Ex Libris

Dr. David Jeselsohn

מספרי דוד יסלזון

ספר התשבי
לאליהו התשבי
שרשיו במנין
תשבי

ורובם הם שרשים ׃ מלפנים אינם מפורשים ׃
ומורגלים בדברי רבותינו ׃ בתלמוד ומדרשים
בראשית רבא וילמדנו ׃ ולא יהיה שרש
בכל הספר ׃ שאינו דבר חדש מספר ׃
ועל זה פסוק אחד אָשִׁיר ׃ על
דרך מליצת השיר ׃ אין בית
אשר אין שם מ״ת חדש
איזה דבר ׃ אשר
לא נשמע
בבר׳ ׃

שירה

אהיה יה׳ בעשי וצבי גם עד כבמור או לביא
אשים פני כחלמיש לעשות כרצון אלי אבי
הן לא איעף גם לא איגע כל עוד רוחי היא תוך קרבי
אגדיל תורה גם אאדירה אגיד לכל מה בלבבי
אתן עזרי ללשון עברי ארחיבהו עם מכתבי
אוסיף עליו חסרון מליו ערוך גם קמחי לא הביא
אל המלות שהם הלות גם לחמודות אשים לבי
גם שרשים המפורשים בהם חדוש יגיד תוי
לא מידי יצאו נקי אצא בהם את יד חובי
מקרא כלחוד משנה כלחוד גם היוני גם הערבי
ולשון רומי הוא הלועזי ולשון בת עמי גם אביא
הם בספרים רב נפזרים אנ״ך אומר מהם גם בי
אפתור כלם אגיד בעלם לפניהם אעביר כל טובי
יראה חכם יוסיף לקח גם לבער יהיה רבי
כי אמנם לא שקר מלי אם לא איפה מי יכזיבי
מה שגיתי יבין אותי יכתוב לו ספר איש רבי
אך יעשה זאת טרם אמות כי מה אשיב אחרי שכבי
או ימות גם הוא כמותי או ימתין לי עד עת שובי
שמה ישר נוכח עמו ואפלט עם יושר ניבי
לכן חומי בא שירתי תבל מעיר אל עיר סובי
ולכי צפון בואי תימן צד מזרחי גם מערבי
גם באדום וב־ ארץ יון תוגרמא גם ארץ הצבי
ובכל פנה פצחי רנה גם ספרי אחריך סחבי
אותו על שכמך תשאי ובבגיד או תו תחריבי
מספר צעדך תגידיהו לפני כל אדם התיצבי

שירה

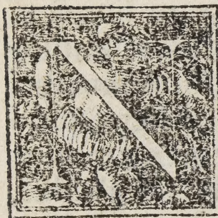
אל תראי כי לא תיבשי אל תכלמי אל תעצבי
גם הספר לא יחפר כי דבורו כדבר נביא
אתה ספרי מכל עברי גם מנוצרי בא אל תחביא
ולשואלך מי פועלך תאמר אל־ יהו לוי
הוא עשבי וקראבי כשמי כשמו כנויי תשבי
גם כן בשור רש האחרון יבא באור מלת תשבי
אז שרשי שבע מאות ושנים עשר סימן תש״בי

LATINA REDDITIO HVIVS CARMINIS PARAPHRASTICA ET SOLVTA Oratione per Iacobum Velocianum in gratiam studiosorum linguæ Hebreæ.

VElocitate aquilis & hinnulis parem me faciam, pardos ac leones fortitudine æquabo, obfirmabo certè frontem meam audatia, ueluti durissmum saxum, ad exequendam scilicet patris mei cœlestis diuinam uolũtatẽ. Quã diu eñ spiritus hos regit artus, nullla defatigatio, nullaq; lassitudo ab illustrãda & celebrãda lege impedire me poterit, quo minus recõditos sensus, intimasq; animi mei cogitationes omnes proferã. in hoc uidelicet, ut linguę sanctę auxiliũ ferã, eamq; scrptis meis dilatando locupletiorẽ reddã. Siquidẽ uoces ab alijs hactenus pretermissas, ab ipso etiã Kimhi & Aruch intactas, cum faciles tum difficiles, diligenter explicabo. & si quæ sunt ab alijs leuiter tactæ, de his quoq; noua, & multo solidiora adferet hic liber meus, ita ut ne una quidem uocula inexplicata præterlabatur. Omne enim studium meum, quantum & possum

sunt & debeo, illis præstabo. & tam Bibliacas, quàm Thalmudicas uoces, Græcas, Arabicas, Romanas, Italicas, & Germanicas: quæ per omnes paßim authores disperſæ sunt, ordine digestas interpretabor: quarum etiam uocum bona pars in lege, prophetis, & hagiographis reperitur, de his quicquid boni in medium adferre potero, faciam parato animo. Quod ubi uidebit sapiens, doctrinam adijciet: discipulis quoq; præceptoris loco erit: uera enim & certa sunt quæ scribo, quod si cui diuersum uidebit. Age, mecum in harenam descendat, ædito aliquo in hoc opere, coarguat: uerùm maturet hoc opus suum, priusquam ipse moriar, quî enim mortuus illi respondere potero? aut simul mecum ex uita emigret, aut reditus mei tempus expectet. & tum demum acriter cum eo decertabo, iustißimoq; triumpho ornatus uictor discedam. Nunc itaq; exurge ô carmen meum, ex urbe in urbem peruola, totumq; circumcursa orbem. Ad aquilonem te confer, inde ad meridiem, ortum pete solis, simul & occasum. Edumæam quoq;, Grætiam, Arabiam, & terram Israël, in medijs plateis attolle uocem tuam: & hunc librum humeris tuis impositum, tecum (ueluti principem gestans) ostentando circumfer. Ad numerum gressuum tuorum præsentiam illius omnibus mortalibus annuntia: omnibus inquam, inspitiẽdi fac copiam. Nec est quòd uerearis, ut uel ludibrio fias, uel ignominia aliqua affitiaris. quandoquidem & liber ipse talis est, quem suimet ipsius non pudeat: tam enim certa sunt quæ dicit, quàm prophetarum oracula. Cæterum, tu liber meus omnibus ex æquo, cum Iudæis, tum Christianis quoq; tui copiam facias, & interrogatus de authore, respondebis Eliam Leuitam esse, qui mihi inquias, idẽ nomẽ, quo ipse gaudet, indidit, & cognomento הַתִּשְׁבִּי appellauit. cuius uocis explicationẽ in radice ultima inuenies. Sunt aũt omnes radices, quæ in hoc libello continent 712. quem numerũ tibi constituũt literæ uocis הַתִּשְׁבִּי

IACOBO HART-MANNO DVRLACHENSI IVVENI DOCTO, PIO, ET CHRISTIANICIS moribus egregiè prædito, amico suo charissimo, Paulus Fagius S. D.

ON te latet opinor chariss. Hartmanne, hominum nostri seculi eruditorum cõmunis mos, qui nimirũ est, quod lucubrationibus suis in orbẽ spargendis, in primis de commodis prospitiant patronis, quibus tanquam dijs tutelaribus eas dedicent, quo contra maleuolorum obtrectationes, quæ nunquam desunt, propugnent, tueantur, & defendant. Tametsi fortassis inuenias, qui hac in re, inanem gloriam, munera, aut nescio quid aliud magis, quàm patrocinium ædito labori quærant. Hinc alius regem, alius principem, alius Episcopum, alius opimum aliquem Abbatem, Prælatum, aut opulentum aliquem ciuem, qui spem non fallat, & uoto egregiè respondeat, quæritat. Ego certè quum nihil horum habeam, aut possim, ut qui à puero usq;, nec in principũ, aut episcoporum aulis, nec in ædibus diuitum & magnatũ, sed in humilibus casulis & mappis, ab humilibus parentibus, & inter humiles semper fortunæ homines, & educatus, & conuersatus fuerim, humilia sanè (sed quæ Deo Opt. Max. & æterno eius filio, summo principi, unico saluatori nostro, nõ displicere sciam) quærere cogor. Quunq; unicum hoc meum uotum sit, omniumq; meorum conatuum unicus scopus, non ut inde ditescam, non ut inanem aliquam gloriolam aucuper, sed ut sanctã linguam pro mea paruitate, moduloq; mei ingenioli apud

 omnes

omnes studiosos eius promoueam, uisum est mihi talem quærendum esse amicum & patronum, cui hunc meum laborem qualemcunq; dedicem, qui Hebrææ linguæ non omnino nullam habeat cognitionē, quiq; intelligat quantum ea ad intelligendas sacras literas habeat momenti, qui denique eam unicè mecum colat, amet, & ueneretur. Talis certè tu mihi uisus es optime Iacobe, idq; multis de causis. Prima, singularis amor tuus, quo flagras in linguā sanctā, qui tantus in te fuit, ut discendi Hebræam linguam causa, uel neglecta nō uulgari apud præclarissimā Zuuicciorū Cōstantiæ familiā, ad me Isnam unà cū optimo spei adolescente Iacobo Velociano concesseris. Altera, quòd iam ad legenda Rabbinorum cōmentaria egregiè te adornas: ad quod sanè institutum, nouus iste Heliæ libellus, Thisbites nomine, nō parū cōmodabit: ut q in eo explicat uoces obscuriores & difficiliores, quę subinde in Hebræorum scriptis occurrūt, & nō intellectæ, lectori facilè tediū adferunt. Tertia, quòd nō dubitem, certis, infallibilibusq; ad hoc etiam argumentis adductus, omnium tuorum studiorum finem esse, ut non tam eruditione, quàm pietate promoueas, ad quod mirè conducit Hebreæ linguæ cognitio, studium uerè utile & sanctum, Christianoq; homine multis nominibus dignum. Videtur enim mihi profectò hæc lingua singularem sedem suam in pijs pectoribus habere, eorum inquam, qui non tam eruditionem quàm uitę innocentiam spectant. Quū em̄ aliæ linguæ hominib. ad uarias res prophanas cognoscendas & tradendas seruierint, sola hęc supremo numini digna uisa est, qua cœlestia sua oracula mortalibus terrigenis patefaceret & commendaret. Vnde sola etiam & meritò quidem sancta lingua, præ omnibus alijs dici obtinuit. Postremo, quia semper præcipuus honos amicis, præsertim h s qui nobis alijs arctius quodammodo sunt coniuncti debetur. Partē enim

ortus

ortus nostri (ut philosophus inquit) patria, partem sibi amici uendicant: expostulat certè aliquo modo, uel patriæ uicinia, quæ nos arctius cõstringit, ut tibi hũc honorẽ (si modò honor, ut plærique agnoscunt, est appellandus) tibi deferam. Hæ sunt charissime mi Hartmanne causæ, quæ me ut hoc nouum opusculum iam primum in lucem prodiẽs tibi ut nuncuparem compulerunt. Quare boni consulas, grato animo suscipias, mecumque Christũ, unicam salutem nostram, nunquam non toto pectore sollicites, quo istos meos labores hebraicos, & alios quos parturio, ad gloriã nominis sui, ædificationem Ecclesiæ suæ, omniumque studiosorum linguæ sanctæ communem utilitatem clementer fortunet, Vale Christianicè ex ISNA oppido Imperiali in Algauia.

ב 2

D. GEORGIVS VOEGELInus, physicus Constantiensis, in laudem authoris & operis.

PRima fuit terris Hebreæ copia linguæ,
Qua sua delegit prodere iusta Deus.
Ex hac ergo sacri perquiras mystica uerbi.
Nam bene de primo fonte bibuntur aquæ.
Hactenus illa tamen multa, quod nocte latebat.
Pluribus errandi, maxima causa fuit.
Illis dum cuperet consultum primus Helias,
Fagius hinc, luci est tradita תִּשְׁבִּי suæ.
Quæ prius ignotas tibi uoces explicat, illas
Si numeres centum septies inuenies.
Oportet tamen his alias bis addere senas,
Gaudeat ut meritò nomine Thisbi suo.

אות האלף

אב החדש החמשי בקרא אב ולא במצא במקרא וכן שמות כל שנים עשר החדשים ניסן אייר סיון וכולי איבם לשון עברי רק לשון כשדים או פרסים · והראיה כי לא נמצאו רק בספרי הגולה שהם זכריה ודניאל עזרא ואסתר · ורבי אברהם אבן עזרא חשב גם עמהם ספר חגי בפרשת בא אל פרעה והוא טעות סופר כי לא נמצאו בו · שמות י״ב
ובארבע ספרים הללו נזכרו רק שבעה חדשים והם ניסן סיון אלול כסליו טבת שבט אדר ובתרגום ירושלמי דמגילת אסתר בפסוק בחודש הראשון הוא חודש ניסן נכתבו כלם על הסדר ׃ אסתר ג׳

אבן נהגו קצת חכמי ספרד ליחס עצמם בלשון אבן כגון רבי אברהם אבן עזרא · רבי שמואל אבן תבון · רבי שלמה אבן גבירול · וכן כל אותם שהיו נקראים בלשון ערבי · ואבן הוא בלשון ערבי כמו בן בעברי אבל איננו כמו בן המיוחס לאב כי אם למשפחה כי אביו של רבי אברהם מאיר שמו ועזרא שם היחס וכן תבון וגבירול הם שם יחס המשפחה כי אביהם של שניהם נקראים יהודה · וכן נהגו

חכמי האמות הערביים כמו אבן סבי הרופא כי שם אביו
עלי וכן אבן רשד ויש שקורין המלה אבן הבית רפויה
ואינו כן בלשון ערבי רק דגושה ׃ ונוהגין הסופרים
לכתוב במקום אבן נון פשוטה לבד בנקודה אחת עליה
כזה ן׳ כגון רבי יהודה בן שלמה ן׳ יחייא. יצחק בן
יהודה ן׳ אברבנאל ודומיהם ׃

אבק גר האבוקה פירוש שקושרים שתים
או שלש או ארבע נרות יחד לעשות
להב גדול על כן נקראה אבוקה מלשון ׃ ויאבק איש
עמו ׃ שהוא לשון קשירה כמו שפירש רשי ׃ ובלעז בראשית ל״ב
טורצה ובלשון אשכנז שטאבג קערץ או ואקל ׃

אבר כדברי רבותנו זכרונם לברכה אבר
מן החי רמ״ח אברים יש באדם ׃
ולא נמצא זה הלשון בפסוק רק בלשון כנף כמו ׃ מי
יתן לי אבר כיונה ׃ ישאהו על אברתו ׃ ובלשון תילים נ״ה
עברי נקרא האבר נתח כמו ׃ תבתח לנתחיו ׃ דברים ל״ב
תרגומו תפלג לאברוהי ׃ וכן את הנתחים ׃ ית אבריא שמות כ״ח
׃ וכל לשון עצם רבאיוב ׃ משלי ׃ תלים ׃ מתורגם יקרא ח׳
בלשון אבר כמו כל עצמותי תאמרנה ׃ כל אברי ׃
אין שלום בעצמי ׃ באברי וכן קראו ערות הזכר אבר תילים לה
כמו שאמרו עד שימות האבר ׃ אבר מדולדל ׃ ובלשון תילים לח
עברי כנוי ערות הזכר בשר כמו ׃ זר בשרו ׃ וכן ערות ויקרא טו
הנקבה ׃ זוב מבשרה ׃ וכן ׃ בשר

חמורים בשרם ׃ פירוש ערות חמורים ערותם · וכן הוא
מכנה בלשון ירך כמו יוצאי ירך יעקב · ולנקבה, שמות א׳
את ירכך נופלת פירוש ערותה ׃ במדבר ה׳

אגד מדרש אגדה · אגדת הלה · הוא לשון
משיכה · תרגום וימשכו · ונגידו ·
ונקראו כן לפי שהדברים ההם מושכין את לב התלמידים
ולפעמים קוראין אותו הגדות מלשון הגדה ועוד אדבר
בם בשורש הגדה ׃

אגס הפרי הנקרא בלשון אשכנז בירן ובלעז
פירי נקרא בלשון רבותינו ז״ל אגסים ׃

איד קורין לחג של עובדי עבודה זרה איד כמו
שאמרו רבותינו ז״ל ג׳ ימים לפני אידיהן
וכן בפסוק כשבת המלך בתרגום ירושלמי יומא דאידא אסתר ט׳
הוה ליה · והוא לשון שבר כמו ואיד נכון לצלעו וכן איוב ית
קורין לו בלשון עברי חגא כמו שאבאר בשרשו ׃

אווז נמצא בדברי רבותינו ז״ל אווז ואווזא בשני
דרין · מן אווז בא לשון רבים אווזים · ומן
אווזא אווזות · והיה יותר נכון להקרא אווזאות בעבור
האלף והוא העוף הנקרא בלשון אשכנז גאנז · ובלעז
פאפירה · ומן המין הזה בר אווזא הנקרא בלשון אשכנז
ענט ובלעז אנירא ׃

אדק בדברי רבותינו ז״ל אדוק במצות · פירוש איכה ד׳
אחוז ומחובר תרגום צפד עורם על
עצמם אדוק · וכן אמרתי בהקדמתי בספר

הזכרונות כל ימי הייתי אדוח · בפסוק ובדקדוק ׃

אורן גליון יתבאר בשרש גליון ׃

אויר על פני רקיע השמים תרגום ירושלמי בראשית א׳
אויר ולא מצאתיו עוד בכל התרגום
ובלשון אשכנז לופט ובלעז איירו והוא קרוב ללשון
אויר ׃

אות אלף בית גימל וכולי נקראת כל אחת
אות לפי שהיא אות וסימן על קול מוצאה
ומבטאה ובלשון רבים אותיות ולא אותות · להבדיל בינו ובין
אותות ומופתים ׃ ירמיה ל״ב

אחור נקרא בית מוצא הריעי אחור כמו ויך תילים ע״ח
צריו אחור פירוש מכת אחור הם
האבעבועות וכן כל אחוריהם ביתה והמון העם קורין לו תחת מלכים א׳ ז׳

אחריות לשון זה מורגל בדברי רבותינו ז״ל · כגון
נכסים שיש להם אחריות · וכן
שקבל עליו אחריות · ובערוך פירש נכסי קרקע ואנחנו
פותרים אותו בלשון שעבוד ובלעז אובליגאציון ובלשון
אשכנז ור שפרוכן בור שאדן ׃

אטליא קורין לארץ הזאת שהיא ארץ לועז
אטליא הנקרא בלשון אשכנז וועלש
לאנד · וכן תרגם יונתן מאיי אלישה ממדינת אטליא יחזקאל כ״ז
וכן וצים מיד כתים ובתים ורודנים שביהם תיר איטליא מדבר כ״ד
וכן יושבת בארץ עוץ מתורגם דמתבני באיטליא ׃ בראשית י׳
איכה ד׳

ובבראשית רבה · הנה משמני הארץ יהיה מושבך · זו איטליא של יון אמר לי הקרדנאל שהיא המחוז הנקרא קלאבריא שהיא ארץ שמנה מאוד ׃ בראשית כ״ז

אי כמו אין והוא בחירק כמו אי כבוד · ימלט אי נקי · וכן יש לומר אי אפשר בחירק והאומרים אי בצרי טועין כי הוא לשון איה ׃ שמואל א׳ ד׳ איוב כ״ב

איך בספרים חצונים נוהגים לומר איכות ומהות וכמות · רוצה לומר איך הוא ומה הוא וכמה הוא · וכן אמרתי אני בהקדמתי לפרק שירה ספר מעט הכמות ורב האיכות ׃

אית תרגום של יש אית ומזה אומרים כדאיתא במסכת פלונית או בפרק פלוני פירוש כמו שיש ׃

אכסנ אל ישנה אדם אכסניא שלו פירוש המלון בלשון אשכנז הערבר״ג ובלעז אלברג״י והאורח נקרא אכסנאי · ונקרא גם כן אושפיזא עיין בשרשו ׃

אלא מלה יונית היא כמו כי אם או רק או אך ׃

אליו עם מם השמוש מאליו והוא כמו מעצמו וכן מאליהם או מאליה · כמו מעצמם מעצמה · ולא נמצא רק על גופי הנסתרים האלה רוצה

לומר לא נוכל לומר מאלי מאליכם מאליתו ׃

אלו כדברי רבותינו ז״ל מה נשתנו אלו מאלו ׃ אלו ואלו הנשרפים האלף בצרי ופירושן כמו אלה ׃ ויש שכותבים יוד אחר האלף ואין צריך ׃

אלולי כן תרגום של לול ואלו בחיריק והרד״ק הביאו בשרש לול ושם אביאנו גם אני ׃

אלמלי רבותינו ז״ל שמשו בזה הרבה אבל יש הפרש בין אלמלי הכתוב ביוד בסוף ובין אלמלא הכתוב באלף כי הכתוב באלף היא מלה מורכבת מן אם לא כלשון אשכנז ווער ניט כמו שאמרו אלמלא מורא מלכות וגומר אבל הכתוב ביוד היא כמו לולי או אלו והאלף שבראש נוספת כמו שאמרו אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה הוו סגדין לצלמא ׃

אלך מכאן ואלך פירש והלאה ׃ אבל תרגום של הלאה הוא כמו העברי בלשון אשכנז כור באש ובלעז אולטרא ׃

אלך כדברי רבותינו ז״ל אילך ואילך כמו מכאן ומכאן ׃ או מזה ומזה רוצה לומר מזה הצד ומזה הצד בלשון אשכנז אויף ביידן זייטן ׃ ובלעז דא קווי או דא לי ׃

במדבר ל״ד **אלכסן** בגבולות הארץ פירש רשי ובא מן הצפון אל הדרום באלכסון פירוש כל קו שאינו עומד באורך או ברוחב אלא כזה ⁄ או כזה ׃ נקרא אלכסון בלשון אשכנז אובר צווערד ובלעז פיר שראוורסו ׃

ירמיה מ״ו **אלכסנדר** אמון מנוא תרגום אתרגשות אליכסנדריי וכן כל נוא דבירמיה מתורגם כן ׃ וכן

נקראת עד היום · והיא עיר סמוכה למצרים ונמצא בספרי הקדמונים שבנה אותה אלכסנדרוס מוקדון ׃

אלם בדברי רבותינו ז"ל כל דאלים גבר לשון
חוזק חזק ואמץ דבתורה תרגם אונקלוס דברים ל"א
תקיף ואלים אבל דביהושע תרגם יונתן תקיף ועלים בעין יהושע א'
וכן חזקו ואמצו שבתורה ברוב הנוסחאות תקיפו ואלימו דברים ל"א
כאלה ׃

אלתר בדברי רבותינו ז"ל לאכסבי דבין לאלתר פירוש תכף ומיד בלשון אשכנז אזו בלד ובלעז סוביטו · ונראה לי שלא יתכן לאומרו בלי למד השמוש ׃

אמה נקרא האצבע הארוך אמה ונקרא גם כן ערות הזכר גיד האמה ׃

אמן מעשה ידי אמן · אין לו דומה שיר ז'
במקרא ותרגום של · מעשה ידי דברים כ"ז
חרש ׃ עובד אומן והשם אומנות בלשון אשכנז מייבשטר שאפט · ובלעז מיישטראנצה ׃

אמצע תמצא בשורש מצע ׃

אמורא בשורש תנא תמצאנו ׃

אנדרוגינוס אמרו רבותינו זכרונם לברכה בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה והיא מלה יונית · אנדרו איש גינוס אשה

אנס זה השורש לא נמצא במקרא רק כדת אסתר א'
אין אונס ורבותינו זכרונם לברכה

שמשו בו הרבה ובפרט בפעול הקל אנוס אנוסים אנוסה
ובנפעל נאנס וכולי בלשון אשכנז גינוט ובלעז ספורצד

אסא אומרים למי שמתעטש אסותא פירוש
משלי ג׳ רפואה · רפאות תהי לשרך · תרגום
אסותא תהי לגושמך ׃

אסר אסור והתר אפרש בשורש התר ׃

אסתניס כדברי רבותינו ז״ל רבינו הקדוש
אסתניס הוה · חורין לאדם שיש
לו נפש רעה ואינו יכול לאכול את לראות דבר מאוס
איוב ו׳ אסתניס ומצאתי בתרגום דאיוב · מאנה לנגוע נפשי
סריבת למקרב נפשי הנון עבדין אסטניס והוא כתוב בטית

בראשית מ״א **אפטרופוס** אתה תהיה על ביתי · תרגם ירושלמי
אפטרופוס ובלשון רבים תסרג
אסתר ב׳ הסמך ואמרו אפטרופין במו · ויפקד המלך פקידים ·
וימני מלכא אפטרופין וכן עשו במלת לסטיס ושם אגלה
לך הטעם · ואפטרופוס הוא בלשון יון אב ילדים ׃

ישעיה מ׳ **אפילו** את כל כסעו את כל זורעו את כל
שרש · שלשתן מותרגמין אפילו ·
ישעיה ל״ג ובהרבה מקומות בתוספת על לשון המקרא כמו · פסחים
בדזו בד · תרגום ואפילו ישתארו בהון · ועקר המלה
שהיא מורכבת משתי מלות את אלו ׃

אֲפִיקוֹמָן אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן פֵּירְשׁוּ
כֹּו בּוֹשְׂרֵיקוֹן אַפִּיקוֹ מִינֵי מְזוֹנוֹת ׃ וְתָמִיהַּ
אֲנִי אֵיךְ לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָוָן מַמָּשׁ אֲפִיקוֹמוֹס בְּקָרָא
סְעוּדָה גְדוֹלָה ׃ וּמַה שֶׁאוֹכְלִין אַחַר הַסְּעוּדָה בְּקָרָא
אַפִּיקוֹמִין ׃ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּקָרָא קִינּוּחַ
סְעוּדָה עַיֵּין בְּשׁוֹרֶשׁ קָנַח ׃

אַפִּיקוֹרוֹס הַמִּינִין וְהָאַפִּיקוֹרְסִין עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ פָּקַר ׃

אַפְרֵק גֹּמֶר וַאֲגַפָּיו תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי אַפְרִיקִי רא׳טית י׳
וְגַרְמַיְיָא ׃ וְכֵן אֲנִי תַּרְשִׁישׁ סְפִינָתָא יונה א׳
דְאַפְרִיקִי וְעוֹד עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ תָּגַר ׃

אֲפַרְסְמוֹן שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן ׃ יַיִן אֲפַרְסְמוֹן ׃ וְהוּא
הַנִּקְרָא גַם כֵּן בַּלְסְמוֹן עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ בַּלְסַם

אֶפְשִׁי אַל יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי בִּבְשַׂר חֲזִיר אֶלָּא
אֶפְשִׁי כֹּו לְשׁוֹן חֵפֶץ וְרָצוֹן

אֶפְשַׁר הַרְבֵּה הִרְגִּילוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה
כְּזֹאת הַמִּלָּה וְעִנְיָנָהּ דָּבָר שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת
בִּלְשׁוֹן אשכנז מוגליך ובלעז פוסיבולו ׃ וְהֶפְכּוֹ אִי אֶפְשַׁר
כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשׁוֹרֶשׁ אִי ׃ וּבְתוֹסֶפֶת בְּתַרְגּוּם עַל לְשׁוֹן
הַמִּקְרָא בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כְּגוֹן וּמִפְּנֵי אֶסָּתֵר מִן קֳדָמַיךְ רא׳טית ד׳
לֵית אֶפְשַׁר לְמִטַּמְרָא אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ דְּלָא אֶפְשַׁר לְהוֹן שמואל ב׳ יד
דְּיִתּוֹסְפוּן וְדוֹמֵיהֶם ׃

אֶצְבַּע סתם אצבע היא הסמוכה אל הגודל וכרבוי אצבעות וכן נקראו אצבעות הרגלים וכן נקראו גם כ״ז עורת הזכר אצבע באמרם אין כל אצבעות שוות ׃

אָרִס נקרא שומר הגן והעובד אותו אריס וכן תרגום כרם היה לשלמה ׃ היכמה
שיר ח׳ דאריס בשיר לכרמיה ׃ בלשון אשכנז גערטנר ובלעז אורטולנו ׃

תלים פ״ה **אָרַע** חסד ואמת נפגשו תרגום טבותן וקשוט
רות ב׳ ארעון וכן ויקר מקריה וארע ארעותא וכן כל לשון מקרה דכתובים מתרגם בלשון ארעי באלף בראש אבל בתורה ובנביאים מתורגמין בלשון ערעי כב״ עיין עיין בשרש ערע ׃

אַשְׁמַאי זקן אשמאי ׃ פירוש סתם זקנים הם חכמים ׃ אבל הזקן שאינו חכם נקרא זקן אשמאי ׃ יש מפרשים שהוא לשון אשם ויש מפרשים לשון שממה ׃ ואומר אני שיותר נכון לומר
מלכים ב׳ ז׳ שהוא בלשון עשו את אשימא ׃ שהוא הקוף וכן נקרא בלעז שימייא ׃ והזקן שאין בו חכמה דומה לו ׃

קהלת א׳ **אַשְׁמְדַאי** בפסוק אני קוהלת הייתי מלך תרגום אשמדאי מלכא דשידי ואומרים כי בעמת

אחות תובל קין היתה אשת שמרון אם אשמדי ומומנה נולדו השדים ועוד אדבר בם במלת לילית ׳ ונראה לי כי הוא נקרא גם כן סמאל כמו שאבאר בשרשו ׃

10

אשפד כדברי רבותינו זכרונם לברכה אדם יקנה מן החנוני ליהנות האושפיזא ונלקח מלשון רומי קורין למלון וגם לאורח אושפיד ועיין בשרש אבסן ׃

אשכנז הכל נוהגין לקרא לארץ אלימאניה אשכנז בלשון אשכנז טוייטש לאנד ׳ ונראה לי כי לקחו זה מתרגום ירושלמי שתרגם גומר ומגוג אפריקי וגירמניא ׳ ובלשון רומי בקראת ארץ אשכנז גירמניא ברפי על הגימל ׳ ובערוך בשורש גרמן פירש לבן ביותר וזה הוא האשכנזי ׳ ובפסוק אשר כנענים עד צרפת כתב רבי אבן עזרא כי שמע מפי גדולים שארץ אלימניה הם כנענים שברחו מפני בני ישראל ׃

ראשית י׳

עבדיה א׳

בשם אשר חכמה יאלף השלמנו אות האלף

אות הבית

ביאה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ׳ וכן בג׳ דברים האשה נקנית בכסף בביאה ובשטר

הוא כנוי לתשמיש המטה דרך כבוד ׃ ויש הפרש בין
ביאה לבעילה כמו שאפרש בשורש בעל ׃

בדאי בר עונשו של בדאי אפילו אומר אמת
אין שומעין לו ׃ וכן שלא יאמרו משה
איוב י״א בדאי הוא פירוש כזבן והוא מלשון בדיך מתים יחרישו
והשם בדוי כמו שאמרו גדול השלום שדבר הכתוב
בלשון בדוי ׃

הלכות י״ב **בדל** למען ייטב לי בעבורך תרגום בדיל דייטב
לי בדילך והוא כמו בשביל ואין לשמש
בהם זולתי הבית ׃

בדק הרגילו רבותינו זכרונם לברכה בשרש זה
בלשון חפוש ובקשה בלשון אשכנז זוכן
ובלעז צירקאר כאמרם בודקין את החמץ ׃ ובגמרא
ומ״לכ ח בפסוק אשר העתיקו אנשי חזקיהו בדקו מדן ועד באר
שבע ׃ וכן בספרי רפואות בדוק ומנוסה ׃ והשם בדיקה
ואין לשמש בו רק בבנין הקל ׃

בהדיא תמצאיהו בשרש הדיא ׃

בהק בדברי רבותינו זכרונם לברכה סימן
מובהק פירוש מלבן וצח והוא נגזר מלשון
ויקרא י״ג בוהק הוא שהוא נגע

שיש בו לבנות הרבה ובלשון אשכנז לויטר ובלעז קייארו

בור אין בור ירא חטא פירוש אדם שאין בו לא תורה ולא דרך ארץ בקרא בור פירוש
משלי יב שוטה ובער ׳ וכן ושונא תוכחת בער ׳ וסבי מכסבותא
משלי ל הוא בורא ׳ בער אנכי מאיש ׳ בורא דבר נשא אבא ׃

קהלת ב׳ **בזבז** בפסוק כי אין טוב וראית ׳ והומר תרגום למא די אנא מבזבז ממונא והוא הפזור יותר מדאי כמו בדברי רבותינו זכרונם לברכה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובולי ׳ ואין משמשין בו רק בבנין פעל ׃

קהלת יב **בטל** ובטלו השוחנות ׳ אין לו דומה במקרא אך בתרגום של עזרא אדין בטילת עבידת
ראשית ח והומר והוא לשון שביתה תרגום ׳ יום ולילה לא ישבותו ׳ לא יבטלון ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו גם כן בבנין פעל כמו שאמרו בפרקי אבות בטל רצונך מפני רצונו והתואר אדם בטל או בטלן והרבים בטלנים והשם בטול ובלשון נקבה בטלה ׃

בין שמשו בו רבותינו זכרונם לברכה בלשון הויה באמרם בין יחיד בין רבים בין איש בין אשה שהוא כמו יהיה יחיד או יהיו רבים יהיה איש

או תהיה אשה וכמו אלו רבים מאד ובלשון אשכנז עד דיי ובלעז סיאה ולפעמים שמשו כזה במלת הן באמרם הן רב הן מעט ולפעמים כמלת אחד באמרם אחד עני אחד עשיר רוצה לומר הכל אחד יהיה עני או יהיה עשיר בלשון אשכנז עז איז אלז אייבז ובלעז טוטו אונו ׃

נדרים כ״א **בריץ** ביצים או אפרוחים ולא נמצא ממנו היחיד בפסוק ׳ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון נקבה ביצה שנולדה ביום טוב ובסמיכות ביצת התרנגולת ובריבוי ביצות ולא ביצים ׃

בית דין אין מקום מושב הדיינים נקרא בית דין אלא חבורת הדיינים עצמם נקראים כן ׳ יומא ל״א ופירוש כמו בית ישראל ובית יהודה בלשון אשכנז גידיגד ובלעז פריגאדה וכן הקב״ה ובית דינו הם המלאכים ׃

בית הכסא מקום המיוחד לבני האדם לעשות שם צרכם נקרא בית הכסא ויש חורין לו מושב או מקום כסתם ׃

ביתוס צדוק וביתוס אבאר בשורש צדק ׃

בראשית י״א **בלבל** כי שם בלל תרגום ארי תמן בלבל ׳ כפול בו פא הפעל בין העין והלמד על משקל חלחל מן חלל ׳ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה אך בבנין פעל ׳ והשם בלבול עניין ערבוב וחלחול ׃

בלמס

בדברי רבותינו ז"ל מי שאחזו בולמוס · אומרים הספשים שהוא מין רעב הנקרא בולמוס ומי שפוגע בו יבא לו רעב גדול ואם אינו אוכל ימות מיד · ואינו אלא שם חולי אחד מי שאחזו אותו חולי יאכל הרבה ולא ישבע ואם היה כדבריהם היה אומר מי שמוצא או מי שפוגע בבולמוס · ובערוך פי' שבולמוס נקרא בלשון יון גרונו של שור לפי שאוכל הרבה כשור ׃

בלסטר

ויסע עמוד הענן וגו' · פירש רש"י שמות יד'
להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל לקבל חצים ובלסטראות של מצרים בלשון רומי קורין לקשת בליסטא בלעז בליסטר ׃

בלסם

הדודאים נתנו ריח תרגום ומתבסם חרמי שיר ז'
כריח בלסמון והוא שמן ערב מאד ולא נמצא ריח טוב יותר ממנו וכן נקרא בלשון אשכנז · ובלעז באלסימו ונקרא גם כן אפרסמון כאשר בארתי בשרשו ׃

בעל

כל לשון בעילה שבמקרא אינו בא רק על האישות ר"ל שהבעל משמש עם אשתו
כמו תבא אליה ובעלתה · וכן ובא אליה ובעלה · וכן ובעל דברים כ"ח
בת אל נכר · הנביא הוכיחם על שנשאו נשים נכריות אבל דברים כד'
רז"ל קראו בעילה גם עם שאר נשים כמו שאמרו הבועל מלאכי ב'
ארמית קנאין פוגעין בו · שבע בעילות בעל אותו רשע ·

וְכֵן כָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילַת זְנוּת וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין בְּעִילָה לְבִיאָה כִּי לֹא נִקְרָא בִּיאָה רַק הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָאִישׁ מְשַׁמֵּשׁ עִם אִשָּׁה וְלָכֵן לֹא תִתְרַבֶּה לוֹמַר בִּיאוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִילוֹת וְדוֹחַ וְתִמְצָא ׃

בָּקִיא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה הֶרְגֵּל בְּאֵיזֶה לִמּוּד אוֹ בְּאֵיזוֹ מְלָאכָה נִקְרָא בָּקִי וּבְדִבְרֵי בְּקִיאִים
בראשית מ״ט וּבְפָּסוּק ׃ וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב תַּרְגּוּם ירו׳ בְּקִיאִין בַּהֲלָכָה וּזְמַר וְהַשֵּׁם בְּקִיאוּת בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גִּיוָואנְבְּלִיךְ וּבְלַעַז פְּרַאטִיגָא ׃

משלי ל״א **בַּר** מַה בְּרִי מַה בַּר בִּטְנִי ׃ כְּמוֹ בֵן וְלֹא
תילים ב׳ נִמְצָא עוֹד בְּעִבְרִי וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים כֵּן נַשְּׁקוּ בַר וְכֵן כָּל בֵּן מְתוּרְגָּם בַּר אוֹ בְּרָא וּבְתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
איוב ל״ט בִּיר כְּמוֹ לֹא בֵין לוֹ וְלֹא בֶגֶד לָא בִיר לֵיהּ וְלָא בִיר בְּרָא וְכֵן רוֹב הַפַּיְיטָנִים חוֹתְמִים שְׁמָם פְּלוֹנִי בִּירְבִּי פְּלוֹנִי וְהוּא מוּרְכָּב מִן בִּיר וְרַבִּי וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּשׁוֹרֶשׁ רַבִּי ׃

קהלת ב׳ **בַּר** וּמִי יָחוּשׁ חוּץ מִמֶּנִּי ׃ תַּרְגּוּם בַּר מִינִּי
בראשית ט״ו וְכֵן ׃ וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה ׃ לְבָרָא וְכֵן נוֹהֲגִין כְּשֶׁזּוֹכְרִין אֵיזֶה חוֹלִי רַע אוֹ מִיתָה מְשׁוּנָה וּכְדוֹמֶה לָזֶה אוֹמְרִים בַּר מִינַּן פֵּירוּשׁ חוּץ מִמֶּנּוּ ׃

שמות י״ב **בַּר** לְבַד מִשְּׁתַּ ׃ תַּרְגּוּם בַּר מִן טַפְלָא וְכֵן כָּל
שמואל א׳ ב׳ לְבַד תַּרְגּוּם בַּר וְכֵן אֵין בִּלְתֶּךָ ׃ לֵית בַּר
ישעיה מ״ג מִנָּךְ וְאֵין מִבַּלְעָדַי לֵית בַּר מִנִּי

בְּלָם לְשׁוֹן לְבַד וְהֵם קְרוֹבִים בְּעִנְיָן עִם הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו
בלשון אשכנז זונדרליד או אוז ובלעז סעמיצה ׃

בַּר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף ׃ תַּרְגּוּם וְתוֹר בַּר דְּרָעֵי בְּכָל יוֹמֵי טוּרֵי אַלְפִין וְכֵן בְּדִבְרֵי רז״ל בַּר יוֹכְנֵה הוּא עוֹף גָּדוֹל מְאוֹד וְנִקְרָאִים בַּר מִלְּשׁוֹן שָׂדֶה דְּמִתּוּרְגָּם בָּרָא אוֹ הֵם מֵעִנְיָן חוּץ דִּבְשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵירוּשׁ בַּר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז ווילד ובלעז סלוודיג ׃ תילים נ׳

בַּרְבַּר תַּרְגּוּם מֵעַם לוֹעֵז מֵאֻמָּא בַּרְבְּרָאִיד וַאֲנַחְנוּ קוֹרְאִים כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ לוֹעֵז ׃ וְתוּרְגְּמָה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בַּרְבְּרִיאָה ׃ וְכֵן בַּרְבּוּרִים אֲבוּסִים אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹף שָׁמֵן מִבַּרְבְּרִיאָה וְהָיָה עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם ׃ תילים קי״ג מלכים ה׳ ד׳

בַּת בְּדִבְרֵי רז״ל אַל יַתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּבַת אַחַת פֵּירוּשׁ בְּפַעַם אַחַת וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאַיִן בִּגְזַר זֶה אִם לֹא שֶׁהוּא נִגְזַר מִן בַּת עַיִן וְהוּא בְּדֶרֶךְ קְצָרָה כְּאִלּוּ אוֹמֵר בְּבַת עַיִן אַחַת וּפֵירוּשׁוֹ כְּהֶרֶף עַיִן רוֹצֶה לוֹמַר רֶגַע ׃ תילים י״ז

בַּת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה יוֹצֵאת בַּת ׃ קוֹל ׃ אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל וְכֵן בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ קוֹל מַמָּשׁ אֶלָּא בַּת שֶׁל קוֹל ׃ וּמִשֶּׁפָּסְקָה הַנְּבוּאָה הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ לִפְעָמִים וּבַעֲלֵי הַקַּבָּלָה אוֹמְרִים שֶׁהוּא קוֹל שֶׁל מִדָּה אַחַת הַנִּקְרֵאת קוֹל וְאוּלַי כֵּן הוּא ׃ תרגום ... בת ובת

נשלמה אות הבית
בט״ו לחדש טבת

אות הגימל

גְּגִית כְּדִבְרֵי רז״ל כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית ׃ הוּא הָאַמְבַּטִי בלשון אשכנז בּוּט או קוּף ׃ ובלעז טינה ובערוך פירוש שהוא סל העשוי הורדין חוריץ וְנִרְאֶה לִי שֶׁהָרִאשׁוֹן עִקָּר ׃

ישעיה ד׳ **גָּאוֹן** יש גָּאוֹן הוּא לְטוֹבָה כְּמוֹ לְגָאוֹן וּלְתִפְאֶרֶת
שמות ט״ו וְכֵן וּבְרוֹב גְּאוֹנְךָ שֶׁהֵם לְשׁוֹן שְׂרָרָה בִּלְשׁוֹן
אשכנז הערשאפט ובלעז סיביירייאה וְיֵשׁ לְרָעָה כְּמוֹ לִפְנֵי
משלי ט״ז שֶׁבֶר גָּאוֹן גֵּאָה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָעָה וְהֵם לְשׁוֹן גַּאֲוָה בִּלְשׁוֹן
משלי ח׳ אשכנז הופרט ובלעז סופירבייא ׃ וְכֵן גֵּאוּת יֵשׁ לְטוֹבָה
תילים צ״ג וְיֵשׁ לְרָעָה כְּגוֹן יי מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לְטוֹבָה ׃ עֲטֶרֶת
ישעיה כ״ח גֵּיאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם לְרָעָה ׃ וּרְאֵה כָּל גֵּאֶה תַּרְגּוּ׳ כָּל גֵּיוְתָן
איוב מ׳ וְהוּא שֵׁם תּוֹאַר וַאֲנַחְנוּ נוֹהֲגִין לוֹמַר גַּיוְתָן הַגִּימֶל בְּפַתַּח
׃ וְתָמַהְתִּי אֵיךְ נַעֲשָׂה מִן גָּאוֹן שֵׁם תּוֹאַר וְאֵינוֹ אֶלָּא שֵׁם
דָּבָר כִּדְלְעֵיל ׃ וְכֵן קְצָת הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ אַחֲרֵי הָאֲמוֹרָאִים
נִקְרְאוּ גְּאוֹנִים כְּגוֹן רַב שְׁרִירָא גָּאוֹן רַבִּי סְעַדְיָה גָּאוֹן
וְשָׁמַעְתִּי שֶׁנִּקְרְאוּ כֵן בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים בְּכָל הַתַּלְמוּד
שֶׁהֵם שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת ׃ גָּאוֹן בְּגִימַטְרִיָּא שִׁשִּׁים ׃

גב את על גב הוא כמו את על פי ואולי יש
הפרש ביניהם ואנכי לא ידעתי ופתרונם
בלשון אשכנז וויא וואל דוד ובלעז בין קי ׃

גב כל מלת עם שבא בכנוי מתורגם בלשון
גב בתרגום ירושלמי כמו עמו עמך עמי
תרגום גביה גבך גבי וכולי ורבותינו זכרונם לברכה
שמשו בו בלשון אצל כאמרם כשהוא אומר גבי עונש
וכן גבי שכר · בלשון אשכנז ביי ובלעז אפריסו ׃

גברי כדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו שם
כנוי להקדוש ברוך הוא גבורה כאמרם
אנכי ײ אלהיך והומר מפי הגבורה שמענום וכן צא שמות כ'
והמלך בגבורה אבל אינו בא אלא עם הא הידיעה ולכן
צריך לקרא בית בגבורה בפתח ׃

גרגרניות אבחנו הורין כן הפרי הנקרא בלשון
אשכנז קירשן ובלעז צירידי ׃
ובערוך מפרש אותו מין עשב שאוכלין הגמלים ויש
אומרים שהוא כזרע גד בלעז הולייאנדרא וכן בלשון
אשכנז ׃

גדל בקרא האצבע הגדול גדל ובלשון עברי
נקרא בהן ונראה לי שלא נקרא גדל

רק האצבע הגדול של היד אבל בהן נקרא של היד ושל הרגל ועוד קראו לו בגמרא אצבע צרדא בלשון אשכנז דוימא ובלעז מוליקמו ׃

גדר בהגיון כשהם מבארים מהות ואיכות של שם או חכמה אחת במאמר קצר מאוד קראו לו גדר כגון מהו גדר האדם אמרו האדם הוא חי מדבר ׃ מהו גדר הרפואה כך וכך ׃ גדר השיר כך וכך ובלעז דפיניציון ׃

גיהנם קראו רבותינו זכרונם לברכה מקום עונש הרשעים אחר מותם גיהנם לפי שגי בן הנם הסמוך לירושלים היה מקום מטונפת ששם שרפו את בניהם למולך ונקרא כן לפי שהכהן היה שם נוהם וצועק ובשלשה מקומות נמצא גיהנם בלי זכר בן עיין במסורה גדולה ותמהתי למה אנו קורין אותו גיהנם בפתח או בקמץ ולא נמצא בפסוק רק בחולם ׃

גוי כל איש שאינו מישראל קראו לו גוי כלומר שהוא מגוי אחר ואם נקבה היא קראו לה גויה ובלשון רבות גויות אף על פי שלא יתכן בלשון ׃

גויה ראש הגויה פירוש ראש גיד הערוה ׃

גופת את גופת שאול ואת גופות בניו ׃ ולא נמצא עוד במקרא ושניהם בלשון נקבה ׃ אבל את גוית שאול ואת גוית בניו תרגום ית גופיא דשאול וית גופי דבנוהי שניהם בלשון זכר ומזה אמרו חכמים גוף וגופים בלשון זכר ׃ ד״ה א׳ י׳ שמואל א׳ ל״א

גוון כהאי גוונא פירוש כזה הדמיון ׃ וכן תרגום כדמות חמת נחש כגוון אירסא דחיויא ׃ וכן בפסוק ויאמר הגואל לא אוכל לגאול תרגום כהאי גוונא לית אנא יכיל למפרק בלשון אשכנז גלייכביש ובלעז סימיליטו דיבי ׃

גוון ׃ ענין צבע כגוון חור כרפס תרגום גוון חיור וכן תחש תרגום ססגונא פירוש מין חיה שיש לו צבעים הרבה כמו שפירש רש״י שם ׃ אסתר א׳

גונ הרבה שמשו רז״ל בזאת המלה עם כף שמושית באמרם כגון ׃ ופתרונה כמלת כמו ׃ אבל כמו יחובר אל הכינויים באמרם כמוהו כמוך כמוני וכולי ולא כן מלת כגון ׃

גוון כל לשון עיון לא נמצא רק בקהלת ומתורגם בלשון גוון ׃ כמו עניין רע גוון ביש ׃ וכעס עניינו ורוח גוניה ואולי הוא מעניין גוון דלעיל ׃

גדם אויב ומתנקם תרגום בעל דבבא וגדים ׃ וכן חורץ שפתיו גדים בשפתותיה ובדבר׳ תהלים ח׳ משלי ט״ז

רז"ל אנוש דגזים ולא עביד בלשון אשכנז דרייאן ובלעז מאביצר ׀ והכלל כל לשון גזום איננו אלא לעשות רעה ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש ׃

גזמא פירשתיהו בשרש הבאי עיין שם ׃

גזר רוב לשון חוח מתורגם בלשון גזרה כגון וישם אותה יוסת לחוח תרגום לגזרה וכן זאת חקת דא גזרתא וכן מטעם המלך מגזרת מלכא וכן בדתי פרס ומדי בגזרין פרסאי ומדאי ׃

גזרה רז"ל קראו לשמדות ודתות שגוזרין עלינו האמות גזרות והוא מלשון אשר נגזר עליה ׀ וכן אמרו גזרה היא מלפני בלעז סינטינציה ובלשון אשכנז אורטייל ׃

גזרה מקל וחומר וגזרה שוה הם משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן ואין כאן מקום באורם וגזרה זו פירוש חתיכה בלשון אשכנז שטוק מלשון גזרו את הילד ׃

גזרה המדקדקים קראו לכל חלק מהפעלים גזרה כגון גזרת השלמים גזרת החסרים וכולי פירוש חתיכת וכן נמצא ביחזקאל והגזרה הבניה ׀ ובלשון רבות קורין אותם גזרות הגימל בחיריק והזיין בשוא והוא טעות וראוי לומר גזרות הגימל בשוא והזיין בקמץ כמו מז שמלה שמלות וכל אלו ארבע השרשים הנזכרים הם קרובים בענין ׃

יונה ג׳
אסתר ב׳
מלכים א׳ ג׳
יחזקאל מ"א

גט ספר כריתות דבאורייתא מתורגם גט פטורין דברים כ"ד
ודבישעיה מתורגם אגרת פטורין ודבירמיה ישעיה נ'
מתורגם אגרת גט פטורין ובעלי התוספות נותנים ירמיה ג'
טעם למה נקרא גט לפי שיש בו שתים עשרה שורות ׃
וקשה לי והלא את שאר שטרות נקראים גט כגון גט חוב
שאין בו אחריות ועוד למה לא נקרא ד"ת או ה"ז או אי"
ט"ג וכולי שגם הם בגימטריא שתים עשרה ׃

גיד כדברי רבותינו זכרונם לברכה דברים קשים
כגידין והוא עשב מר תרגום ואחריתה משלי ה'
מרה כלענה ׃ מרירין כגידי ׃

גין על כן באה אלינו הצרה הזאת ׃ תרגום בראשית מ"ב
ירושלמי בגין כך אתת עלנא הוא כמו
בשביל ואין לשמש בהם זולת הבית ׃ וכן אם אין אתה שמות י"ח
יוצא בגיני צא בגין אשתך וכולי וכן פרש"י ׃

גייס כדברי רבותינו זכרונם לברכה שהוא ירא
מפני הגייס והרבוי גייסות בלשון רבות
ולא במצא גייסים ופירושו חילות ׃

גייר כדברי רבותינו זכרונם לברכה גר שנתגייר
׃ וכן אברהם מגייר את האנשים ושרה
מגיירת את הנשים ושרשו גור כמו מן קום קים ׃

דברים ט״ו **גלל** בגלל הדבר הזה ׃ וכן והיתה נפשי בגללך
בראשית י״ב ׃ לשון בעבור ואין לשמש בהם בלי בית ׃

תהלים ע״ז **גלגל** נקראו השמים גלגלים שנאמר קול
רעמך בגלגל לפי שהם סובבים
תמיד והם שבעה שבכל אחד מהם אחד
מן שבעה כוכבי לכת שסמנם חנ״כל שצ״ם פירוש חמה
נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים ׃

גלגול דעת רבותינו זכרונם לברכה כי בתחיית
המתים לא יחיו רק הנקברים בארץ ישראל
והנקברים בחוצה לארץ אינם חיים אלא דרך גלגול
מחלות רוצה לומר שיתגלגלו תחת הקרקע עד תוך
ארץ ישראל ושם יחיו וזהו נקרא גלגול מחלות והם
חפירות חלולות תחת העפר כלשון אשכנז לוכר שנאמר
לבא במערות צורים ובמחלות עפר ׃ ומזה מה
שאומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ודעתם שכל
נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה לומר שהיא
מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין סמך מפסוק
איוב ל״ג הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר ׃ וכן
אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של
דוד המלך ומדוד תתגלגל בגופו של משיח
וכן אדם ראשי תיבות אדם דוד משיח
׳ וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו
בגופי בעלי חיים כל אחד לפי עונו ׃ כגון מי שבא על
הזכר נשמתו תתגלגל בארנבת לפי שהוא רובע ונרבע

ומי שבא על אשת איש בשמותו תתגלגל בגמל לפי כך
אמר דוד אשירה לי"י כי גמל עלי · פירוש אשירה לך תילים י"ג
ואודך כאשר העברת חטאתי והצלת נפשי מן הגמל ׃

גלח לפי שכהני אלוה הנוצרים מגלחים פאת ראשם לכך נקראו גלחים · והיחיד גלח הלמד דגושה והמוצה על משקל גנב גנבים · ויש מין אחר הנקראים כומרים ובשרש כמר אפרש ההפרש שביניהם ·

גליון קח לך גליון רש"י פירש מגלה · והרד"ק פירש אגרת ויונתן תרגם לוח ואנחנו פותרים אותו בלשון אשכנז ציטיל ובלעז פוליצה וגם קוראים אנחנו מה שלמעלה ולמטה ובצדדי הדף חלוק בלי כתיבה גליונות ובלעז מארגיני והנוצרים קורין לתורה החדשה שלהם אוונגליון כדפי על הגימל והוא בלשון יון בשורה טובה ורבותינו ז"ל הסבו שמו און גליון ובעל הערוך פירש מה שפירש עיין בשרשו ׃

גם בדברי רז"ל מושחין הכהן גדול כמין גם יונית פי' אות אחת בכתיבה יונית הנקרא גמא וצורתה כגון דלית הפוכה כזו Γ ׃

גם נחום איש גם זו אומרים שנקרא כן כי צדיק היה וכל מה שאירע לו אמר גם זו לטובה
ובערוך משמע שגמזו מלה אחת והוא שם מקום שנאמ'
ואת גמזו ואת בנותיה · ואומר אני שלפי זה היה ראוי ד"ה ב' כ"ח

לְהִקָּרֵא אִישׁ גַּמְזוּ הַגִּימֶל בְּחִירֶק ׃

גִּמְגֵּם בְּדִבְרֵי רז"ל מְגַמְגֵּם בִּלְשׁוֹנוֹ וְהַשֵּׁם גִּמְגּוּם פֵּירוּשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּא דִבּוּרוֹ יָפֶה נִקְרָא מְגַמְגֵּם וְנִקְרָא גַּם כֵּן פְּסִילוּס וּקְטַע לִשְׁנָא בִּלְשׁוֹן אשכנז שטאמלן ובלעז טארטלייא ׃

גִּימַטְרִיָּא · הִיא מִלָּה יְוָנִית מַמָּשׁ לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן אוֹ מִנְיָן בְּרָפֵי עַל הַגִּימֶל וּבֶעָרוּךְ מְפָרֵשׁ אוֹתָהּ בְּעִנְיָן אַחֵר וְלֹא בְהִירָא ׃

גָּמַר · נוֹהֲגִין רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁמְּבִיאִים פָּסוּק אֶחָד וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְקַצֵּר שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבַּע תֵּיבוֹת כּוֹתְבִין וְגוֹמֵר וְהוּא פָּעַל יוֹצֵא רוֹצֶה לוֹמַר הַפָּסוּק מַשְׁלִים דְּבָרוֹ וְכַאֲשֶׁר מְבִיאִין מַאֲמָר מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ כּוֹתְבִין וְכוּלֵּי · וְהַשֵּׁם גְּמָר אוֹ גְּמִירָא ׃

גַּמְרֵי נוֹהֲגִין רז"ל בְּדִבְרֵיהֶם בְּמִלַּת לְגַמְרֵי וְהִיא בִּמְקוֹם כֹּל וְכֹל בלשון אשכנז גנץ אוב גאר ובלעז אין טוטו פער טוטו וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין לְגַמְרֵי וּבֵין מִכֹּל וְכֹל כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לֹא תְתַעֵב אֲדוֹמִי לְגַמְרֵי
לֹא תְתַעֵב מִצְרִי מִכֹּל וְכֹל וְצָרִיךְ עִיּוּן שָׁם ׃ דברים כ'ג

גְּמָרָא הַתַּלְמוּד נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים הַחֵלֶק הָאֶחָד נִקְרָא מִשְׁנָה וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי נִקְרָא גְּמָרָא · וּשְׁנֵיהֶם יַחַד נִקְרָאִים תַּלְמוּד · וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּמִלַּת תַּלְמוּד ׃

גן עדן קראו חכמים מקום תענוג הצדיקים וגבול שכרם גן עדן לפי שהגן אשר נטע השם בעדן והניח בו אדם הראשון הוא המקום היותר נבחר שבכל העולם בלי ספק לכך כנו התענוג ההוא גן עדן ׃ ויש שואלים מאחר שנודע שהמקום ההוא בארץ הנקרא עדן ונותן בו סמנים שהוא בעדן מקדם איך לא נמצא אדם שהיה שם וראה את המקום והגן ההוא ׃ התשובה כי אין ספק שהלכו שם אנשים רבים אבל כל באיה לא ישובון מפני רוב התענוג שנמצא שם מי הוא הסכל שיפרד משם אלא הכל נשארים שם ׃ ואולי המניעה היא מפני להט החרב המתהפכת שהיא עדין שם ואין מי שיוכל להכנס ׃

גנה גנה גנית ענין בזיון וחרפה ואין משמשין בו רק בבנין פעל כגון הכינויי מגנה הפעול מגנה וכן כל הבנין והשם גנאי או גנות בלשון אשכנז שאנד ובלעז ווערגונייא ׃

גס רום עינים ׃ תרגום דאזיל בגסות עייניה והתואר בדברי רבותינו זכרונם לברכה גס רוח ׃ וכן מי שאין לו שכל רק קורין לו גס השכל ובלשון נקבה בהמה גסה בלשון אשכנז גרופא ובלעז גרושו ׃ משלי כ״ח

גס אדם קורא לבעל אחותו או לאחי אשתו גיסו וכן בעלי שתי אחיות נקראים גיסים

זה לזה וכן לאשת אחיו או לאחות אשתו קורא גיסתו ואין לדבר בו זולת כנוי לומר גיס ועוד אדבר מזה בשורש יבם ובלשון אשכנז שוואגר ובלעז קוביאדו והנקבה גישווייא ובלעז קובייאדרא ׃

גר

סתם גר שבתורה הוא שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ונמצאו פעלים ממנו בשתי יודין ובבר זכרתים בשורש גייר ׃ גם שמשו בו בשתי רישין כאמרם גרים גרורים והוא כמו מגוירים ׃

גרם

זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בלשון עצם כמו חמור גרם ׃ אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו לסבת הדבר [ראשית מ״ט] וכן תרגום אנכי סבותי [שמואל א׳ כ״ב] בכל בית אביך ׃ אנא גרמית ובדברי רבותינו זכרונם לברכה והוא גרם לו כל הכבוד הזה וכן גרם לשכינה שתסתלק מישראל וכן הרבה וכלם בבנין הקל ואין לשמש בו בבנין אחר ׃

גרס

גרסינן בפרק פלוני והוא כמו שנינו לשון למוד וכן פלוני הוה גריס וכן [שיר ח׳] בפסוק ישקני מנשיקות פיהו ׃ משנה ותלמוד בגירסא וכן מה שלומד הנער בנערותו נקרא גירסא דינקותא ׃

גשם בספרים חצונים קראו הגות גשם באמרם האלוה איננו גשם ובנו ממנו התפעל ׃ באמרם מתגשם ולא נמצא במקרא רק בדניאל כמו גשמיה יצטבע פירוש גופו יתכבס ׃ דניאל ה׳

גשר בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשה עצמו כגשר ׃ העולם דומה לגשר רעוע הוא המסלול העשוי מעצים או מאבנים משפת הנהר לשפתו השנית לעבור ברגל כלשון אשכנז ברוק ובלעז פונטו שערי הנהרות נפתחו גשרי נהרותא ׃ עמוס ב׳ וכן את כל לוחותים ית כל גשרין ׃ יחזקאל כ״ז

נשלמה אות הגימל
גילובט דיי גוט בון הימל

אות הדלת

דא תרגום של זאת דא כמו זאת האשה וזה מלכים ב׳ ח׳ בנה דא אתתא ודין ברה ׃ ובדניאל דא דניאל ה׳ לדא נקשן ׃

דבר חזרין לחזיר דבר אחר ׃ ונראה לי הטעם כדי שלא לזכור שמו בפני התינוקות וידרשו וישאלו עליו ויבאו לידי אבילה כמו שאין זוכרין שם להם בפסח מטעם זה ׃

דִּבּוּר בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּבּוּר לְדָבָר כִּי דָּבָר הוּא שֵׁם נוֹפֵל לוֹמַר עַל כָּל מַה שֶּׁהוּא שֵׁם דָּבָר בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים אֲבָל דִּבּוּר אֵינוֹ נוֹפֵל רַק עַל הַדִּבּוּר הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּה בְּחִתּוּךְ הַלָּשׁוֹן ׃ וְקָרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לְדְבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבּוּר סְתָם וְזֶה דַּוְקָא עִם הֵא הַיְדִיעָה כְּמוֹ עַל פִּי הַדִּבּוּר ׳ וְכֵן הָיָה הַדִּבּוּר פֵּרוּשׁ הִימֶנּוּ ׳ וְכֵן הַרְבֵּה וְדִבּוּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים דִּבּוּרִים ׳ אֲבָל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל הַלּוּחוֹת קָרְאוּ לָהֶן עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת ׳ וְכֵן הוּא מִנְהָגָם כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּשׁוֹרֶשׁ מָסַר ׃

דּוּגְיָא כֵּן קוֹרִין לִסְפִינָה הַגְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ מְשׁוֹטִים הַרְבֵּה מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ וּבִלְשׁוֹן רז״ל נִקְרָאָה דוּגִית וּמִזֶּה בְּסִירַת דוּגָה ׳ וְסִירָה הִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה שֶׁבַּדּוּגִית וְתַרְגּוּמוֹ כִּדְהוּגִית ׳ וְכֵן בִּכְלֵי גוֹמֶא כִּדְהוּגִין בלעז גליאה וְכֵן שְׁמָהּ בִּלְשׁוֹן אשכנז ׃ עמוס ד׳ ישעיה יח

דּוּגְמָא אֵין דּוּגְמָתוֹ פֵּירוּשׁ אֵין דּוֹמֶה לוֹ וְהוּא לְשׁוֹן יָוָן אֲבָל הַדָּלֶת נִקְרֵאת בְּחִירֶק דִּגְמָא

דָּגֵשׁ הַנְּקוּדָה שֶׁמְּשִׂימִין בְּגוּף הָאוֹת לְחַזֵּק קְרִיאָתָהּ קוֹרִין דָּגֵשׁ וְלֹא נוֹדַע לָנוּ ׳

פִּתְרוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁלֹּא נוֹדַע לָנוּ קְצַת שְׁמוֹת הַנְּקוּדוֹת וְהַטְּעָמִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי לְסֵפֶר מְסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת

דּוֹ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָדָם הָרִאשׁוֹן
נִבְרָא דּוֹ פַּרְצוּפִין פֵּירוּשׁ שְׁנֵי פָּנִים וְכֵן
דּוֹ בְּלַעַד שְׁנַיִם ׃ וְנִרְאֶה לִי שֶׁיֵּשׁ לִקְרוֹתוֹ דוֹ בְּחוֹלֶם וְלֹא
בְשׁוּרֶק כִּי כֵן יֵשׁ מְפָרְשִׁים דּוֹפִי מוּרְכָּב מִן דּוֹ וּמִן פִּי
פֵּירוּשׁ שְׁתֵּי פִיּוֹת כִּי כֵן מוֹצִיאֵי דִבָּה יְדַבְּרוּ בִּשְׁתֵּי פִּיּוֹת
אַחַת בְּפֶה וְאַחַת בְּלֵב ׃

דּוּק דּוּק וְתִמְצָא לְשׁוֹן עִיּוּן וְהַשְׁגָּחָה ׃ מִמְּכוֹן תילים ל"ג
שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ ׃ תַּרְגּוּם אוֹדִיק וְכֵן יְיָ תילים י"ד
מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף ׃ מִן שְׁמַיָּא מוֹדִיק וְנִמְצָא הֶעָבָר
בְּבִנְיַן הַקַּל דָּק כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשׁ רַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה בַּר יִצְחָק זִכְרוֹנוֹ
לִבְרָכָה בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְאוּנְקְלוֹס לֹא דָק עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא
׃ וְנִמְצָא בְּבִנְיַן פִּעֵל דַּיֵּיק לֹא דַיֵּיק יָפֶה וְהַפָּעוּל סֵפֶר
מְדוּיָּק וְהַשֵּׁם דִּיּוּק אוֹ דַיְּיקוּת וְהַתּוֹאַר דַּיְּיקָן אֲבָל
דִּקְדּוּק הוּא מִשּׁוֹרֶשׁ דָּקַק וְשָׁם אֲדַבֵּר בּוֹ ׃

דַּוְקָא גַּם זֶה מִשּׁוֹרֶשׁ דּוּק כְּאָמְרָם דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא
כַּךְ וְכַךְ וְכֵן לָאו דַּוְקָא רוֹצֶה לוֹמַר אֵינוֹ
מַמָּשׁ בְּכִוּוּן וּבְעִיּוּן כַּךְ כְּגוֹן וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים ׃ לָאו ויקרא כ"ו
דַּוְקָא עֶשֶׂר אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר הַרְבֵּה נָשִׁים ׃

דִּי מִלַּת אֲשֶׁר מְתוּרְגָּם דִּי וְלִפְעָמִים מְשִׂימִין
הַדָּלֶת לְבַדָּהּ בְּרֹאשׁ הַמִּלָּה בִּמְקוֹם דִּי וְהִיא
נְקוּדָה בִּשְׁוָא כְּמוֹ עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה ׃ עִשְׂבָּא דְחַקְלָא בראשית ג'

בראשית א' ובשתחלת המלה בשוא אז היא בחודה בחירק כמו ברקיע השמים ברקיע דשמיא וזה לפי שאין שוא אחר שוא בראש התיבה ׃

דכן אנחנו קורין דוכן כשהכהנים נושאים ידיהם בברכת כהנים ׳ וכן תרגום שאו
תילים קל"ד ידיכם קדש טולו ידיכון כהניא על דוכן קודשא ותמיה אני על זה שהרי דוכן נקרא האיצטבא שעמדו עליה הלוים כשאמרו שירה ונקראת דוכן בלשון ערבי ׳ ובלשון אשכנז באנקא וכן בלעז ׃

דכס דוכוס ׳ הוא שלטון שתחת המלך והוא כמו אלוף בלשון עברי ׳ וכן אמרו רבותנו זכרונם לברכה כל אלוף מלכותא דלא תגא פירוש מלך שאין לו כתר נקרא דוכוס וכן בלשון רומי דוקס
שיר ו' ובלא"ה הערצוג ׳ ובפסוק ששים המה מלכות ושמנים פילגשים תרגום דוכסין מבנוי ישמעאל ׳ ובפסוק לא
אסתר ו' הביאה אסתר וגומר תרגום עם דוכסי מלכא ׳ ותמיה אני על שאנו קוראין אותו דכוס הכף דגושה ׃

משלי כ"ה **דכתא** ובמקום גדולים אל תעמוד ׳ תרגום בדוכתא דרברבי לא תיקום ובמיצא בגמרא דוך פלוני והוא כמו דוכתא ׳ פירוש מקום מיוחד בלשון אשכנז אורט ובלעז לוקו ׃

דלדל למה נקרא שמה דלילה שדלדלה את כוחו וכוליו פירוש לשון חלשות וכן אבר מדולדל ועקרו לשון דלות ששרשו דלל על משקל בלבול מן בלל ובלשון אשכנז שלוטריג ובלעז ליבטו או לאסו ׃

דם כדברי רבותינו זכרונם לברכה מי שאין לו דמים לא יעמוד בשוק קוריין למעות דמים וכן אקנה ממך במחיר ׃ תרגום בדמין בלשון אשכנז געלט ובלעז דינארי ולא נמצא רק בלשון רבים שמואל ב׳ כ״ד

דינר יש מטבע נקרא בלשונם דינר והוא כמו זוז אלא שהזוז של כסף והדינר של זהב וכן ששת אלפי זהב ׃ דנעמן תרגם יונתן דינרין דדהב ובלשון לעז נקראו המעות דינארי וכן יש מטבע קטנה נקראת בלעז דינאר והוא מה שקורין בוויניצייה באגטין ובלשון אשכנז בערנר ׃ מלכים ב׳ ה׳

דף קוריין לקרש או ללוח דף וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה בין דף לדף בלשון אשכנז ברעט ובלעז טאבולה ומזה מה שאומרים דף פלוני של הספר ובלשון רבים דפין ויש קוריין להם עלין והוא הנכון כי כן נקראו בלשון אשכנז בלעטר ובלעז פוליי ׃

בראשית ח׳ **דפס** האדם בצלמו פירש רש״י בדפוס העשוי לו פורמא בלעז וכן בלשון אשכנז ׃ וכן נקראים הספרים הנעשים על ידי חקוק אותיות דפוס שטאמפא בלעז ובלשון אשכנז דרוק ועושין ממנו חל ונפעל והפעיל כגון דופס ונדפס והדפיס ׃ וכן ונדם
בראשית מ״ט ענבים סותה תרגום ירושלמי מדמי לדפוס ענבין ׃

דפק דע כי סתם גידים הנמצאים במקרא אינם הגידים הדופקים שמשמשין בהם הרופאי כי אותם קוראים להם הרופאים עורקים ׃ וכן נקראים בלשון ערבי וכן אמר איוב
איוב ל׳ ועורקי לא ישכבון ׃ פירוש הגידים שלי שדופקים לא ינוחו רק מתנועעים תמיד מבלי הפסק מפני רוב החום הנכרי אשר בלבי ונקרא בלשון הגוים פולש ובלשון
ש״ה ה׳ הקודש דפק מן קול דודי דופק לשון הכאה ׃

דקדק כדברי רבותינו זכרונם לברכה המדקדק במצות ׃ דקדוקי תורה דקדוקי סופרים כלם לשון דק כלומר המעיין בדבר דק דק ׃ בלשון אשכנז דון ובלעז כופטיל ׃ וכן דקדוק הלשון שצריך לעיון דק באותיות ונקודות ובבניינים ובפעלות וכן קורין לו דייקות וכבר דברתי מזה בשרש דוק עיין בשרשו ׃

דקדק תרגום של חשן עיין בשרש דרדק ׃

בראשית ל״ה **דר** אשר גר שם תרגום די דר תמן והשם

דירה תרגום אל נוה חדשך לדירא דקודשך ׳ וכן בדברי שמות ט״ו
רבותינו זכרונם לברכה אשה נאה דירה נאה בלשון
אשכנז וואונונג ובלעז סטאנציה ובלשון רבים דיורין
דיורין דגבי נח ׃

דורון התקינו עצמו לג׳ דברים לדורון למלחמה תענית ל״ב
לתפלה פירוש דורון בלשון יון מנחה
ובלעז פריזאנט וכן אומרים אנו בלשון אשכנז פריזאנט
ואינו לשון אשכנז רק מלשון לעז ׳ כי בלשון אשכנז
נקראת המנחה שענק ׳ ועוד טעות אחרת שאנחנו קורין
דורון מדינה עיין בשרש מזג ׃

דרדק מקרי דרדקין פירוש מלמד תינוקות וכן
שחקו עלי צעירים מתהבין עלי דרדקין איוב ל׳
ופירוש בערוך נערים ונראה לי שאת נקבות בכלל שהרי
בפסוק ומרדכי ידע בתרגום ולא על דרדקיהון הרי בנים אסתר ד׳
ובנות בכלל ׳ ומצאתיו בלי ריש מקטן ועד גדול אסתר ח׳
מדקדקיהון עד סביהון ׃

דרך ארץ יש לו שלשה פנים האחד הוא נאמר
על הנהגה המדינית במדות טובות
ובמוסר ושכל טוב כמו שנמצא במסכת דרך ארץ ׳
והשני הוא העסק בסחורה ובמלאכה כמו שאמרו יפה
תלמוד תורה עם דרך ארץ והשלישי הוא תשמיש המטה
כמו שאמרו בהגדה זו פרישות דרך ארץ ׳ ואני המעתיק

מוסיף על אלה עניין הרביעי שהוא שבא על לשון פטירת
כל בני אדם כמו שאומר דוד המלך עליו השלום אנכי מלכים א׳ ב׳
הולך בדרך כל הארץ ׃ ד״ה ב׳ יג

דרש במדרש הנביא עדו מדרש ספר המלכים ד״ה ב׳ כ״ד
פירוש ספר שכתוב בו דברי המלכים
והנביאים נקרא מדרש כי כל הדורש אותם הדברים
ימצאם שם על כן נקרא מדרש והמם בחירק ותמהתי
למה אנו נוהגים לומר מדרש המם בסגול ׃ וגם הבית
או החדר המיוחד ללמוד תורה נקרא בית המדרש גם
קראו מדרש כל פירוש שאינו על דרך פשוטו כגון
מדרש אגדה או מדרש רבותינו גם נקרא דרש או
דרשה ובעל המדרש נקרא דרשן כמו רבי משה הדרשן
וכן נקרא אדוני הנוצרי פוילוש באגיוש הדרשן
בעיר איזנה

נשלמה אות הדלת
בעזר אשר ידו בכל מושלת

אות ההא

הא תרגום של הנה והן הא ׃ וכן בדברי רז״ל
הא למדת והא כתיב ׃ ודומיהם כמו הנה
ועוד שמשו בו במקום זה כגון הא שלפניך

הא כמו הא בהא תליא ׃ וכן הא לחמא עניא
והוא כמו האי שלפניך ׃

האי כמו האי גברא האי בית כור · כמו זה ואין הפרש בין זה ובין האי ׃

23

הואיל הואיל והזכירו כפר בשבחו · וכן הואיל וכך הוא · ופירושו מאחר שהדבר הוא כך ובלשון אשכנז די ווייל דז ובלעז דפוי קי · וכן פירושו של כינן · ויש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשרשו
דברים א׳ והקרוב אבי לומר כי הואיל מלשון הואיל משה באר · שהוא לשון התחלה ופירו׳ הואיל והזכירו התחיל הפסוק והזכירו על כן ספר בשבחו · וכן לפי מי שמפרש הואיל משה לשון רצון יש לומר רצה הפסוק והזכירו וכולי ·
בראשית י״ח והתימה על רש״י זכרונו לברכה שפירש הנה נא
דברים א׳ הואלתי רציתי כמו הואיל משה ובפרשת אלה הדברים אומר הואיל משה התחיל כמו הנה נא הואלתי · כן מצאתי בכל הנוסחאות והקרוב לודאי שהוא טעות שנפל
שמות ב׳ בנוסחה הראשונה והראוי הואלתי רציתי כמו ויואל משה שפירש שם כתרגומו וצבי לשון רצון ׃

הבאי בדברי רבותינו זכרונם לברכה דברה תורה בלשון הבאי והוא כמו גוזמא וכן אמרו
דברים א׳ דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים · בשמים סלקא דעתך אלא גוזמא · נמצא גוזמא והבאי אחד הוא · והוא כשאדם מגדיל את הדבר הרבה ומוסיף על גידולו והגוזמא הוא לשון יון והבאי נראה לי שהוא
ישעיה ל״ב לשון קוץ תרגום של קוץ שמיר הובי ובור וכן שמיר

וְשַׁיִת ׃ וּכְמוֹ שֶׁהַקּוֹצִים אֵינָם נֶחֱשָׁבִים לִשְׁאָר עֵצִים כָּךְ דִּבְרֵי גוּזְמוֹת אֵינָם נֶחֱשָׁבִים לִשְׁאָר מַאֲמָרִים וְאֵין בָּהֶם אֲמִתּוּת וְהִיא שֶׁל הֲבַאי בְּחַטַף פַּתַח בְּרַאֲיַית רַפֵּי הַבֵּית וְכֵן הֲבַל וַחֲבָרָה הַבָּאִים אַחַר זֶה הֵהֵיהִין בְּחָטֵף פַּתַח ׃

הֲבַל הֲבַל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת ׃ וּבַעַל הֶעָרוּךְ הֵבִיאוֹ וְלֹא פֵּירְשׁוֹ ׃ וְהוּא כִּדְמוּת עָשָׁן הַיּוֹצֵא מִפִּי הַבַּעֲלֵי חַיִּים וְהוּא יוֹתֵר נִכָּר בִּזְמַן הַחוֹרֶף מִבַּקַּיִץ וּבִלְשׁוֹן אשכנז אוטם ובלעז האליטו וְכֵן תַּרְגּוּם בְּלִיבּוֹ שֶׁבִּיבוֹ כְּמוֹ הֶגֶה הֵיךְ הֲבַל פּוּמָא ׃ תילים נ׳

הַבָּרָא קוֹל הֲבָרָה הוּא הַנִּקְרָא בְּפָסוּק קוֹל דְּמָמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְאַחֲרֵי הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה מלכים א׳ יט וּפֵי׳ רשׁ״י וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי כָּל הַבָּא מִתּוֹךְ הַדְּמָמָה טאצימנט בלעז בלשון רומי איכו ובלשון אשכנז ווידר האל ׃ וְכֵן אָמְרוּ רז״ל בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר שָׁמַע קוֹל הֲבָרָה לֹא יָצָא ׃ וְעוֹד שִׁמּוּשׁוֹ בוֹ בְּאוֹפֶן אַחֵר בְּאָמְרָם יָצָא קוֹל הֲבָרָה בָּעִיר עַל פְּלוֹנִי אוֹ פְּלוֹנִית וְכוּלֵי פֵּירֵשׁ קוֹל שֶׁאֵינוֹ וַדַּאי ׃ וְהַמְדַקְדְּקִים קָרְאוּ גַּם כֵּן נְקוּדוֹת הָאוֹתִיּוֹת הֲבָרוֹת כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְתִּי בְּשִׁירֵי אֵלֶּה מְלָכִים הָעֲשָׂרָה הַמּוֹלְכִים בַּהֲבָרָה וְהֵם עֲשָׂרָה נְקוּדוֹת אַ אֵי אוֹ אוּ וְכוּלֵי ׃

הַגָּדָה בְּלֵיל פֶּסַח קוֹרִין הַהַגָּדָה וְנִקְרָא כֵּן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וכו׳ ובלשון אשכנז נִקְרָא לוּד

ונראה לי שהוא לשון גאלה בלשון אשכנז לוזונג ועוד עיין בשורש אגד ׃

הגהה הורין למי שמתקן טעותי הספר מגיה ופעולתו נקראת הגהה ואז נקרא הספר ההוא מוגה ובלעז קוריט והוא לשון נוגה ואורה וכן הכותב איזה חדוש או ביאור בגליונות הספר נקרא אותו החדוש או אותו הביאור הגהה כגון הגהות המיימוני או המרדכי ׃

הגמון ראש ודבב ׃ תרגם יונתן ריש והגמון וכן בתרגום ירושלמי בפסוק ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה ׃ ואעביד מיבר הגמונין ופלמרכין ואנחנו קוראים לגלחים גדולי המעלה לשאין למעלה מהם רק החשמנים הנקראים קרדינאלי ואפפיור הגמונים וכן מה שתחת פקידותם נקרא הגמוניא וכן במשנה מהגמוניא להגמוניא והגמון בלשון אשכנז פישוף ובלעז וישקופא ׃ ישעיה ח' / אסתר ט'

הגון כדברי רז"ל הגון הוא למלך תלמידים הגונים אשה הגונה ענין יושר ונכון ויש מפרשים מזה כפני הגדרת הגינה דיחזקא והשם הוגן כמו לא עשה בהוגן ונראה לי שאין לשמש בו זולת כת השמוש בלשון אשכנז צימליך ובלעז גראציוזה ׃ יחזקאל מ"ב

הודאה בהלל ובהודאה מלשון הודו לי״י שרשו ידה והא במקום הא השרש והא האחרונה לנקבה ותרגום ותן לו תודה ׃ והב ליה הודאה והוא כמו ודוי אלא תהלים ק' / יהושע ז'

שיש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשורש ודוי ׃

הדריא והא בהדריא כתיב וכן הפסוק אמר בהדריא
פירוש בבירור בלשון אשכנז בישיידליך
ובלעז קייארו ואין לדבר כו זולת הבית אך נראה לי כי
מצאתי להדריא ואיני יודע אנה ׃

הדיוט כהן הדיוט פירוש כהן פשוט רוצה לומר
שאינו כהן גדול וכן ואנכי איש רש ונקלה שמואל א׳ י״ח
׃ ואנא גבר מסכן והדיוט וכן אחר פרעוש אחד ׃ בתר שמואל א׳ כ״ד
הדיוט חד וכן אין זה כי אם בית אלהים ׃ לית דין אתר בראשית כ״ח
הדיוט והוא לשון יון אידיוטו ובלשון אשכנז איין
שלעכטר ובלעז פריבאטו ׃

הדרי נוהגין לכתוב בגמרא בסוף כל פרק הדרן
עלך פירוש חזור בך וקשה לי על הכון
והדר הוא לשון חזרה ובדניאל וליקר מלכותי הדרי דניאל ד׳
פירוש חזרתי

היינו מלה מורגלת בדברי רז״ל באמרם היינו
חד היינו כך וכך ונגזרת מן היה ונוסף
בו נון ויו בחולם לכנויי הנסתר על משקל ישנו כאילו אמר
הרי הוא ועל הרוב לא שמשו בו רק עם דלת המשמשת
בראש במקום שין או אשר כמו שכתבתי במלת די ובלא״
דש אישט ובלשון רומי אידעשט

היאך שמשו רז״ל במלה זו במקום איך כמו
שפירש רש״י גבי יוכח והיאך יכול אני

לבדי להרע לכם וּבתרגום ירושלמי היך כמו ואיך איוב כ״א
תנחמוני הבל והיך תנחמוני למא ויש מתורגמין היכדין
כמו איך תאמרו לנפשי היכדין תימרון לנפשי והוא תילים י״א
מורכב מן היך ודין כלומר איך זה

היכן שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלה זו
במקום איה באמרם ומהיכן למדו לומר
כן וכן ויקרא למשה ולאהרון לילה פירש רש״י ז״ל
צעק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי ונראה לי שהוא שמות י״ב
מורכב מן הי וכאן שהי בתרגום ירושלמי איזה כמו
ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה מן הי די אומה אסתר ט׳
את ומן הי די זרעיתא את וכן איזה הדרך ישכון אור
הידין אורחא והוא על דרך אי מזה באת כמו שפירש ראשית י״ו
רש״י שם ׃

הך היינו הך כמו זה ונמצא גם כן בלשון
נקבה הך כתובתא הך מלתא כמו זאת ׃

הכא מי לך פה תרגום מן לך הכא וכן ישובו ראשית י״ט
הנה יתובון הכא ויש מתורגם הילכא ראשית ט״ו
עיין במתורגמן ׃

הכי אפלו הכי פירוש אפלו שכן הוא והוא
כמו מכל מקום כמו שאבאר במלת מקום
ובתרגום ירושלמי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש אסתר ב׳
כן ועבד הכי וכל כן דבאמ״ת מתורגם הכדין ׃ ונראה לי
שהוא מורכב מן היך ודין עיין במתורגמן ׃

הללו מי הם הללו כמו האלה וכן לנקבות
הנרות הללו כמו מלת אלה

השוה לזכרים ולנקבות ׃

הלואי לו עמי שומע לי תרגום הלואי דעמי שמיע לי ושאר לו מתורגמן לואי עיין בשרשו ובלשון אשכנז ווער וואלט ובלעז דיאו וואלישי תלים פ״א

הלכה הלכה למשה מסיני והלכה כפלוני וכן הרבה והוא ענין משפט ודת וכן תרגום של כמשפט הזה כהלכתא הדין והשתיה כדת ושקיותא כהלכתא ובלשון אשכנז ליץ ובלעז ליציירן ׃ אסתר א׳

הלן כדברי רבותינו זכרונם לברכה להלן הוא אומר כך וכך מה להלן כך אף כאן כך והומר ענינו כמו שם או שמה ונראה לי שאין לשמש בו רק עם למד השמוש בלשון אשכנז דורט ובלעז לי או לה ׃

הן הן רב הן מעט זכרתיו בשורש בין ׃

הנאה יש הנאה שהיא הנאת ממון כמו אשר לא יועילו דלית בהון הנאה והועל לא יועילו ׃ ואהנה לא שמואל א׳ יב
יהבון ותרגום מה בצע מה ממון ביתהני ׃ ויש להנאת ירמיה כ״ג
הגות כמו ושבתי ערבה לי ׃ ושבתי הנהני ׃ מלא כת בראשית ל״ז
נחת מלא חפני מיכלא בהניית נפש ׃ בלשון אשכנז ירמיה ל״א
דאנפט או גריץ ובלעז כון פרו או אוטילו ׃ קהלת ד׳

הני מילי פירוש אלו הדברים והוראתם כהוראת מה שנהג הרמב״ם במה דברים אמורים וכולי

הונגר מואב והגרים תרגום מואב והונגראי היא מדינת אונגריאה ובלשא אונגרן ולבד בוהגים אנחנו לקרא ליושביה הגריים והמדינה מדינת הגר אבל מלחמה עם ההגראים שבדברי הימים הם ישמעאלים ונקראו כן בעבור שבאו מן הגר ונקראו גם כן קדרים כי קדר הוא בן ישמעאל שנאמר בכור ישמעאל נביות וקדר ׃ תילים פ"ג ד"ה א' ה' בראשית כ"ה

הנדיא מהודו ועד כוש תרגום מהנדיא רבא וכו' וכן ארץ החוילה תרגם יונתן ארעא הנדיא וכן נקרא בלשון לעז אינדיאה ׃ אסתר א' בראשית ב'

העדר בספרים הצונים נהגו זאת המלה באמרם ההויה והעדר פירוש כל מה שנברא יחסר על דרך כל הוה נפסד וקורין גם כן המיתה העדר ׃ וכן נוהגין לכתוב בתנאי התחותים על דבר ההעדר דהיינו שאם ימות הוא או היא וגו' וכלם מלשון איש לא נעדר ישעיה מ'

הפסד זה השורש לא נמצא במקרא גם לא בתרגום רק במקום אחד תרע לאמים ותשלחם תרגום תברתא לאמיא ופסדתינון והוא מלשון ערבי ממש קורין לאבידה פסידה ורז"ל שמשו בו הרבה בבנין הפעיל הפסיד מפסיד וכו' והשם הפסד מצוי כנגד שבריה וכוליי והוא ענין אבוד בלשון אשכנז ור לושט ובלעז פירדטה ׃ תילים מ"ד

הפקר עיין בשורש פקר ׃

הקש בדברי רז"ל אין משיבין על ההקש וכן אמרו מקיש עברי לעבריה הוא לשון השואה בלשון אשכנז גלייכן ובלעז אין גוואל ׃

ואין לו דומה במקרא רק רש״י פירש ויקש דבר איש יהודה
נחמיה ב׳ לשון השואה וכן התקוששו וקושו · השוו דעתכם וכן
יש ספר בהגיון הנקרא ספר ההקש שהוא מבאר ההקשים
ואינו ממלאכתי ׃

הרי שמשו בו רז״ל במקום הלא כמו הרי זה
משבח הרי אנו ובנינו והוא נקודה בחטף
פתח והריש בצרי ובלא״ וור וואר ובלעז פיר צירטה ׃

הרהר בדברי רז״ל ולא הרהר אחרי מדותי לא
הרהרתי כיום וכן כל בנין הפעיל והשם
תילים קל״ט הרהורי עברה קשים מעברה לשון מחשבה תרגום ודע
דניאל ב׳ שרעפי · ודע הרהורי ובדניאל הרהורי על משכבי ·
כלשון אשכנז גידנקן ובלעז פינשיר ׃

הרת בדברי רז״ל כהרף עין פירוש כרגע והוא
בלקח מלשון רפרוף שהאדם מרפרף בעיניו
רוצה לומר סוגר ופותח כלא״ בליצלש ועקרו
מלשון רפיון שרשו רפה והיא נוספת על משקל החש
ובלשון אשכנז אויגן פליק ובלעז באטר דיאוקיו ׃

הרשאה תמצא בשורש רשה ׃

הושענא אגודת ערבי נחל שנוטלין בחג הסכות
קורין הושענות לפי שצועקים עליהם
הושענא רוצה לומר הושיעה נא והרכיבו שתי המלות
יחד לקצר ואמרו הושענא · ובפסוק

ישבו עם אחד תרגום ירושלמי ועבדין להון הושענא וכו׳ אסתר ג׳
עד והדרין בהושענא ׃

השתא מעתה ועד עולם מהשתא ועד עלמא תילים קי״ג
ועתה בנים והשתא בניא וכן הרבה באמו״ת משלי ח׳

התר אסור והתר ובולי בת יתרו מי התיר לך
והשם אסור והתר זה כנגד זה כל דבר
שיש בו עון ועונש לעשותו בקרא אסור וכשאין בו עון
בקרא מותר בלשון אשכנז דר לאבט ואין משמשין בו
אלא בהפעיל גם בהפעל הותרו בן לבא בקהל ועוד
אדבר בו בשרש שרה ׃

התראה בעדים ובהתראה מעיד ומתרה בך לשון
אזהרה ואין משמשין בו רק בהפעיל
ולפי שאין מתרין באדם אלא בפני עדים לבך לא בא לשון
התראה בפסוק אלא בלשון עדות כמו העדותי בכם העיד דברים ד׳
בנו האיש ותרגום בלשון סהדותא דוח ותמצא ׃ בראשית מ״ג

נשלם אות ההא
יה ישראל ברוך יהא

ודאי דבר שאין בו ספק בקרא ודאי כמו שאמר
החכם אין ודאי שאין בו ספק הבראה ספק
שאין בו ודאי כמו המות בלא״ז גיוויס ובלעז צירטו ׃

ודוי לשון ודוי שרשו ידה והוא כמו הודאה אלא
שלשון הודאה נופל גם כן על לשון שבח
והלל לשם יתברך שמו

והודוי לא נופל רק על הודאת חטא ועון ׃ ובאים מהם
פעלים אבל מלשון הודאה לא יבא רק בהפעיל כמו
הודו לה׳ ומודה ועוזב ומלשון ודוי לא יבא רק בהתפעל תילים ק׳ח
לבדו כמו והתודה אשר חטא והתודו את חטאתם בלשון משלי כ׳ח
אשכנז ביהעכן או בייכטן ובלעז קונפיסר ׃ ויקרא ה׳
במדבר ה׳

ווי אוי לך מואב וו לך וכן הוי חכמים ווי
דחכימי וכן אהה בתי ווי ברתי וכן במדבר כ׳א
הה ליום מן קדם יומא וכלם כתיבין שופטים י׳ב
בשתי ואוין וכן רוב המלות שמתחילים בויו שרשית כדי יחזקאל ל׳
להפריש ביניהם ובין ויו השמוש כמו וורד וותיק ודומיהם

ויטרי מחזור ויטרי שמעתי שהוא פוסק אחד
שחבר חכם אחד מעיר ויטרי והיא בצרפת
כמו שנקרא ספר הראקינאט על שם מחברו רבי מנחם
מראקינאט וכן הצורכר שבו חדושים על הסמ״ק פירוש
ספר מצות קטן ׃ והמחבר היה מעיר צורך ׃

וילון הוא כמו יריעה או מסך ואולי הוא
מלשון רומי שקורין לפרוכת ווילום ׃

ולד אין לה ולד בשתי קמצין ואחד לא היה בראשית י׳א
לה ולד הלמד בסגול ׃ ובשרשים הנדפסים שמואל ב׳ ו׳
בוויניציאה יש טעות בשורש ילד עיין שם ובגמרא אמרו
הרבוי בלשון רבות ולדות ׃

וורד ודלקוט שושנים תרגום דימלקט ורדים שיר ו׳
ומזה נקראו החושין הדקין

שבצואר העוף והורידין 28 לפי שהם מלאים דם ודומין באדמומית כוורד בלשון אשכנז רוז ובלעז רוכה ויש אומרים שהשושנה היא פרח לבן והוא בלא לילג ובלעז ליליו ונקראת שושנה לפי שהיא תמיד של ששה עלים וחבצלת היא בלשון אשכנז רוז ׳ אך קשה לי על כשושנה בין החוחים והליליו איננו בין החוחים ׃

שיר ב׳

ושט

חבה וושט הוושט הוא מה שאצל הקנה שבו נכנסין כל מיני מאכל ומשתה ויש אומרים שנקרא וושט בעבור שהוא מלוכלך ובזוי מלשון ויבז עשו תרגום ושט וזה טעות גמורה כי ויו של ושט היא שמושית ששרשו שאט מן בשאט בנפש והויו של ושט היא שרשית ולא ידעתי שמו בלשון אשכנז גם בלעז

ראשית כ״ה יחזקאל כ״ה

ותיק

בדברי רבותינו זכרונם לברכה מנהג ותיקין וכן בנים ותיקין ׳ ובערוך פירוש ותיק תלמיד ותיק ותמהתי בפירושו זה כי לא חידש בו דבר אבל רשי פירש ותיקים אנשים צדיקים שמחבבין המצוה וראיתי שכנו גם כן הקדוש ברוך הוא ותיק ׳ וכן אחת מסליחות יום הכפורים מתחלת ותיק וחסיד ׃

וותר

בדברי רבותינו זכרונם לברכה קורין למי שמפזר מעותיו יותר מדאי וותרן ובלשון עברי נקרא שוע שנאמר ולכילי לא יאמר שוע כך פירש הרד״ק ונראה לי כי יש הפרש ביניהם כי נקרא וותרן מי שמפזר מעותיו באכילה ובשתיה ובדומה לזה והיא מדה רעה ׃

ישעיה ל״ב

אבל שוע הוא אדם נכבד שנותן ממעותיו לדברים ראויים
ויותר ממה שראוי לו ותהיה מדה טובה והוא יותר משבח
מן הנדיב ׃

נשלמה אות הויו ׃ בעזר הטוב לקוויו ׃
אות הזין

זיז בדברי רז״ל לא זז ממשם עבין תבועה ומזה
נקראו החיות זיז לפי שהם זזים ונעים
תילים נ׳ תמיד ממקומם למקום שנאמר וזיז שדי ׃

מלכים ב׳ ט׳ **זבל** נקרא הצואה והרעי זבל תרגום כדומן על
פני השדה ׳ כזבל על אפי חקלא והלשון
אשכנז דרעק ובלעז מירדה ׃

איוב ל״ג **זהם** נקרא הזיע והטנופת זוהמא מלשון וזהמתו
חיתו להם ׳ והתואר מזוהם ועוד אזכרנו
בשורש לכלך בלשון אשכנז אונפלושט ובלעז דיזוטלו ׃

מלכים ב׳ ה׳ **זוג** סתם זוג הוא שנים כתרגום של צמד פרדים
׳ זוג כודנון והוא נקוד כחולם זוג והוא
לשון יון ממש בלשון אשכנז פאר וכן בלעז פארד ׃

זוג בשורק הוא הפעמון בלשון חכמים מה
שבחוץ נקרא זוג והפנימי נקרא ענבל בלא
שמות כ״ח של ובלעז קאמפנילו אבל פעמון זהב ורמון ׳ תרגום
שמות כ״ח זגא דדהבא ובכרכוי פעמוני זהב ׳ זגין דדהבא ׃

שמואל א׳ ט׳ **זוז** רבע שקל כסף ׳ תרגום זוזא חד דכספא
וכבר כתבתי כי דינר וזוז אחד הוא אלא
שזוז הוא של כסף והדינר של זהב ׳ וארבע

זוזים הם סלע עיין בשרשו ׃

זוטא סדר עולם זוטא וכן איכה זוטא והוא ההפך מן רבתא פירוש קטן ׃

דריך בשת בית היער תרגום דרין בית מקדשא ישעיה יב
וכן כל בשת מתורגם בלשנא דרין ׳ וכן על
אזגד על דריבך בלשון אשכנז וואפן ובלעז ארמא ׳ דברים כג
ובפסוק גד גדוד יגודנו משריית מדיין ׳ ויש מפרשים בראשית מט
מזה סוסים מיוזנים כמו מזויינין ׃ ירמיה ה

דיות המדיית מטבע של מלך והשם דיות והתואר
דייפן פירוש כל דבר שאינו נעשה כתקונו
נקרא דיות והוא כמו פסול בל״א ואל״ש וכן בלעז פאלשו

זכאי איש צדיק גבר זכאי וכן דם נקי דם זכאי בראשית ו
והרבים זכאים והשם בלשון רז״ל זכות דברים כ
ובתרגום זכותא כמו במשפט ובצדקה תרגום בדינא ישעיה ט
ובזכותא גם במשקל אחר זכו ויחשב לו לצדקה לזכו בראשית טו
אבל אין נוהגין לאומרו בלשון אשכנז ווירדיקייט ובלעז
דיגנייטאטו ׃

זכר קראו רז״ל לשמות החדושים אזכרות וכן
במדרש ע״א אזכרות מן בראשית עד ויגרש
את האדם כבגד ע״א סנהדרין וכו׳ ועוד אמרו אחאב מלך בראשית ג
ישראל מחק את האזכרות וכתב תחתיהן שם הבעל ועוד
אמרו ספר תורה ותפלין שכתבן מין שורפין אותם עם
אזכרותיהן ובעלי המסורת קראו להן אדכרות בלשון
ארמי כמו שאמרו מוסר יב פתחין

וכל דסמיך לאדכרא דכותהון כמו מוסר יי׳ ודומיהם ׃

ישעיה מ׳ו **זל** הזלים זהב מכיס פירשו בו שהוא ענין זול ששמשו בו רז״ל באמרם המעות בזול והפירות ביוקר בלש״א וואל וייל ובלעז כון מארקאדו ׃

איכה א׳ **זלזול** ענין בזיון וקלות מלשון כל מכבדיה
משלי י״ב הזילוה טוב נקלה ועבד לו תרגום טב הוא דזלילא ועבדי אית ליה ושם התואר למי שהוא בבזה ומיאוס מזולזל בלשא און ולוט ובלעז דיזווטלו ׃

קהלת ג׳ **זמן** לכל זמן ואתנה לו זמן לא במצאו רק
נחמיה י׳ אלו השנים ואומרים שהוא כמו עת ׃
ובאמת בראה לי שיש קצת הפרש ביניהם כי זמן הוא כמו מועד וכן כל לשון מועד מתורגם לשון זמן כמו
דברים ט״ז מועד צאתך זמן מפקך ודומיהו אבל התרגום של עת עדן במצא שהם שני דברים ׃ ועוד ראיה אחרת שאומר
קהלת ג׳ הפסוק לכל זמן ועת לכל חפץ וכן בדניאל עד זמן ועידן
דניאל ז׳ ואני אין בי כח לפתור ההפרש שביניהם ושמעתי שהוא ענין פילוסופי דק מאוד ׃ וכן בלשונות הגוים יש הפרש ביניהם ׃ זמן בלשון אשכנז ציל ובלעז טירמינו ׃ ועת בלשון אשכנז צייט ובלעז טימפו ׃

זמן והיה נכון לבקר והוי זמין לצפרא היו שמות ל"ד
נכונים הוו זמינין 30 וכן כל לישנא שמות י"ט
קדוש שפתרונו בלשון הכנה מתורגם בלישנא זמון כמו
קדש את העם ואמרת התקדשו ׃ זמן ית עמא ותימר יהושע ז'
איזדמנו ודומיהם רבים ׃ וכן כל לשון קריאת האדם
לסעודה מתורגם בלשון זמון כמו ואת שלמה אחיו לא מלכים א' א'
קרא לא זמן אני קרוא לה אנא מזמין לה יאכלו אסתר ה'
הקרואים יאכלון זמיניא בלשון אשכנז גילאדן ובלעז שמואל א' ט'
קונוויטאטו וכן שמשו רז"ל כמי שקורא חברו לדין ׃
באמרם המזמין את חבירו לדין והשם הזמנה
ועוד שמשו בזה בשלשה שאכלו בקרוא
מזומן וכמו שעשרה בקראים מנין לענין תפלה וקדשה
כך שלשה בקראים זמון לענין ברכת המזון ואין זמון
פחות משלשה ולוקחין סמך מן גדלו ליי אתי שאחד תהלים ל"ד
אומר לשנים גדלו הרי שלשה ׃

זקת עץ של תליה מתורגם בשלש לשונות צליבא
׃ קיסא ׃ זקיפא ׃ אונקלוס ויונתן תרגמו את
כלם בלשנא צליבא ובתרגום הראשון דאסתר מתורגמים
קיסא ׃ ובתרגום שני זקיפא ׃ וכן בעזרא וזקית יתמחא עזרא ו'
עלוהי בלשון אשכנז גאלגן ובלעז פורקא ׃

זקק את בהמה וחיה בזקקין לשאינן מינן וכן
אשה הזקוקה ליבם פירוש בערוך לשון
קשירה בלי ראיה ואני מצאתי בתרגום ירושלמי
ומתי אעשה גם אנכי לביתי ואני זקוק לפרנסא בני בראשית ל'
ואינשי ביתי הוא לשון צריך ׃

וְכֵן בְּדִבְרֵי רז"ל הוּזְכַּח לוֹמַר כַּךְ וְכַךְ פֵּירוּשׁ הוּצְרַךְ ׃

זָקֵן אָדָם קוֹרֵא לַאֲבִי אָבִיו אוֹ לַאֲבִי אִמּוֹ זְקֵנִי וּלְאֵם אָבִיו אוֹ לְאֵם אִמּוֹ זְקֵנָתִי ׃

זֶרֶךְ אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֵב חָזָק וְאֵינוֹ יָרֵא מִשּׁוּם אָדָם רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהוּא הֵפֶךְ מִן אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב קוֹרִין לוֹ זָרִיז וּבִרְאָה לִי שֶׁהוּא בִּלְקַח מִן וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו תַּרְגּוּם וְזָרִיז וְכֵן חֲמוּשִׁים וַחֲלוּצִים כֻּלָּן מִתּוּרְגָּמִין בִּלְשׁוֹן זָרִיז וְכֵן אֱזוֹר נָא כְּגֶבֶר חֲלָצֶיךָ ׳ זָרִיז כְּדוֹן כְּגְבַר ׃

דלקסית יד

איוב מ׳

זֶרֶז הַרְבֵּה שִׁמְּשׁוּ רַבּוֹתֵנוּ זל׳ בְּזֶה בִּלְשׁוֹן אַזְהָרָה כְּאָמְרָם מְזָרְזִין אֶת הָאָדָם בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה ׳ וְכֵן אֵין מְזַרְזִין אֶלָּא לִמְזוּרָזִין וְדוּמֵיהֶם רַבִּים בִּלְשׁוֹן אַזְהָרָה בלא גיוואַרְנַט וּבלעז אוּוִיזָטוֹ אוֹ סוּלִיצִיטוֹ ׃

זֶרֶת אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא מִדָּה שֶׁל חֲצִי אַמָּה שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים וְהַלּוֹעֲזִים פּוֹתְרִים זֶרֶת פַּאלְמוֹ בלעז וַאֲנַחְנוּ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ דוּיִם אֵיל וְרַשִׁ"י פֵּירֵשׁ כֵּן גּוֹמֶד אֲרְכּוֹ דְשׁוֹפְטִים דוּמָאלְבָּה בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וּבלעז גְשְׁחוּרְטָא עַד כַּאן לְשׁוֹנוֹ וְעַיֵּין בְּשָׁרָשֵׁי קִמְחִי בְּשׁוֹרֶשׁ זֶרֶת וְשֶׂפֶת וְקוֹרִין גַּם כֵּן לְאֶצְבַּע קְטַנָּה זֶרֶת וּפֵירֵשׁ בְּעָרוּךְ לְפִי שֶׁבּוֹ מוֹדְדִין הַקְּטֹרֶת עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ אֶצְבַּע וְקִבַּלְתִּי מִפִּי אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹאשׁ זל׳ שֶׁנִּקְרָא זֶעֶרֶת תַּרְגּוּ׳ שֶׁל קָטֹן זְעֵיר וְנִבְלְעָה הָעַיִן כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָאָה מוּבְלַעַת בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים ׃

שופטים ג׳

נשלמה אות הזין בשם שברא איש מאין

אות החית

דברים ל״ג

חבב את חובב עמים לשון אהבה ואין לו דומה במקרא וכל לשון סגלה מתורגם בלשון חבה אבל כל לשון אהבה איננו מתורגם בלשון חבה רק בלשון רחים אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה כגון בפרקי אבות חביבין ישראל שנקראו בנים · והשם חבה יתירה נודעת להם · והדגש במקום הכפל בלשון אשכנז ליבשאפט ובלעז אמור ׃

חבה בדברי רז״ל חבית מלאה יין וברבוי חביות וזהו ראיה ששרשו חבה כי ההא תתהפך ליוד בעה על משקל חביות מן חבה ואם היה שרשו חבת
ד״ה ח׳ פ׳ היה הרבוי חביתות על משקל בריתות מן ברית · ומעשה
ויקרא ו׳ החביתים שבדברי הימים שרשו חבת מן מחבת בשמן וחבית בלשון אשכנז ואס ובלעז בוטא ׃

חבוט הקבר כתוב במדרש רבי יצחק בן פרנך שאלו לו תלמידיו את רבי אליעזר כצד דין חבוט הקבר אמר להם כיוון שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו מייד נכנסה נשמתו בגופו ומעמידו על רגליו וכולי · עד אמר רבי יהושע בן לוי ובידו שלשלת חציה של ברזל וחציה של אש ומכה אותו פעם ראשונה אבריו מתפרקין · שנייה עצמותיו מתפזרים ובאים מלאכים ומקבצים אותם ומכה אותו פעם שלישית ונעשה עפר ואפר ומחזירו לקברו וכו׳

עד אמר ר' מאיר חשה דין חבוט הקבר מדינה של גיהנם
שאפלו צדיקים גמורים ויונקי שדים ונפלים נדונו בו חוץ
מי שמת בערב שבת ודר בארץ ישראל וכולי עיין שם ׃

חבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה החובל
באביו החובל בחברו הוא לשון הכאה
ואינם לשון השחתה כי אין לשון חבלה רק בבנין פעל
וכן וחבל את מעשה ידיך · לחבל כל הארץ ודומיהם ולא קהלת ה'
נמצא בקל וכן כל לשון השחתה מתורגם בלשון חבלה ישעיה י"ג
בבנין פעל ולא בקל. כמו כי שחת עמך ארי חבילו עמך שמות ל"ב
וכן בדניאל ולא חבלוני ׃ דניאל ו'

חבל בדברי רז"ל חבל על דאבדין ולא משתכחין
פירוש אוי וכן תרגום אללי לי · חבל עלי הושע י"ג
ואולי הוא מלשון צער וחבלי יולדה · וכן תרגום חיל תלים מ"ח
כיולדה חבלין כלידתה ׃

חבר אנכי אליהו המחבר כן כל מי שיעשה ספר
חדש נקרא מחבר והספר ההוא נקרא חבור
ופירושו ידוע ׃

חבר אדם שהוא נסמך לרבנות אבל אינו ראוי
עדיין להיות מורה הוראה להקרא מורנו
הרב קורין אותו חבר הרב · פירוש נתחבר אל מי שהוא
מורנו הרב ובגמרא נהגו לקרא כל מי שאינו עם הארץ
חבר ׃

חָגָא חַג וּמוֹעֵד שֶׁל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲבַחְנוּ מְכַבִּין אוֹתוֹ חָגָא מִלְּשׁוֹן שֶׁבֶר כְּמוֹ לְמִצְרַיִ לְחָגָּא · וְכֵן קוֹרִין אוֹתוֹ אֵיד עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ ׃ ישעיה י״ט
32

חֶדְוָה כְּמוֹ עוֹד וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ וּבִסְמִיכוּת חֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְּכֶם לֹא נִמְצָא עוֹד בַּמִּקְרָא חֶדְוָה · אֲבָל שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וַעֲלִיזָה כֻּלְּהוֹן מְתוּרְגָּמִין כִּלְשׁוֹן חֶדְוָה · וּשְׁנֵי פְעָלִים נִמְצָאִים מִמֶּנּוּ בַּמִּקְרָא וְהֵם וַיִּחַד יִתְרוֹ · וּתְחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה · וְאֵין עוֹד ׃ ד״ה א׳ י״ו נחמיה ח׳ שמות י״ט תילים כ״א

חוֹב חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב רז״ל שִׁמְּשׁוּ הַרְבֵּה בָּזֶה הַלָּשׁוֹן כְּגוֹן בַּעַל חוֹב · וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה חוֹבָה כְּגוֹן בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה וְהַתֹּאַר חַיָּיב · בִּלְקִיחַת מִן וְחִיַּבְתֶּם אֶת רֹאשִׁי לַמֶּלֶךְ בְּלֹא שׁוּלדיג וּבלעז דיביטו ׃ יחזקאל י״ח דניאל א׳

חוֹל וְהוּא דֶּרֶךְ חוֹל · לְשׁוֹן חוּלִין וְהוּא הֵפֶךְ מִן קוֹדֶשׁ · וְכֵן קוֹרִין לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה חוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בַּחוֹל כִּלְשׁוֹן אשכנז ווארד וּבלעז שיטימאני ׃ שמואל א׳ כ״ב

חוּשׁ חֲמִשָּׁה חוּשִׁים שֶׁהֵם הָרְאוּת וְהַשֶּׁמַע הַמִּשּׁוּשׁ וְהָרֵיחַ וְהַטַּעַם · וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִזֶּה מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ פֵּירוּשׁ מִי יַרְגִּישׁ בְּלֹא אנפפינדן וּבלעז סינטיר ׃ קהלת ב׳

חִוָּר תַּרְגּוּם שֶׁל לָבָן חִוָּר וּמִזֶּה אָמְרוּ הַלָּשׁוֹן אֵינוֹ מְחֻוָּר רוֹצֶה לוֹמַר אֵינוֹ מְלֻבָּן וְצַח וּבָרוּר · בלשון אשכנז לויטר וּבלעז קיארו ׃

חזן חזן הכנסת הוא המוציא הקהל בתפלתו ונקרא חזן מלשון ראייה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא כבני אדם לספר תורה כך פירש בעל הערוך אבל מצאתי ששליח הצבור רוצה לומר שמש הקהל נקרא חזן כאמרם החזן היה מבית בסודר וכן אצל בני שמואל שהיו משים משפט ובולי אמרו כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם ונקרא אם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור שיעשה המוטל עליו ׃

חזק תלת זמנין הוי חזקה וכן חזקת הבתים הוא לשון אחיזה מלשון ועודך מחזיק בם ופי׳ שמות ט׳
מי שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו זהו נקרא חזקה ובלעז אציון וכן מעמידין את האדם על חזקתו פירוש על מעשיו הטובים או הרעים שהחזיק בם ימים רבים ובלשון אשכנז גיוואנהייט ובלעז קוסטומה ׃

הדר ואיש ישראל הפך וגבר ישראל אתהדר שופטים כ׳
וכן רוב לשון הפוך מתורגם בלשון חזרה בבנין התפעל כי הוא פעל עומד וכל לשון סבוב אשר באמות מתורגם לשון חזר בבנין הקל וכן רז״ל שמשו בו בבנין הקל כאמרם חזרתי על כל המקרא וכן חזור בך

וְכֵן מַה הַיּוֹם הַזֶּה חוֹזֵר וּמֵאִיר אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עֲתִידִין לַחֲזוֹר וּבְבִנְיַן הִפְעִיל הֶחְזִיר מֵחֲזִיר בִּשְׁמוֹת ׃

חָזַר קוֹרִין לְסֵפֶר שֶׁכְּתוּבִים בּוֹ הַפִּיּוּטִים שֶׁאוֹמְרִים בִּקְצַת שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מַחֲזוֹר לְפִי שֶׁהֵם חוֹזְרִים הַלַּיְלָה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה ׃ 33

חָזַר מַחֲזוֹר קָטָן וּמַחֲזוֹר גָּדוֹל וְאֵלּוּ הֵם דַּע שֶׁבְּכָל יט שָׁנִים הַלְּבָנָה חוֹזֶרֶת הַלַּיְלָה וּמַתְחֶלֶת הֲלוּכָהּ כִּמְעַט שָׁוֶה עִם הַחַמָּה וְזֶה נִקְרָא מַחֲזוֹר קָטָן שֶׁל הַלְּבָנָה ׃ וּמַחֲזוֹר גָּדוֹל שֶׁל הַחַמָּה הוּא שֶׁל כ״ח שָׁנִים וּכְבָר עָבְרוּ מִבְּרִיאַת עוֹלָם עַד הֵנָּה ט׳ שָׁנִים וקצ״ו מַחֲזוֹרִים לְבַד
מְקַוִּים אֲנַחְנוּ שֶׁטֶּרֶם כְּלוֹת הַמַּחֲזוֹר הַזֶּה יִהְיֶה קֵץ גָּלוּתֵינוּ
וְכֵן אָמַר דָּנִיאֵל כִּי לְמוֹעֵד קֵץ וְאָמַר עוֹד קֵץ לְמוֹעֵד וְכֵן דניאל ח׳
יְהִי רָצוֹן ׃ דניאל י״א

חֲזֶרֶת צִבְעוֹן וַחֲזֶרֶת בְּשׁוֹרֶשׁ צָבַע תִּמְצָאֶנּוּ ׃

חַיִּיט קוֹרִין לְתוֹפֵר הַבְּגָדִים חַיָּיט ׃ וְהוּא מִלְּשׁוֹן
וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵי תְאֵנָה תַּרְגּוּם וַחֲטִיטוּ ׃ וְכֵן בראשית ג׳
לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת ׃ דִּמְחַטְּטִין ׃ וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי חַיָּיט יחזקאל י״ג
מִלְּשׁוֹן חוּטִין כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִן דּוּק דַּיִיק ׃ וּמִזֶּה נִקְרָא
הַבַּרְזֶל שֶׁתּוֹפְרִין עִמּוֹ מַחַט וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

חָל עֶרֶב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת ׃ פֵּירוּשׁ יִפּוֹל
וְיִהְיֶה מִלְּשׁוֹן יָחוּלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב ׃ בִּלְשׁוֹן שמואל ב׳ ג׳
אשכנז גיפאלט ובלעז אַחֲדִיט ׃

ירמיה מ״ד וכן ותתך חמתי וחל רוגזי ׃

חלל כל לשון התחלה שרשו חלל כמו ראה
דברים ב׳ החלותי ׃ ודגש הלמד יוכיח ׃ והשם בתוספת
תיו תחלה ורז״ל הרגילו לומר התחיל התחלת מתחיל
אתחיל עשו התיו שרשית ׃ כמו שעשו בתיו של תרומה
באמרם אין תורמין ׃ וכן במם של משכון כמו שאבאר
בשרשו ׃

חלל בדברי רז״ל חוזר חלילה הוא לשון סבוב ונלקחת
שופטים כ״א מן לחול במחולות כי כן דרך במחול סובבים
סובבים וחוזרים למקום הראשון והחית נקודה בחטף
פתח ׃ כי המלה בטעם מלרע כמשפט הא הנחבה על
משקל אכילה שלילה ׃ אבל חלילה לך ודומיהו שהוא
לשון מניעה ההא נוספת לכן הוא מלעיל והחית קמוצה

חלט זה השרש לא נמצא במקרא רק פעם אחת
מלכים א׳ כ׳ ויחלטו הממנו לשון חלוטין ידוע בדברי
ויקרא כ״ה רז״ל והוא מלשון לצמיתות תרגום לחלוטין בלשון
אשכנז איינן ובלעז ליברו ושמשו בו בנפעל נחלט ׃
ובהפעיל החליט מוחלט ׃

חלת יש מקומות שקורין למאכלת חלת מן
עזרא א׳ מחלפות תשע ועשרים על שם שהם מחלפין
הבהמה מחיים למיתה ׃ והרד״ק כתב על שם שהם כורתים
והוא רחוק בעיני ׃

חלק רבותינו בחלקו בדבר ׃ וכן כל החולק על
רבו כאלו חולק על השכינה והשם מחלוקת
קרח וכל עדתו ׃ ענין כלם לשון הבדל והפרש ׃ ומשקל
אחר חלוק

כְּגוֹן יֵשׁ חָלוּק בְּתֵיבַת שֶׁל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְכוּלֵּי פֵּירוּשׁ הַפֶּרֶשׁ בלשון אשכנז אונטר שייד ובלעז דיספריבצייה ׃

חָלָק אֶת כֻּתָּנְתּוֹ אֶת כְּתוֹנֶת הַפַּסִּים ׃ פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י זֶה הַחָלוּק ׃ וְכֵן פֵּירוּשׁ בֶּא״ע הַכְּתוֹנֶת הוּא הַדָּבֵק לְעוֹר ׃ וּבַעַל הֶעָרוּךְ פֵּירֵשׁ חָלוּק הַמַּלְבּוּשׁ הָעֶלְיוֹן ובלעז בלודילו וְיֵשׁ אוֹמְרִי׳ שוביקה ובלשון אשכנז העמד רלמית ל״ז

חֲמוֹר קַל וָחוֹמֶר הוּא מִדָּה אַחַת שֶׁל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְאֵין כָּאן מְקוֹם בֵּיאוּרָם ׃ גַּם אֲדַבֵּר בָּם בְּשׁוֹרֶשׁ כָּל בְּמִלַּת כָּל שֶׁכֵּן ׃ אַךְ חוֹמֶר הוּא שֵׁם שֶׁל כְּבֵדוּת וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה חוּמְרָא וְהַתֹּאַר חָמוּר וְהַנְּקֵבָה חֲמוּרָה ׃

חֲמוֹת כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֹא מֵחֲמַת אַהֲבָה וְלֹא מֵחֲמַת שִׂנְאָה ׃ עִנְיָנוֹ כְּמוֹ בַּעֲבוּר אוֹ בִּגְלַל וּכְמוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמְשׁוּ אֵלּוּ זוּלַת בַּיִת כָּךְ לֹא יְשַׁמְּשׁוּ מֵחֲמַת זוּלַת מֵם הַשִּׁמּוּשׁ בלא שוועד ׃

חֲנוּת כִּי בָא יִרְמְיָה אֶל הַחֲנֻיּוֹת ׃ הַיָּחִיד מִמֶּנּוּ חָנוּת עַל מִשְׁקַל גָּלוּת וְגָלֻיּוֹת ׃ וַאֲנַחְנוּ נוֹהֲגִים לִקְרֹא לְמָקוֹם פָּתוּחַ לִרְוָחָה שֶׁמּוֹכְרִין שָׁם הַסְּחוֹרָה חָנוּת ובלעז פוטיקא ובלשון אשכנז לאדן ׃ וְכֵן הַבַּיִת שֶׁמַּלְוִין שָׁם בְּרִבִּית נִקְרָא חָנוּת וּבַעַל הַחָנוּת נִקְרָא חֶנְוָנִי וְכֵן תַּרְגּוּם אֶל הַחֲנֻיּוֹת לְהוֹן מִן חֲנוּתָא ׃ ירמיה ל״ח

ויאמר מ״ד **חַס** חַס וְשָׁלוֹם חָלִילָה וְחַס חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ חַס
לְעַבְדָךְ וְכֵן כָּל חָלִילָה מְתוּרְגָּם חַס וּבְתַרְגּ׳
אסתר ה׳ בְּלֵילְיָא הַהוּא בַּדְדָה דִכְתִיב עוּרָה לָמָּה תִישַׁן יְיָ חַס וְשָׁלוֹם
תהל׳ ב׳ לֵית קֳדָמוֹהִי שֵׁינָה וְהוּא מִלְּשׁוֹן חוּסָה יְיָ וְכֵן רוֹב לְשׁוֹן
חֲמוּלָה וַחֲבִינָה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן חַס וּבִלְשׁוֹן אשכנז שוננ
ובלעז גוואֿרדאר ׃

חֲסַל נוֹהֲגִים לִקְרֹא לְהַשְׁלָמַת הַסֵּפֶר חֲסַל סֵפֶר
פְּלוֹנִי וְרַשִׁ״י אָמַר בְּפֵירוּשׁוֹ בְּסוֹף כָּל פָּרָשָׁה
חֲסֵלַת פָּרָשַׁת פְּלוֹנִית וְהוּא לְשׁוֹן בְּקֵבָה וְשָׁב עַל הַפָּרָשָׁה ׃
דברים כ״ח וְהוּא מִלְּשׁוֹן יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה פֵּירוּשׁ יְכַלֶּנּוּ וְיַשְׁלִימֶנּוּ
וּלְבַד נִקְרָא הָאַרְבֶּה חָסִיל לְפִי שֶׁהוּא מְכַלֶּה הַכֹּל בִּלְשׁוֹן
אשכנז בולענדן ובלעז הומפיר ׃

חֻפָּה חֻפַּת חֲתָנִים פֵּירֵשׁ הרד״ק מָקוֹם הַסְתָּרַת
הַכַּלָּה עִם הֶחָתָן נִקְרָא חֻפָּה וַאֲנַחְנוּ קוֹרְאִים
הַבֶּגֶד שֶׁפּוֹרְשִׂין עַל רֹאשׁ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה בְּאַרְבַּע בַּדִּים בִּשְׁעַת
ישעיה ד׳ הַקִּדּוּשִׁין חֻפָּה מִלְּשׁוֹן הַמִּקְרָא כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה וְכֵן
תהלים י״ט כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ וְהֵם לְשׁוֹן כִּסּוּי כְּמוֹ חוֹפֵף עָלָיו כָּל
דברים ל״ג הַיּוֹם ובלעז באלדאקינו וּבִלְשׁוֹן אשכנז הימל ׃

חֲצַף קוֹרִין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַזּוּת פָּנִים חֲצוּף וְכֵן
משלי ז׳ תַּרְגּוּם הֵעֵזָה פָנֶיהָ חַצִּיפַת אַפָּהָא וּמֵצַח
ירמיה ג׳ אִשָּׁה זוֹנָה תַּרְגּוּם וְחוּצְפַּת כְּאִתַּת נַפְקָא בָּרָא וְהוּא מִלְּשׁוֹן עַל

מה דתא מהחצפא פירש הרד״ק גלויה ׃ ואנחנו הורין דניאל ה׳
מי שהוא חצות בלא און ור שעמט ובלעז דיספצטו ׃

חקק הורין לדופסי הספרים מחוקקים מלשון
החוקקים חקקי און ובן כתובת קעקע ת״י ישעיה י׳
קעקין וקראו לו חכמים חק תוכות ׃ 35 ויקרא י״ט

חקן ראיתי בספרי רפואות הורין למשחה שעושין
מעשבים ומשמנים ומכניסין אותו דרך נקב
האחור לנקות בם בני המעים חוקן ׃ והוא לשון ערבי
ובלעז קריסטיר ׃

חרף הורין לאדם חד השכל ומפולפל חריף
תרגום חרב חדה ׃ חרבא חריפא בלשון יחזקאל כ״א
אשכנז שארף ובלעז אקוטו ולא נבנה ממנו פעל
והשם חריפות ׃

חרג אדם הורא לבן אשתו בני חורגי ׃ ובן לבן
ולבת אשת אביו הורא אחי חורגי ׃ אחותי
חורגתי ובן לאשת אביו הורא אמי חורגתי בלשון אשכנז
שטיף זון ובלעז פילייאשטור ׃

חרז ידוע כי סופי השורות דהיינו הבתים שבשיר
שקול מסיימים כלן בשתים או בשלש
אותיות דומות כמו השיר שעשיתי בראש ספר זה שהבתים
כלם מסיימין באותיות בי וזהו החרוז של שיר זה וכאשר
לא נעשה במשקל נקרא המאמר ההוא חרוז או חרוזה
סתם כמו ההתחלה שעשיתי בספר הזה המתחלת אפתחה

במשל פי. אשר שמעתי בימי חורפי וכאשר לא נעשה
בחרוז ולא במשקל נקרא המאמר ההוא הלצה ובשלשה
אופנים אלה עשיתי שלשה הקדמות לספר הזה הא בשיר
הבית בחרוזה והגימל בהלצה וכלשון אשכנז
ריים ובלעז רימה ׃ ונלקח מן צוארך בחרוזים שהוא שיר א׳
לשון חבור ופירושו מרגליות ואבנים טובות המחוברים
יחד בחוט בלשון אשכנז גירינן ובלעז פילצאטו ׃

חרט

עבין חרטה לא נמצא במקרא ולא בתרגום
ורבותינו זכרונם לברכה הרגילוהו אבל רק
בהתפעל כמו מתחרט יתחרט ודומיהם ׃ והעוברים
מורכבים מן נפעל והתפעל נתחרט נתחרטת וכולי ׃
וזאת ההרכבה מורגלת הרבה בדבריהם ׃ ובלשון עברי
נחם נחמתי ונמצא גם כן בהתפעל ובן אדם ויתנחם ׃ במדבר כ״ג
בלשון אשכנז גירויאן ובלעז פינטיר ׃

חשש

איננו חושש פירוש איננו מקפיד ׃ והשם
חששה ׃ ומי יחוש תרגום דאית ליה חששא קהלת ב׳
ויש מלשון זה בשין אחת כמו חש שלפניך ׃

חש

כגון פלוני לא חש וכן תרגום ויך לב דוד שמואל א׳ כ״ד
אותו ׃ וחש דוד בלביה כלם לשון הקפדה
ומשמשין בו לעבין הרגשה ׃ כגון מי שמרגיש כאב
בראשו אומרים פלוני חש ברישיה והוא מעבין ה׳ חושים
אשר בארתי בשורש חוש ׃

חשאי קול דממה דקה תרגום דמשבחין בחשאי מלכים א' י"ט
לשון שתיקה וכן בבהות בשמעים בחשאי קהלת ג'
מתקבלין ׃ ונראה לי שאין לשמש בו זולת בית השמוש
בלשון אשכנז שווייגן בלעז סילינצייה ׃

חשב הורין לאדם נכבד חשוב ׃ מלשון לא חשב ישעיה נ"ג
אנוש ׃ ומזה אמרו עני חשוב כמת ׃
פירוש עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת אבל
עני שאינו חשוב אינו נחשב כמת ׃ לפי שאינו מקפיד
כל כך על עניו ודלותו ׃

חשד ענין חשדה לא נמצא במקרא ולא בתרגום
ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו על מי
שמאשים את חבירו לומר שעשה כך וכך הרי הוא חושד
אותו ׃ וכן פירש רש"י משרת בני עלית מכמה שחשדתיך בראשית מ"ט
והנחשד נקרא חשוד בלא צייהן ובלעז איבקולפד ׃

חשמן היהודים הלועזים הורין להקרדינאלי
חשמנים ׃ וכן פותרין יאתיו חשמנים תהלים ס"ח
מני מצרים ואיני יודע מהיכן למדו לומר כן והלא לא
היו קארדינאלי בימי דוד את כי במצרים ואינו אלא שם
אומה ׃

חתך זה השורש לא נמצא רק פעם אחת נחתך דניאל ט'
על עמך פירוש נגזר שהוא לשון כריתה

ורז"ל שִׁמְשׁוּ בוֹ הַרְבֵּה כְּגוֹן לֹא יַחְתּוֹךְ אֶת הָרֹאשׁ בְּבַת אַחַת וְהַשֵּׁם הֶתֵּךְ אוֹ חֲתִיכָה בִּלְשׁוֹן אשכנז איין שניט או איין שטוק ובלעז פעץ או טאלייו ׃

ויקרא י״א **חָתָל** כָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו פֵּירֵשׁ רַשִׁי כְּגוֹן דוֹב וְכֶלֶב וְהַחָתוּל בִּלְשׁוֹן אשכנז קאץ ובלעז קאטו וְנוֹהֲגִים אֲנַחְנוּ לוֹמַר חָתוּל הַחֵית פְּתוּחָה וְהַתָּיו דְּגוּשָׁה וְרָאוּי לִקְרֹא אוֹתוֹ חָתוּל הַחֵית בְּקָמֵץ וְהַתָּיו רְפוּיָה וְהָרְאָיָה כִּי כֵּן וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת אִיִּים תַּרְגּוּם חָתוּלִין הַחֵית בַּחֲטַף פַּתָח וְהַתָּיו רְפוּיָה ׃

ישעיה ל״ד **חָתָן** הוּרְיָן לְאִישׁ בְּשִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֵּה חֲתוּנָּתוֹ

יואל ב׳ חָתָן וְאִשְׁתּוֹ כַּלָּה שֶׁנֶּאֱמַר יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ וְאַחַר כָּךְ הוּא לֹא נִקְרָא חָתָן וְהִיא לֹא נִקְרֵאת כַּלָּה רַק לַאֲבִי וּלְאֵם הֶחָתָן וְהַכַּלָּה וְהַזִּיווּג שֶׁעוֹשִׂין בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ נִקְרָא חִתּוּן וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל נִקְרָא שִׁדּוּךְ כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ וַאֲבִי הֶחָתָן וְהַכַּלָּה נִקְרָא זֶה לָזֶה מְחוּתָּן וְאֵת שְׁאָר הַקְּרוֹבִים נִקְרָאִים מְחֻתָּנִים בִּלְשׁוֹן אשכנז שוועגר ובלעז קונייאדי ׃

נשלמה אות החית ׃

אנא האל אותנו אל תשחת ׃

אות הטית

טַב טִיב גִּיסִין וְחִדּוּשִׁין טִיב מַשָּׂא וּמַתָּן מַה טִּבוֹ שֶׁל עוֹבֵר זֶה לְשׁוֹן עֵסֶק תַּרְגּוּם

במדבר י״ג יְרוּשַׁלְמִי וַיּוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ וְאַפִּיקוּ טִיבָא בִּישָׁא ׃

טבלא בדברי רבותינו ז"ל טבלאות של זהב כן קורין לשלחן בלעז טאבולא וכן קורין לקרש טאבולא ובלשון אשכנז ברעט ׃

טבע קורין לכל מיני מעות מטבע בלשון אשכנז מונץ ובלעז מוניטא ׃ וכן בתרגום ירושלמי דאסתר על ידי עושי המלאכה על ידא דעבדי מטבעא ׃ אסתר ג'
ומזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה לא ישנה אדם ממטבע שטבעו חכמים פירוש הברכות והתפלות שתקנו הם ׃

טבע לך לך מארצך ׃ פירש רש"י שאודיע טבעך בעולם רוצה לומר הטבע והמזג הטוב שלך ותמהתי כי לא מצאתי עוד זה הלשון בכל דברי רבותינו ואיך לא זכרו דבר מטבעי בעלי חיים וצמחים ׃ ויש ספרים שכתוב בהם שאודיע טיבך בעולם והוא מלשון טיב דלעיל והוא הנכון ׃ בראשית י"ב

טבר טבור הארץ לשון גובה ומזה נקרא השורה שבבטן טבור לפי שהוא גובה האדם כשהוא שוכב על גבו ונוהגין לקרא אותו טבור בחירק וכן אמרו פיו סתום וטבורו פתוח ׃ וכן ברוב הגמרות כתיב טיבורו ביוד בלשון אשכנז נאבל ובלעז מוליקו ׃ שופטים ט'

טבריא מחוז יש בארץ ישראל נקרא טבריא ויש שם מרחצאות של מים חמים ונקראים חמי טבריא וכבר כתבתי בהקדמתי לספר מסורת שופטים ח'

הַמַּסּוֹרֶת כִּי הֵם צַחֵי הַלָּשׁוֹן מִכָּל הָעִבְרִיִּים וּמֵהֶם הָיוּ בַּעֲלֵי הַמָּסוֹרֶת. וְכָתַב הרד"ק בְּמִכְלוֹל כִּי קְרִיאַת הָרֵישׁ הַדְּגוּשָׁה וְהָרְפוּיָה לִבְנֵי מַעֲזִיָּה הוּא טְבֶרְיָא. וְהַגּוֹיִם קוֹרְאִים לָהֶם טִיבֶּרְיָא׃

טָווּס בְּפַסּוּק בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי לְקִבְלֵיהּ טָהוּכָא דְדַהֲבָא וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי קַרְנוֹת
יחזקאל כ"ז שֵׁן וְהָבְנִים תַּרְגּוּם שֵׁן דְּפִיל וְטַוְוסִין. וְכֵן וְקוֹפִים וְתֻכִּיִּים
מלכים א' י' תַּרְגּוּם וְקוֹפִין וְטַוְוסִין. וְהוּא הָעוֹף הַנִּקְרָא גַּם כֵּן בִּלְשׁוֹן עַרְבִי טַאוּוס וּבְלַעַז פַּאבוֹנִי וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז פַּפַּאהֶן׃

טִיּוּל הַטַּיָּילִין בְּכָל יוֹם פֵּירוּשׁ הַבַּטְלָנִין שֶׁאֵינָם עוֹשִׂין מְלָאכָה וּבְד"א מוּסִיג גֶעֶנְגֶר וּבְלַעַז אוֹצִייוּסִי. וְהוּא גַּם כֵּן לְשׁוֹן שַׁעֲשׁוּעַ כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י
ויקרא כ"ו וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם אֲטַיֵּיל עִמָּכֶם בְּגַן עֵדֶן. וְהַשֵּׁם טִיּוּל בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז עֶר מַייאַן וּבְלַעַז שׁוֹלַאצַר׃

ויקרא כ"ד **טַלִּית** כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר. וּבַגְּמָרָא שְׁנַיִם אוֹחֲזִים בְּטַלִּית הוּא בֶּגֶד. וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין הַבֶּגֶד שֶׁל אַרְבַּע כְּנָפוֹת שֶׁלּוֹבְשִׁין בַּבֹּקֶר בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁבּוֹ הַצִּיצִית טַלִּית וּבִלְשׁוֹן רַבִּים טַלִּיּוֹת וְלֹא טַלִּיתוֹת כִּי הַתָּיו אֵינוֹ שָׁרְשִׁית. וּבְמִצְנָא גַּם כֵּן מַטְלִית בְּמֵם נוֹסֶפֶת. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא טַלִּית
תהלים ה' מִלְּשׁוֹן סְכָךְ תַּרְגּוּם וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְתַטִּיל עֲלֵיהוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר

שהוא למעלה מכל חבורים ׃

טלטל הרבה לשונות בעברי המתורגמין בלשון טלטול עיין במתורגמן והוא לשון בענין מן ויטלטלם ויבשאם בלא״ וור וואגלן ובלעז מוביר״ ׃ ישעיה כ״ב 38

טמטם המטמטם את הלב לשון סתימה ׃ וכן תרגום סתמום פלשתים טמנון פלשתאי וכן קורין למי שערותו סתומה ולא נראה בו לא זכרות ולא נקבות טומטום ׃ בראשית כ״ו

[illegible]

טנת ׃ איכבה אטנפם אין לו עוד דומה במקרא והוא לשון לכלוך ותרגום נגאלו בדם איטנפו בדמא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה אך כבנין פעל כגון כן שפחה שטנפה פלטין של מלך והשם טנוף ובלשון נקבה טנופת ׃ בלשון אשכנז אין דוייבר ובלעז אין מונדא ׃ שיר ה׳

טס ציץ הזהב פירש רש״י הציץ הוא כמין טס וכן פחי הזהב תרגום טסי דדהבא בלשון אשכנז בלעד ובלעז לאמינה ׃ שמות כ״ח שמות ל״ט

טעה הטעו את עמי אין עוד דומה לו במקרא בטית וכל שאר לשבא כתיבין בתיו אבל כלן מתורגמין בלשון טעות בטית ורבותינו ז״ל שמשו הרבה בלשנא טעות בטית ׃ כגון ירבעם טעה והטעה את אחרים וכן איננו אלא טועה ודומיהם רבים ׃ יחזקאל י״ג

ואינו נופל רק על ענין שגגת הלב לא על ענין מי שתועה
בדרך כי כלם כתובים בתיו והשם טעות והרבוי טעיות ולא
טעותים ׃

טעם טעם בלשון הקודש משמש לשני ענינים
האחד ענין טעימה המיוחס לחיך בלשון
אשכנז קושטן והוא נלקח מלשון רומי גושטרי כמו וחיך
איוב יב אוכל יטעם ׃ והשני לשון טעם ועצה וסברה המיוחס
יונה ג' ללב כמו מטעם המלך ובדניאל עטה וטעם ובדברי
דניאל ב' רז"ל מאי טעמא בלשון אשכנז רעכט ובלעז ראזון ׃

טעם בקריאה הנגינה של כל תיבה טעם לפי שהיא
נותנת טוב טעם ודעת להבנת הפסוק כמו
שבארתי בספר טוב טעם ובלשון רבים בקראים טעמים
בשוא תחת השין והעין בקמץ כמו מן נער נערים ורוב
העולם נוהגים לומר טעמים הטי"ת בפתח והוא טעות ׃

טען בדברי רז"ל ודמין טעון הזיה טעונין ברכה
לפניהם ענינו כמו צריכים ועקרו מלשון
טענו את בעירכם ופירוש טעון עמוס ונושא דבר זה
בראשית מ"ה עליו בלשון אשכנז גילאדן ובלעז קארגאטו ׃

טען בקראו דברי ריבות שמספרים בעלי הדינים
טענות ואת הוא מהענין הראשון שזה
טוען על חבירו כך וכך וזה טוען עליו כך וכך וכן פירש
ישעיה מ"א רש"י הגישו עצמותיכם טענות בריאות וחזקות ׃

טפה כמו מדלי כטפה מדלי ׃ וכן בשעלו מים ישעיה מ׳
תרגום בשפא בשעלא כד מצאתים באלת
ובדברי רבותינו ז״ל בהא כמו מאין באת משפה
סרוחה והדברי היה ראוי טפות אבל שמשו בהם בלשון
זכרים טפין ׃ כגון המטיל מים טפין טפין ועקר שרשו
בטת לשון והטיפו ההרים עסיס ׃ ובכפל הפא והעין עמוס ט׳
היה מטפטת ׃ והשם טפטות ׃ בלשון אשכנז טרופפן
ובלעז גוטי ׃

טפי בדברי רבותינו זכרונם לברכה מכל שכן
דפקר טפי פירוש יותר ולא נמצא בתרגום

טפל בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשו העקר
טפל והטפל עקר ׃ וכן רחל היתה העקר
ולאה טפלה לה לשון דבוק וסמיכה מלשון טפלו עלי
שקר בלשון אשכנז גיהעפט ובלעז אפיצאטו ׃

טפש אויל וכסיל וסכל ונבל מתורגמין בלשנא
טפש מלשון טפש כחלב לבם לשון תילים קי״ט
שמבוכית ואין לו דומה במקרא ׃ וכן השמן לב העם ישעיה ו׳
תרגום אטפש ומזה אמרו רבותנו זכרונם לברכה חכמים
כל עוד שהם מזקינים חכמתם מתרבה ועמי הארץ כל
עוד שהם מזקינים מטפשים פירוש מתטפשים השית
דגושה ורבים טועים וקורין מטפשים המם בשוא

וכזה בסדר במה מדליקין ברוב הנוסחאות אינו מטמא טמאת אהלים המם בשוא ואינה אלא בחירק מטמא הטית דגושה פירוש מתטמא ׃

טרד קראו רבותינו זכרונם לברכה למי שעסקיו תמיד על עסק אחד טרוד ׃ והעסק ההוא בתרא טרדא לשון טורח מן דלף טורד ואין לו דומה עוד במקרא ׃ משלי י״ט וכ״ז

טרת תטרת דעתו והתאר מטרת תרגום והתגעשו והתהוללו וישתגשגון ויטרפון וכן ותפעם רוחו ומטרפא רוחיה לשון שגעון ובלא״ אונזיני״ג ובלעז אין פאצטו ׃ ירמיה כ״ה בראשית מ״א

טרפה סתם טרפה שאסרה לנו התורה הוא בשר בהמה או חיה שנטרפה על ידי זאב או דוב וכיוצא בהם רק רבותינו זכרונם לברכה שמשו בה דרך השאלה לשאר אסורי מאכלות ׃ וקראו גם כן טרפה לנקיבת הריאה ושאר דיניה וכן י״ח טרפות ׃ והכלל לא שייך לשון טרפות רק על לשון אכילה אבל לשון כשרות נופל על הרבה דברים כאשר אבאר בשרשו ׃

טשטש אותיות מטשטשות וכן שטר המחוק או מטשטש פירוש לשון לכלוך וטנוף והטשטש טשטוש כנפי תמרמורי תרגום אפי מטשטשין ׃ בלשון אשכנז ולעקן ובלעז מאחולה ׃ איוב ל״ט

נשלמה אות הטית

בשם אשר ידו בכל שולטה

אות היוד

יאה זה השרש לא הביא הרד״ק בשרשו ולי נראה כי לך יאתה מזה השורש כמו שפירש רש״י לך יאתה · לך נאה והוא לשון יופי כמו שאנו אומרים בתפלתנו ולך נאה להודות · ונראה שאין הפרש בין נאה ויאה כמו שאנו אומרים בליל פסח כי לו נאה כי לו יאה וכן הנך יפה דודי תרגום כמה יאה ועל הרוב הוא כתיב ביוד כסות כגון נאוה תהלה תרגום יאה תושבחתא · אבל נאה לא מצאתי בשום תרגום · ועוד אדבר בו בשרש נאה והשם יאות כמו כי טוב פתר אדי יאות ובן שחון הישב יאות · כן בנות צלפחד יאות · ואנו נוהגין לומר יאות בצרי ולא מצאתי כן בכל הנוסחאות ׃

שיר ה׳ | תילים נ״ג | בראשית מ׳ | דברים ט׳ | במדבר כ״ז

יאש אמרי נואש מלי יאושא ליאש את לבי · ליאשא ית לבי · ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בלשון זה בלשון התפעל לבד · כגון מתיאש להתיאש אבל השם הוא יאוש · והוא ענין שיניח אדם הדבר ולא יזכור בו עוד · וכן ונואש ממני שאול תרגום וינוח מני שאול בלשון אשכנז אנטרוכן או בור ווען ובלעז אבשטבקאו או דישפראר ׃

איוב ו׳ | קהלת ב׳ | שמואל א׳ כ״ז

יבם כבר כתבתי בשרש גס כי האיש קורא לאחי אשתו גיסי וכולי אבל אשה קוראה לאחי בעלה יבם ואת כשאינה זקוקה לו ליבום בדין התורה כמו

שמצינו במדרש אלישבע אשת אהרן ראתה בעלה כהן
גדול ושני בניה סגני כהונה ויבמה מלך הרי שקראו
למשה יבמה וכן נשי שני אחים קרויין יבמות זו לזו כמו
ערפה ורות שנאמר הנה שבה יבמתך אך לא יתכן רות א'
שתקרא לבעל אחותה רק גיסה כנזכר לעיל :

יד הרבה לשונות נפלו על לשון יד כמו שפי'
רש"י על יד הירדן וכולי עיין שם ורבותינו במדבר י"ג
ז"ל הרגילו לשמש בו עם המם בלשון תכף כמו מיד ויש
מפרשים כן הנצל כצבי מיד כלומר תכף וכן בתרגום משלי ו'
כמו אל תהרגם פן ישכחו עמי תרגום לא תקטלינון מיד תילים יט
ויש מתורגמין מן יד כמו בפסוק התאנה חנטה פגיה מן שיר ב'
יד אמר להן מרי עלמא וכולי : וכשיסמך מלת על
למלת יד שמשו בו במקום עם או בסבת הדבר כמו על שמות יב
יד עמוד הענן היו הולכים וכן בלשון רבים כמו על ידי
שכתב הכתוב יצחק כן וכולי וכן ועכשיו על ידי מעשה
פירוש בסבת מעשה ודומיהם :

יהודי נודע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל
לא נמצא במקרא שנקראו יהודים רק מזמן
גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו

יְהוּדִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן יְהוּדִית וְלֹא הוֹדֶם לָכֵן ׃ וְגַם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר כְּמָרְדֳּכַי אִישׁ יְהוּדִי וְגוֹמֵר וְהוּא הָיָה אִישׁ יְמִינִי ׃ אסתר ב׳

יוֹם טוֹב הוֹרִין לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים יוֹם טוֹב ׃ וְכֵן יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה זוּלַת מוֹעֵד כְּמוֹ עַל יוֹם טוֹב בָּנוּ דְנָבָל וְכֵן אָמְרוּ שֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁנִּכְנָס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים ׃ וְכֵן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה עֲבִידְנָא יָמָא טָבָא לְרַבָּנָן ׃ שמואל א׳ כ״ה

יַחַס עִנְיַן יְדִיעַת הַמִּשְׁפָּחָה מִצַּד הָאָבוֹת בִּקְרָא יַחַס אוֹ יִחוּס וְהִתְאַר מְיוּחָס וּמַה שֶׁנִּמְצָא מִזֶּה בְּדִבְרֵי הַיָּמִים וּבְעֶזְרָא כֻּלָּן כְּתִיבִין בְּשִׂין שְׂמֹאל כְּמוֹ כֻּלָּם הִתְיַחְשׂוּ ׃ לְהִתְיַחֵשׂ לַבְּכוֹרָה ׃ סֵפֶר הַיַּחַשׂ ׃ אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ ז״ל שִׁמְּשׁוּ בוֹ בְּסָמֶךְ כְּמוֹ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין יְחוּסָא דְבָ[...] וְכֵן תַּרְגּוּם וַיִּתְיַלְדוּ עַל מִשְׁפְּחוֹתָם וְאִתְיַחֲסוּ ׃ וְכֵן מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ דְמִן יִחוּס אֱלִימֶלֶךְ בלשון אשכנז אידלשפט ובלעז אייבטילאר ׃ ד״ה א׳ ה׳ ד״ה א׳ ד׳ [נ]חמיה ז׳ רות ב׳

יוֹכְבָה נִמְצָא בְּאַגָּדָא כִּי יֵשׁ עוֹף גָּדוֹל הַנִּקְרָא בַּר יוֹכְנָה וְהִפְלִיגוּ בְּגוֹדֶל בֵּיצָתָהּ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת גַּם שָׁמַעְתִּי שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים עִם הַלִּוְיָתָן וְשׁוֹר הַבָּר ׃

שמואל א ח' **יבק** יפיה וחכמים תרגום והנער בער ורביא יפיח
שמואל א' א וכן ואתה בער ואת יפיח ועקרו מלשון יובח
שמואל א' טו וכן תרגום מעולל ועד יונק מעולים ועד יפיח ושאר יונק
תרגומו יבקא והשם יבחותא כמו שאמרו גירסא דינקותא
שמואל א' יז וכן תרגום איש מלחמה מנעוריו מינקותיה ועוד קראו
לילד תינוק ואבארהו בשורש תנק ׃

יעל בזה השורש לא נמצא פעל כי אם בבנין
משלי יא הפעיל הועיל מועיל לא יועיל הון ׃
ורבותינו זכרונם לברכה עשו ממנו שם בתוספת תיו בראש
ובסוף תועלת ועם הכנוים התיו דגושה תועלתו תועלתך
וכו' ובלשון רבים תועליות בלא"ו נוץ או חולת ובלעז אוטילו ׃

יצא כדברי רבותינו ז"ל כיוצא בו רוצה לומר
כדומה לו ולא שמשו בו בלשון רבים לומ
יוצאים בו או בהם ובלא"ו דיש גילייכן ובלעז סימילייג ׃

דניאל ב' **יצב** כדניאל מן יציב ידע אנא ויציבא חלמא
ולא מצאתי לו דומה בכל התרגום וכל
לשון אמת או אמונה תרגום קשוט או קושטא בלשון
אשכנז ווארהייט ובלעז ווירטאטי ׃

יצר יצר הוא לשון מחשבה ותאות הלב ועל
ישעיה כ'ו הרוב הוא לרעה ויש לטובה והוא יצר
סמוך ונראה לי כי אין עוד ובדברי רז"ל יצר טוב ויצר רע

ובתרגום של תהלים ושל קהלת נמצא הרבה פעמים
בתרגום יצרא טבא ויצרא בישא עיין במתורגמן

יקר זה השרש משמש במקרא לשון כבוד וגדלה
אסתר א' כמו וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן כלא
הירדיקייט ובלעז גלורייא ׳ ורבותינו זכרונם לברכה
שמשו הרבה בלשון יוקר שהוא הפך הזול בלשון אשכנז
טויירר ובלעז קארו גם יש מהם במקרא שיתכנו לפרשם
משלי כ"ח כן ׳ כמו הוקר רגלך מבית רעיך אוקיר אנוש מפז וכמעט
ישעיה י"ג שתי הלשונות שוות כי כל דבר יקר והשוב הוא יוקר וכן
להפך ׃

יראה רבותינו זכרונם לברכה קראו לאלהי העמים
ולעבודה זרה שלהם יראה באמרם קשה
יראתם וכן יראתם הביאו פורענות על המצריים והטעם
ידוע ׃

ישיבה קורין למקום שיש שם מרביצי תורה
ותלמידי רבים ישיבה באמרם מנהג בני ישיבות
וכן קוראים לבית דין של מעלה ישיבה באמרם בישיבה
של מעלה ובישיבה של משה ודומה לזה הרבה ׃

ישוב בדברי רבותינו זכרונם לברכה ישוב הדעת
ובדעת מיושבת ׳ וכן ליישב המקרא על
אופניו ׳ וכן איננו מתיישב כל אלו ודומיהן ענין מסודר
ודבר דבור על אפניו ואינו זז מלשון ישיבה רית

שאינו בא רק בפעל הדגוש ובהתפעל   בלשון אשכנז גידייצט ובלעז סיטאדו ׃

יתוש הרבה חושבין שיתוש וזבוב אחד הוא ׃ וחושבין שתרגום של זבוב יתוש ואינו כן רק דיבבא ובעל הערוך פירש שהוא רחש שגדל במים
דניאל ח׳ ומה שפרשו ובאפס יד ישבר על טיטוס שנכנס יתוש במוחו אינו משמע שהוא רחש שגדל במים עיין בפרק הנזקין ׃

ישו אומרים הנוצרים שמשיחם היה נקרא ישוע בצואת מלאך גבריאל שיושיע כל העולם מגיהנם ׃ ויש אומרים שהיה נקרא כך במקרה כי כן בזמן ההוא היו יהודים רבים ששמם ישוע כמו שמצינו בעזרא בסימן ב׳ ובנחמיה ג׳ וי״ב ובדברי הימים ב׳ ל״א ולפי שהיהודים אינם מודים שהוא היה המושיע לפיכך אינם רוצים לקראו ישוע והפילו העין וקורין לו ישו ׃ וגם יש אומר לפי שהברת העין קשה לבטא לגוים כמו שכתב ראב״ע שכל מי שלא למד קריאת החית והעין בנערותו לא יוכל לבטא אותם כל ימיו לפיכך הגוים אינם קורין לו בלשונם ישוע אך ישו או יזוש לכך קורין לו היהודים גם כן ישו בלי עין ׃

נשלמה אות היוד ׃

בשם צור עולמים בהא וביוד ׃

אות הכף

כאן תַּרְגּוּם שֶׁל וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וְאִתְפְּנֵי לְכָא וּלְכָא וְכֵן בֵּלְכָה עַד כָּה בֵּיזִיל עַד כָּא וְכֵן הַרְבֵּה בְּתַרְגּוּם וּפִתְרוּנָם כְּמוֹ כַּאן שֶׁשִּׁמְשׁוּ בוֹ רז"ל גַּם בְּמִיצָאִים דְּכְתִיבִין בְּלִי אָלֶף כַּן וּבִפְרַט בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי וּבִלְשׁוֹן אשכנז אלהער ובלעז אין חווי או חווא ׃ שמות ב׳ ראשית ל״ב

כביכול שִׁמְּשׁוּ בוֹ הַרְבֵּה בְּהַגָּדוֹת בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם כְּבוֹד כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמוֹ כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ כִּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ כֵּן קוֹרִין אוֹתוֹ כִּבְיָכוֹל וּפֵירְשׁוּ הַתּוֹרָה שֶׁכְּתָבָה בכב״ אוֹתִיּוֹת יְכוֹלָה לוֹמַר כֵּן. אֲבָל לָנוּ אִי אֶפְשָׁר לוֹמְרוֹ וּלְזֶה הַפֵּירוּשׁ אֵין טַעַם וְרֵיחַ מִפְּנֵי כַּמָּה דְבָרִים הָאֶחָד שֶׁיּוֹתֵר נָכוֹן הָיָה לוֹמַ בַּכְּיָכוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ מְגִילָּה וְבִשְׂמְחָה בַּד בַּתּוֹרָה שֶׁכְּתָבָה בכב אוֹתִיּוֹת וְהַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב בִּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת כַּב יָכוֹל הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהָיָה רָאוּי לוֹמַר כִּבְיְכוֹלָה כִּי הַתּוֹרָה לְשׁוֹן נְקֵבָה לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר כִּי הַכָּף וְהַבֵּית מְשַׁמְּשִׁין כְּאֶחָד כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה כַּךְ כִּבְיָכוֹל הַכָּף בִּשְׁוָא וְהַבֵּית בְּפַתָּח רוֹצֶה לוֹמַר הַתּוֹרָה דִּבְּרָה כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמוֹ בִּיָכוֹל פֵּירוּשׁ כְּמוֹ כְּמִי שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל הַמַּאֲמָר הַהוּא ׃ שיר ח׳

כגון פֵּרַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ גּוֹן שֶׁהוּא כְּמִלַּת כְּמוֹ ׃

כדי שִׁמְּשׁוּ בוֹ חֲכָמִים בִּמְקוֹם לְמַעַן אוֹ בַּעֲבוּר בְּאָמְרָם כְּדֵי לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בלשון אשכנז אין דער ווארטן ובלעז אצוקי אֲבָל בַּמִּקְרָא הוּא לְשׁוֹן דַּי עִם כַּף הַשִּׁמּוּשׁ כְּגוֹן כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ כְּדֵי אַרְבֶּה לָרוֹב ׃ דברים כ״ה שופטים ו׳

בבות כ״א **כוון** לא צדה פירש רש״י לא כוון וכן מכוון לכוון מכוון מתכוון כלן לשון כוונה בלע״ז ולייסן ובלשון רומי שטודירי וכותבין אותם בשתי ווין והוא
דברים א מלשון נכון הדבר שתרגומו כוון פתגמא הכא בצרי והוא
ראשית מ״ב מלשון כנים אנחנו תרגומו כווני אנא ׃

כיוון הרבה שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלת זו במקום הואיל כמו שכתבתי בשרשו כגון
בבות י״ח כיוון שיצא משה יצא אהרן וכולי ׃ וכן כיוון שכן הוא וכולי ׃ ענינו תכף ומייד כמו שאמרו שתי מפתחות היו באחת היה שוחה לפתוח ובאחת פותח כיוון בלשון אשכנז אזו כלד ובלעז סוביטו אבל איננו כל כך מהר ומייד ׃

כות רבותינו זכרונם לברכה קראו לשומרונים כותיים לפי שבאים מכותה שנאמר ויבא
מלכים ב׳ י״ז מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמת וספרוים ויושב בערי שומרון וגומר ונקראו כותיים יותר משאר שמות האומות הנזכרים בפסוק אולי לפי שהם היו הרבים לבד נקראו כלם כותיים והיחיד מהם נקרא כותי כמו שאמרו אין עונין אמן אחר כותי המברך ׃ וכן אמרו למות היה דוד המלך דומה לכותי המחזיר על הפתחים לפי שהם מערימים בדבר יותר מכל אדם וכולי כמו שפי׳ רש״י במזמור י״ט ונראה לי שמהם בא העם ההולך נע ונד בארצות ומחזרים על הפתחים הנקראים בלעז ציננבי ובלשון אשכנז ציגייבר ׃

כוות כמוכי כמוך תרגום אני כוותך אין כמוכי מלכים ב׳ ג׳
לית דכוותי ועניינו כשמוש מלת כמו או
כפת השמוש ועוד אדבר מזה בשרש כמו ׃

כחש זה השרש משמש במקרא לשני דברים
הראשון לשון כזב וכפירה והשני לשון
רזון ׀ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו גם כן לשון
השחתה כגון פן ישחית את
יופיה רוצה לומר ישחית ויכלה בלשון אשכנז ור דערבן
ובלעז גוואשטרו והוא קרוב לענין השני הנזכר ׃

כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי משמש
בארבעה לשונות אי דלמא אלא דהא ורז״ל
לא שמשו בו בלשון דלמא רק עם ויו השמוש ׀ באמרם
וכי תעלה על דעתך וכן וכי זו כלבד עשה לנו כן עמרם
וגם בפסוק נמצא כמו כן עם הויו כמו וכי הצילו את ישעיה ל״ו
שמרון וזולת ועל הרוב בלי ויו ׀ כמו כי יאמר מעשה ישעיה כ״ט
לעושיהו וכן כי תאמר בלבבך רבים הגוים לשון שמא דברים ז׳
כמו שפירש רש״י שם ׃

כל ידוע כי נמצא מלת כל משמשת במקום
מאומה כמו כל מלאכה לא תעשו ׀ ויקרא כ״ג
והראשונים לא נתנו בהם סימן ואני אתנהו לך דע שלא
יתפרש כל במקום מאומה רק במקום שסמוך לו מלת
לא או אין כמו כל מלאכה לא תעשו ולרש אין כל ודומיהם

כל כך נוהגין לומר כן לענין רבוי כמו וכל כך
למה וכן אינו מקפיד כל כך ודומיהם רבים
ובלשון תלמוד כולי האי בלא״א אזו זיר ובלעז טנטו ׃

מִכָּל מָקוֹם יִתְפָּרֵשׁ בְּשֹׁרֶשׁ מָקוֹם ׃

כָּל שֶׁכֵּן הוֹרָאוֹת שְׁתֵּי הַמִּלּוֹת הָאֵלּוּ כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵנוּ ז"ל כְּמוֹ אַף כִּי בִּלְשׁוֹן עִבְרִי וְכֵן רוֹב אַף כִּי דְּבְאִיּוֹב מְתוּרְגָּמִים מִכָּל דְּכֵן ׃ אֲבָל בִּתְהִלִּים וּבְמִשְׁלֵי לֹא מְצָאתִים וְנִרְאֶה לִי שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין קַל וָחוֹמֶר וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהֲרֵי לִפְעָמִים יָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד עַל עִנְיָן אֶחָד כְּמוֹ וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ בַּשֵּׁבֶט וְגוֹמֶר פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י וַהֲלֹא דְבָרִים קַ"ו מַה יִשְׂרָאֵל הֶחָמוּר אֵינוֹ חַיָּיב וְכוּלֵי עֶבֶד הַקַּל לֹא כָּ"שׁ גַּם לִפְעָמִים יָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם זֶה אַחַר זֶה לְחַזֵּק הָעִנְיָן כְּאָמְרָם כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר שמות כ"ב

כְּלָל כְּלָל וּפְרָט כְּלָל הוּא שֵׁם כּוֹלֵל כָּל דָּבָר וּפְרָט הוּא לְהֵפֶךְ כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃ וְלִפְעָמִים שִׁמּוּשׁוֹ כֵּן הֵפֶךְ הַכְּלָל רוֹצֶה לוֹמַר בִּמְקוֹם שׁוּם דָּבָר אוֹ מְאוּמָה כְּאָמְרָם לֹא יֹאכַל כְּלָל לֹא יִתֵּן כְּלָל ׃ וּלְחַזֵּק יוֹתֵר הַמְּנִיעָה כָּפְלוּ הַמִּלָּה וְאָמְרוּ כְּלָל וּכְלָל וּלְחַזֵּק יוֹתֵר אָמְרוּ כְּלָל וְעִקָּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשׁוֹרֶשׁ עִקָּר וְהִנֵּה הוֹרָאָתָם בִּמְקוֹמוֹת הָאֵלֶּה כְּהוֹרָאַת מִלַּת כָּל שֶׁלִּפְעָמִים פֵּירוּשָׁהּ מְאוּמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִלַּת כָּל גַּם כֵּן לֹא תְּשַׁמֵּשׁ מִלַּת כְּלָל הַמּוֹרָה עַל לְשׁוֹן מְאוּמָה זוּלַת לֹא אוֹ אֵין וְדוֹמֶה וְתִמְצָא ׃

כְּלוּם לֹא נֶחְשַׁב לִכְלוּם פֵּירוּשׁ לִמְאוּמָה וְכֵן זוּלַת הַלָּמֶד כְּלוּם יֵשׁ יָלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשׁוֹרֶשׁ שׁוּם ׃

כולי — נוהגים המפרשים כשמביאים מאמר מדברי רבותינו זכרונם לברכה ולא ישלימו אותו כותבין וכולי כדאיתא בפרק או במסכת פלוני והוא כמו שנוהגין לכתוב וגומר על פסוק שלא ישלימו אותו כמו שכתבתי בשרש גמר :

כלפי — נגד ההר פירש רש״י כלפי ההר והוא לשון נגד · וכן תרגום וסתר פנים ישים וטמיר אפיא ישוי כלפי לעיל בלשון אשכנז גיגן ובלעז קונטרו

שמות י״ט
איוב כ״ד

כמור — וכמריו עליו יגילו כל לשון כהן לעבודה זרה מתורגמין כומר עיין בערך פסל מיכה וכן אדמות הכהנים ארעא דכומריא ואומרים המפרשים שנקראו כן מלשון עורנו כתנור נכמרו שפירוש נשחרו ובימים ההם היו רובם לובשין שחורים כמו שרובם כן עוד היום · ואני אומר שנקראו כן בעבור שהם כמורים וכבושים יחד תרגום אם חפץ באת רחמיו · ברוגזיה למכמר רחמוי לשון סגירה מלשון ולא תקפוץ את ידך · וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה כומר של ענבים לשון כבישה וטמינה עיין בערוך בשרש כמר וכן נקרא מושב הכומרים בלשון רומי קלוישטר ובלשון אשכנז קלושטר והוא לשון סגירה · אבל כת הגלחים שאינם כומרים אינם מקובצים יחד ודרים

הושע י׳
שופטים י״ח
ראשית מ״ז
איכה ה
תילים ע״ז
דברים ט״ו

בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם רוֹצִים ׃

כָּנַשׁ רוֹב לְשׁוֹן הַקֹּהֵל וְקִבּוּץ מְתוּרְגְּמִין בִּלְשׁוֹן כְּנִישָׁה בְּשִׁין זוּלַת מְעַטִּים מְתוּרְגְּמִין בִּלְשׁוֹן

תילים קמ"ז כְּנִיסָה בְּסָמֶךְ כְּמוֹ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס גַּלְוָות יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס וְדוֹמֵיהוֹ מְעַטִּים ׃ אֲבָל שְׁאָר מְתוּרְגְּמִין בִּלְשׁוֹן כְּנִישָׁה בְּשִׁין וְלֹא מָצָאתִי כָּזֶה בְּכָל לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם שֶׁתְּתַחֵלָּה סָמֶךְ בְּעִבְרִי לְשִׁין יְמִין בְּתַרְגּוּם אַךְ בְּשִׁין שְׂמָאלִית נִמְצָא לָרוֹב ׃ וּמִזֶּה נִקְרָא בֵּית הַתְּפִלָּה כְּנֶסֶת וְעֶזְרָא הַסּוֹפֵר וְסִיַּעְתּוֹ נִקְרְאוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה ׃ וּבְסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת בֵּאַרְתִּי לָמָּה נִקְרְאוּ כֵּן ׃

יחזקאל י"ג **כֶּסֶת** הַמִּתְחַבְּרוֹת כְּסָתוֹת הַיָּחִיד מִמֶּנּוּ כֶּסֶת ׃ וְכֵן בִּלְשׁוֹן רז"ל כָּרִים וּכְסָתוֹת הַכַּר הוּא שֶׁמְּשִׂימִים

בראשית ל"א הָאָדָם תַּחַת רֹאשׁוֹ לְשׁוֹן בְּכַר הַגָּמָל בִּלְשׁוֹן אשכנז קוּסן וּבלעז כּוּסִין וְהַכֶּסֶת הוּא יוֹתֵר אָרוֹךְ בִּלְשׁוֹן אשכנז פפולבן או פולשטר ובלעז האפּוּצאל ׃

עמוס ג' **כָּעַר** וְשַׁמְתִּיךְ כְּרוֹאִי תַּרְגּוּם וְאַשְׁוִינָךְ מְכוֹעָר וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה הִרְגִּילוּ בְּלָשׁוֹן זֶה הַרְבֵּה בְּאָמְרָם כַּמָּה מְכוֹעָר פְּלוֹנִי מַעֲשִׂים מְכוֹעָרִים אִשָּׁה מְכוֹעֶרֶת בלשון אשכנז שווייצליר ובלעז כרוטו ׃

כָּפָה הַכּוֹפֶה אֶת אִשְׁתּוֹ לְתַשְׁמִישׁ וְכֵן כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם לְשׁוֹן כְּפִיָּה וּכְבִישָׁה וְהוּא

משלי כ"א מִלְּשׁוֹן מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אַף לְפִי דַעַת קְצָת בלשון אשכנז ביצווינגן ובלעז ספורצא ׃

כָּפָה אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה כָּפוּי טוֹבָה רַבִּים חוֹשְׁבִים כִּי כָּפוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִירָה בלשון אשכנז לייקבנן ובלעז גֵיגַר י וְהָאֱמֶת שֶׁכַּוָּנַת הַמַּאֲמַר כַּך הוּא אֲבָל כָּפוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּיה אֲשֶׁר בְּשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ וְאֵינוֹ מוֹדֶה בּוֹ י וּמַה שֶּׁאָמְרוּ כָּפוּי עַל מִשְׁקַל פָּעוּל וְלֹא אָמְרוּ כּוֹפֶה בְּמִצְאִים כָּמוֹהוּ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשֹׁרֶשׁ גָּשׂוּי ׃

כָּפָה כַּפָּה עֲלֵיהֶם חַר כְּגִיגִית׳ לְשׁוֹן הִפּוּךְ . בְּלֹא״ שטורצן ובלעז ריוואלשר וְנִרְאֶה לִי שֶׁמִּלְּשׁוֹן זֶה חוֹלִי הַנִּכְפֶּה בְּאָמְרָם לֹא יִשָּׂא אָדָם מִמִּשְׁפַּחַת הַנִּכְפִּין וְהוּא חוֹלִי שֶׁיִּפּוֹל אָדָם לָאָרֶץ בְּשִׁגָּעוֹן וְסִבָּתוֹ נוֹדַע בְּסִפְרֵי רְפוּאוֹת וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין לְחוֹלִי זֶה חוֹלִי הַנּוֹפֵל כַּר מִיבַּן

כִּפָּה מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה הוּא בֵּית הַסֹּהַר הֶעָשׂוּי כְּמִין כִּפָּה שֶׁל אֲבָנִים בלא״ גיוועלבא ובלעז בולטה י וְכֵן וְנָתַתָּ אוֹתוֹ אֶל הַמַּהְפֶּכֶת תַּרְגּוּם כִּפְּתָא ירמיה כ׳ט וּמִזֶּה נִקְרְאוּ הַשָּׁמַיִם כִּפָּה בְּאָמְרָם עֲשָׂרָה מְלָכִים שֶׁמָּלְכוּ בְּכִפָּה פֵּירוּשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּדְאִיתָא בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ׃

כֵּיפָא שִׁמְעוֹן בֶּן כֵּיפָא הָיָה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו שֶׁל יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי וְאוֹמְרִים בְּאוונגיליו שֶׁלָּהֶם כִּי בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן בַּר יוֹנָה וְיֵשׁוּ קָרָא שְׁמוֹ כֵּיפָא לְשׁוֹן חוֹזֶק

וּמִבְצָר תַּרְגּוּם שֶׁל סֶלַע כֵּיפָא שֶׁהוּא לְשׁוֹן חוֹזֶק בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת רֶמֶז לוֹ שֶׁהוּא יִהְיֶה רֹאשׁ וְחוֹזֶק אֱמוּנָתוֹ לְכַךְ קְרָאוֹ כֵּיפָא וְכֵן וּלְאֶבֶן נֶגֶף תַּרְגּוּם וּלְכֵיפָא מַתְקְלָא וְכֵן שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן רוֹמִי פִּיטְרוֹ וְאֶבֶן נִקְרָא בְּלַעַז פְּרִידָא וְכֵן וַיִּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי תַּרְגּוּם וְרַצִּיץ בִּכְפָרִידִין שִׁנַּי וְכֵן חֲדוּדֵי חֶרֶשׂ תַּרְגּוּם פְּרִידִין חַדְדִין וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי שֶׁבְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת מַסְכִּים תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי עִם לְשׁוֹן רוֹמִי וּלְשׁוֹן לַעַז ׃

ישעיה ח׳ · איכה ג׳ · איוב מ״א

כְּפַר

רוֹב לְשׁוֹן כַּפָּרָה הַתַּרְגּוּם כְּמוֹ הָעִבְרִי רַק אֲכַפְּרָה פָנָיו תַּרְגּוּמוֹ אַנְחִינֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י אֲבַטֵּל רוּגְזֵיהּ וְכֵן וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם וִיבַטֵּל קְיָמֵיכוֹן וְכֵן לֹא תוּכְלִי כַּפְּרָהּ לָא תֵיכְלִין לְאַדִּיעוּתָהּ לְשׁוֹן הֲסָרָה וְכֵן וּמְחִתָּה פִיהָ וּמְכַפְּרָא פוּמְהָא לְשׁוֹן קִנּוּחַ ׃ וְכָל שְׁאָר לְשׁוֹן מִמֶּנּוּ הַתַּרְגּוּם כְּמוֹ הָעִבְרִי ׃

בראשית ל״ב · ישעיה כ״ח · ישעיה מ״ז · משלי ל׳

כְּפַר

כּוֹפֵר בְּעִקָּר הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן לְשׁוֹן הַכְחָשָׁה בִּלְשׁוֹן אשכנז לייקנן ובלעז דניגאר תַּרְגּוּם שֶׁל פֶּן אֶשְׂבַּע וְכִחַשְׁתִּי דִּילְמָא אֶשְׂבַּע וְאֶכְפַּר וְכֵן אֵין לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ רַק בְּבִנְיַן הַקַּל וְהַשֵּׁם כְּפִירָה וְהַתֹּאַר כַּפְרָן ׃

משלי ל׳

כְּפַר

וַיִּלְכּוֹד אֶת חַוּוֹתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוּוֹת יָאִיר וּכְבַשׁ יַת כַּפְרָנֵיהוֹן וּקְרָא יַתְהוֹן כַּפְרָנֵי יָאִיר וְכֵן בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל בְּנוֹתֶיהָ כַּפְרָנָהָא וְנִמְצָא בְּפָסוּק כּוֹפֶר הַפְּרָזִי תִּרְגֵּם יוֹנָתָן קִרְוֵי פְצִיחָיָא וְכֵן כָּל חַצְרֵיהֶן וְחַצְרֵיהָ דִּבְיְהוֹשֻׁעַ מִתּוּרְגְּמֵי בִּלְשׁוֹן פְּצִיחָה וּכְפַר הָעַמּוֹנָה לֹא תַּרְגְּמוֹ

במדבר ל״ב · שמואל ו׳ · יהושע ט״ו ויט׳ · יהושע י״ח

יונתן נראה שהוא חשב אותו לשם העצם וכן רש״י ושאר המפרשים לא פירשוהו וכן בערי הפרזות דאסתר תרגום בכופרנאן בלשון אשכנז דורפר ובלעז ווילי והיושבים בהם כפריי ובלשון יחיד כפרי בלא פויאר ובלעז ווילאנו אסתר ט׳

כיצד תמצא בשרש צדד כי שם ביתו ׃

כרז וכרוזא קרא בחיל הוא שם התאר והשם כרוז ׃ וכן ויעבירו קול ואעבירו כרוז שמות ל״ו
והפעל ממנו בבנין הפעיל כדביא והכריזו עלוהי ׃ וכן בדברי רז״ל והאלומות נוטל ומכריז והשם בבנין הפעיל הכרזה ׃ דניאל ה׳

כרח ולקחתי בחזקה תרגום בעל כרחך ואין לו דומה לא במקרא ולא בתרגום ורז״ל שמשו שמואל א׳ ב
בו הרבה ועשו ממנו פעל אך בהפעיל הכריח מכריח מוכרח אכריח יכריח והשם הכרח ׃

כרך מי יובילני עיר מבצר ׃ מי יוביל יתי עד כרכא דרומי ׃ ולא מצאתי במקום אחר תהלים ק״ח
שהתרגום של עיר כרך ואולי מזה מה שתרגם אונקלוס והערים בצורות וקרויא כריכן ופירש רש״י ע״ה בלשון במדבר י״ג

ארמי וכן רוב לשבא בצורה ומצודה תרגום בלשון כרך עיין במתורגמן ・ ובדברי רז״ל כרך גדול של רומי בכרכי הים כרכין המוקפין חומה ׃

אסתר ח׳ / שמואל ב׳ י״ט / שמואל כ׳

כרך ותכריך בוץ תרגום מכריך בוצא לשון עטות וכן לאט את פניו ・ כריך אפוהי וכן לוטה בשמלה מכרכין בשושיפה ・ ומזה קראו למלבושים שמעטפין בהם המתים תכריכין בר מיכן ׃

כרך שם זה נופל על מדת ובמות ספר ・ כמו שאומרים שני ספרים בכרך אחד ובלשון רבים ב׳ או ג׳ כרכים והוא לשון קשירה ואגודה ・ תרגום
תהלים ל׳ מאלמים אלמים מכרכין כריכן ואולי הוא משרש שלפניו לשון עטות כי בימים קדמונים היו הספרים בלתי קשורים והיו גוללים אותם כספר תורה ומזה בקראת ספר אסתר מגלה לפי שגוללין אותה וכן קורין לספר בלשון רומי וואלומין לשון גלילה ׃

שיר ד׳

כרכום נרד וכרכום הכל פותרים אותו מין בושם הנקרא בלעז ובל״א זאפרן וכן בערבי נקרא זעפרן ובלשון רומי גם כן כרוכום וכן תרגום של מור אהלים
משלי ז׳ וקנמון מורא כרכומא וקנמא אבל נרד וכרכום תרגומו
שיר ה׳ רשק ומוריקא ・ ונקרא הכרכום מוריקא על שם צבעו שהוא ירקרק בלשון אשכנז געל ובלעז וואלו וכן נהפכו
ירמיה ל׳ כל פנים לירקון פירוש לצבע כרכומית וכן הקובעים

שנושאים היהודים במדינת ווינציא בקראו כובעים
ברכומין ואני עשיתי סימן לפרט השנה בעת ההיא כל
רואיהם יכירום ר"ואיהם בגימטריא רנ"ו יכירום לשון ישעיה ס"א
ברכום ׃

כרס כל בטן שבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון
כרס כי אתה גוחי מבטן אפיקתני מכריסא תילים כ"ב
ומבטן אמי מכריסת דאמי ונמצא בפסוק מלא כרשו. ירמיה נ"א
כתוב בשין ותרגום יונתן בית אוצריה ׃ ובדברי רבותינו
זכרונם לברכה הכרס הפנימי הוא. בלשון אשכנז פונץ
ובלעז פאנצא או טריפה ׃

כרע עד שיבא הכתוב השלישי והכריע ביניהם
וכן היה מכריע את כלם הוא ענין הטיית
הדבר על אחד מן הצדדים וכן הטיית המאזנים בלשון
אשכנז אובר וועגן ׃

כשט שארה כסותה תרגם ירושלמי מזונה ותכשיטה
וכן ושמת שמלתיך עליך ותשוי תכשיטך עלך שמות כ"א רות ב'
ומזה תרגם יונתן אז תשכיל כבן תכשט ונראה לי שהוא יהושע א'
ענין חשוט והכף והקוף מתחלפין עיין בשרש קשט ׃

כשר וכשר הדבר לפני המלך הוא תאר כמו ישר אסתר ח'
ואין לו עוד ריע במקרא רק בקהלת ה' פעמים
וכלם לשון יושר ונכונה ׃ אבל רבותינו זכרונם לברכה
שמשו בו הרבה לענין אסור והתר והכלל כי מלת כשרה
היא כשרה להאמר בהפוך מהרבה דברים ׃ כגון הפך
האסור כשר והפך הפסול כשר הפך הטרפה כשרה הפך
הנבלה כשרה מה שאין כן ענין טרפות שאינו נופל רק
על ענין אכילה כמו שכתבתי בשרשו ׃

כַּת הוֹרִין לַחֲבוּרָתָא אַחַת כַּת בְּאָמְרָם כַּת חֲנֵפִים כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע · וּבִלְשׁוֹן בְּקָבָה כִּתָּה וְהַרְבּוּי כִּתּוֹת · כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ פִּסְחֵי צִבּוּר בְּשָׁחֲטִים בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת נִכְנְסָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְכוּ' אֲבָל בְּתַרְגּוּ' לֹא נִמְצָא כִּתּוֹת רַק כִּתֵּי בִּסְמִיכוּת כְּמוֹ תַרְגּוּם שֶׁל וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים דְּאִיּוֹב שְׁנֵיהֶם מְתוּרְגָּמִין כִּתֵּי מַלְאֲכַיָּא וְכֵן וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי הָאֱלֹהִים כָּל כִּתֵּי מַלְאֲכַיָּא וְעִקַּר שֹׁרֶשׁ הַמִּלָּה כָּתַת כְּרְאָיַת הַדָּגֵשׁ ׃ איוב א' וב' איוב ל"ח

כָּתַב רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קָרְאוּ לְפָסוּק כָּתוּב בְּאָמְרָם שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי · וְעוֹד קָרְאוּ לְחֵלֶק הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הָעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע כְּתוּבִים לְפִי שֶׁאַחַד עָשָׂר הַסְּפָרִים הָהֵם כְּתוּבִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְלֹא בִּנְבוּאָה וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַנְּבוּאָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ כְּבָר בֵּאֵר הרד"ק בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסֵפֶר תְּהִלִּים · וְכֵן בְּקָרְאוּ בִלְשׁוֹן יָוָן הַגִּיוֹן גְּרָאפָא פֵּירוּשׁ כְּתַב חֹדֶשׁ · וְכֵן כְּשֶׁאוֹמְרִים אֲנַחְנוּ בִּתְפִלָּתֵנוּ בְּדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר אוֹ בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ רוֹצֶה לוֹמַר כְּתוּבִים ׃

כָּתָב יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין לְסוֹפֵר כַּתָּב בְּדָגֵשׁ הַתָּיו וְהוּא מִלְּשׁוֹן עַרְבִי וְכֵן פֵּירֵשׁ רש"י ז"ל וּמְכַתְּבִים עָמֵל כִּתְּבוּ לָשׁוֹן עַרְבִי הוּא וְכֵן יֵשׁ מִן הַתּוֹכְנִים שֶׁקּוֹרְאִין לְכוֹכָב שֶׁבְּגַלְגַּל הַשְּׁלִישִׁי כַּתָּב לְפִי שֶׁהוּא מְמוּנֶּה עַל הַלִּמּוּד וְהַכְּתִיבָה ישעיה י'

וְכֵן בְּסֵפֶר מַחְבְּרוֹת עִמָּנוּאֵל כְּשֶׁנִּשְׁאַל כּוֹכָב מַה עִנְיָנָיו הֵשִׁיב קֶסֶת הַסּוֹפֵר בְּמָתְנָיו ׃ וְעוֹד כּוֹ בְּאֶחָד מִשִּׁירָיו וְזֶה לְשׁוֹנוֹ כִּי כֵן כּוֹכָב נִקְרָא כַּתָּב הַכַּת כּוֹכָב בַּתָּיו בֵּית תָּיו פֵּירוּשׁ בְּתוּלָה תְאוֹמִים ׃

כַּתָּב הוֹרִין לְאָדָם שֶׁהוּא בַּעַל צַחוּת בְּדִבּוּרוֹ וּמְמַשֵּׁל מְשָׁלִים כַּתָּב וְהוּא מֵהָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן פֵּי' סוֹפֵר כִּי כֵן בַּיָּמִים הַקַּדְמוֹנִים הָיוּ בַּעֲלֵי צַחוּת וּמוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים כּוֹתְבִים דִּבְרֵיהֶם עַל פִּתְחֵי בָּתֵּי הַנְּדִיבִים אוֹ בִּרְחוֹבוֹת הוֹמִיּוֹת בַּסֵּתֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִוָּדַע מִי הוּא הַכּוֹתֵב ׃ וְכֵן מִנְהַג עוֹד הַיּוֹם בְּרוֹמִי וְאוֹתָן הַדְּבָרִים נִקְרָאִים כַּתָּבוֹת ׃ וְרוֹב הָעוֹלָם טוֹעִים וּסְבוּרִים שֶׁהוּא כָּתוּב בְּטֵית כַּטּוֹב וְכַטּוֹבוֹת מִלְּשׁוֹן טוֹב וְאֵינָם מַבְחִינִים בֵּין רַע לְטוֹב ׃

כְּתוּבָּה הַשְּׁטָר שֶׁעוֹשֶׂה הַבַּעַל לְאִשְׁתּוֹ בִּשְׁעַת הַנִּשּׂוּאִין נִקְרָא כְּתוּבָּה סְתָם וְכֵן אָמְרוּ הָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּה פִּלֶּגֶשׁ בְּלֹא כְּתוּבָּה ׃ וְכֵן תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי מֹהַר וּמַתָּן פּוּרָן וּכְתוּבָּתָא ׃ וְאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה בְּלֹא וָיו אַף עַל פִּי שֶׁהַבֵּית דְּגוּשָׁה ׃ בראשית ל"ד

נשלמה אות הכף
לכן לאהי מרום נכף
אות הלמד

לֻלָב כַּפּוֹת תְּמָרִים תַּרְגּוּם אֶתְרוֹגִין וְלוּלָבִין ׃ וְכֵן ויקרא כ"ג דָּמְתָה לְתָמָר כְּלוּלָבֵי דְתָמָר פֵּי' הַסְּעִיפִים שיר ז' הָעֶלְיוֹנִים שֶׁבְּרֹאשׁ אִלָּן הַתְּמָרִים נִקְרָאִים לוּלָבִין ׃

ל

בְּכְלָן הַבַּיִת דְגוּשָׁה ׃ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִקְרָאִים כֵּן לְפִי שֶׁהֵם בְּלֵב הַתָּמָר ובלשון אשכנז פולם וכן בלעז פאלמא ׃

ישעיה ל״ד **לִלִית** אַךְ שָׁם הִרְגִּיעָה לִּלִית רש״י פֵּירֵשׁ שֵׁם שֵׁדָה תַּרְגוּם יוֹנָתָן לִילִין בִּלְשׁוֹן רַבִּים ׃ וְכֵן בְּפָסוּק

אסתר ה׳ בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ בְּתַרְגוּם יְרוּשַׁלְמִי שֵׁדִין וְלִילִין נִמְצָא כָּתוּב שֶׁאוֹתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁהָיָה אָדָם פָּרוּשׁ מֵחַוָּה בָּאוּ שֵׁדִים וְנִתְחַמְמוּ מִמֶּנּוּ וְהוֹלִיד שֵׁדִין וְרוּחִין וּמַזִּיקִין ׃ וּבְמָקוֹם אַחֵר מָצָאתִי אַרְבַּע נָשִׁים הֵם אִמּוֹת הַשֵּׁדִים לִּלִית וְנַעֲמָה וְאוֹגֶרֶת וּמַחֲלַת ׃ וּבְסֵפֶר בֶּן סִירָה בִּשְׁאֵלָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁשָּׁאַל נְבוּכַד נֶאצַּר אוֹתוֹ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ מִפְּנֵי מָה הַבָּנִים מֵתִים כְּשֶׁהֵם בְּנֵי שְׁמוֹנָה יָמִים אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁלִּלִית הוֹרֶגֶת אוֹתָם וְהֶאֱרִיךְ שָׁם הַרְבֵּה וְקַצְתִּי לְכוֹתְבָם כִּי אֵינֶנִּי מַאֲמִין בָּהֶם אַךְ מִנְהָג פָּשׁוּט בֵּינֵינוּ הָאַשְׁכְּנַזִּים שֶׁעוֹשִׂין עִגּוּל סָבִיב כּוֹתְלֵי הַחֶדֶר שֶׁשּׁוֹכֶבֶת בָּהּ הַיּוֹלֶדֶת עִם בֶּתֶר אוֹ גֶחָלִים וְכוֹתְבִין בְּכָל כּוֹתֶל אָדָם חַוָּה חוּץ לִלִית וּבְפֶתַח הַחֶדֶר מִכִּפְנִים כּוֹתְבִין שְׁמוֹת שְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים אֵלּוּ סְנוֹי וְסַנְסְנוֹי וְסַמַנְגְלוֹף כְּמוֹ שֶׁמָּסְרָה לָהֶם לִלִית בְּעַצְמָהּ בְּשָׁעָה שֶׁרָצוּ הַמַּלְאָכִים הָאֵלּוּ לְטַבְּעָהּ אוֹתָהּ בַּיָּם כָּל זֶה מְבוֹאָר הֵיטֵב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָה יְעַיֵּין שָׁם מִי שֶׁמַּאֲמִין בּוֹ ׃

לְוָיָה לְשׁוֹן לְוָיָה לֹא נִמְצָא בְּמִקְרָא וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן פִּעֵל הַדָּגוּשׁ כְּגוֹן אֵין מְלַוִּין אוֹתוֹ לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְכוּלֵי אֲבָל בְּתַרְגּוּם בָּא

בראשית י״ב בִּלְשׁוֹן הִפְעִיל כְּמוֹ וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתוֹ וְאַלְוִיאוּ

וְכֵן הָלַךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם לְאַלְוְיוּתְהוֹן וְהַשֵּׁם לְוָיָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּעִנְיַן עֶגְלָה עֲרוּפָה לֹא פְּטַרְנוּהוּ בְּלִי לְוָיָה בִּלְשׁוֹן אשכנז גיליייטן וּבלעז קונפנייאר ׃ — רא׳שית ז״ח / דברים כ

לִוְיָתָן׃ לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ כֵּן שֵׁם הַתַּנִּין הַגָּדוֹל אֲשֶׁר בַּיָּם וְהַנִּזְכָּר בְּסוֹף אִיּוֹב וְאוֹמְרִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים ׃ וְעַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ יוֹכֶבֶה ׃ — תילים ק׳ד

לוּל כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ אִלּוּלֵי כִּי תַרְגּוּם לוּלֵי וְלוּ וְאִלּוּ בְּחִירַת תַּרְגּוּם אִלּוּלֵי וְהוּא מִלָּה מוּרְכֶּבֶת מִן אִם וְלֹא וְעַל הָרוֹב הֵם מְתוּרְגָּמִין אִילּוּלֵי פוּן בְּיֵשׁ סְפָרִים כְּתוּבִים שְׁתֵּי מִלּוֹת וּבְיֵשׁ סְפָרִים מִלָּה אַחַת אִלּוּלַפּוּן וַאֲבָאַרְנוּ הֵיטֵב בְּשֹׁרֶשׁ פּוּן ׃

לַח עִנְיַן לַחוּת יָדוּעַ שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַיָּבֵשׁ וְהַשֵּׁם וְלֹא נָס לֵיחֹה הַנִּפְרָד מִמֶּנּוּ לֵיחַ בִּלְשׁוֹן זָכָר וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֵיחָה סְרוּחָה בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְכֵן כָּתַב רש״י עַל לְחִי חֲמוֹר טְרִיָּה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ רָאִיתִי בְּסֵפֶר רְפוּאוֹת שֶׁקּוֹרִין לְלֵיחָה הַיּוֹצֵאת מִן הַמַּכָּה טְרִי וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹת לֵיחוֹת אוֹ לֵיחִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַפִּילוּסוֹפִים מֶזֶג הָאָדָם מוּרְכָּב מֵאַרְבַּע לֵחוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּשֹׁרֶשׁ מָזַג וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל כָּפְלוּ מִלַּת לַח וְאָמְרוּ לַחֲלוּחִית בְּאָמְרָם עֲדַיִין לַחֲלוּחִית בֵּית דָּוִד קַיָּים ׃ — דברים ל׳ד / שופטים ט״ו

לִטְרָא בִּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִיטְרָא זָהָב וּבִלְשׁוֹן רַבִּים לִיטְרִין וְהוּא לְשׁוֹן יָוָן מַמָּשׁ וּבלעז ליברא וּבלא״ פפונד וְעוֹד עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ כֶּלַע ׃

לית תרגום של אין לפעמים לית כמו אין לחם ואין מים לית לחמא ולית מיא והיא מלה מורכבת מן לא ומן אית תרגומו של לא יש לא אית ומאד נהגו בו בעלי המסורת ושם ביארתיה היטב עיין שם ׃ במדבר כ׳

בליל ענין טבות ומזוהם לא נמצא במקרא רק וזהמתו חיתו לחם ותרגום כתבנית שור אוכל עשב דאכיל עשבא ומזוהם פי׳ רש״י בשעה שהוא אוכל עשב מוציא צואה רבה ומלוכלך בה פירוש בערוך ענין לחלוחית ויש לומר שהכף והחית מתחלפין כמו סרך וסרח עיין בערוך סרח ׃ איוב ל׳ג תילים ק׳ו

למוד עיין בשרש תלמוד ושם אבאריהו גם זכרתיו בשרש גמרא ׃

לסטס בלשון יון קורין לגזלן ליכטיס וכן בדברי רז״ל ליסטיס מזויין ובלשון רבים הפילו הסמך האחרונה כאמרם באו עליו לסטין לתפשו וכן עשו במלת אפיטרפוס בלשון רבים אמרו אפטרופין עיין בשרשו ונראה לי לפי שהסמך האחרונה איננה מן היסוד רק היא נוספת בסוף רוב השמות בלשון יון ורומי כגון אליכסנדרוס ודומיהו ׃

לעז מעם לועז ׃ כל לשון שאינו לשון הקודש נקרא לועז ותרגומו מעמא ברבראי וכן הנוצרים קורין לכל לשון שאינו לשון רומי ברברו ומה שאנחנו קורין היהודים שבאיטליא לועזים סתם נראה לי הטעם לפי שהם מייחסים את עצמם לעיר רומי ואולי הראשונים שבאו לרומי מגלות בית שני לא ידעו לשון הקודש כמו שמשמע בעזרא לכן קראו אותם תילים קי״ד

לועזים עד היום הזה וכן המפרשים הצרפתים והספרדים כשרוצים לבאר איזה מלה בלשון צרפתי או ספרדי אומרים בלעז ׃ | ז

לפי לפי כך ולפי זה אבאר בשרש פי ׃

לקה בדברי רבותינו זכרונם לברכה למה לקו שבוים וכן ובמצרים לקו בן כל לשון הכאה שאינה אלא לרדות וליסר מתורגם בלשון לקה כמו ויכו שוטרי בני ישרא׳ ולקו סרכי בני ישרא׳ וכן ארבעים יכנו תרגום ילקיניה ושאר לשון הכאה מתורגם בלשון מחא והקטל והשם מלקות בתוספת מם ובשהחמה או הלבנה לוקין חורין לו לקוי ובלשון רומי ויון חורין לו קליפסיס — שמות ה׳ / דברים כ״ה

ואומר אני שלשון לקה איננו לשון הכאה כי הפעלים ממנו הם פעלים עומדים והיה לנו לומ׳ למה לקו שבויים וכן במצרים לקו בבנין פעל או בפעל גלקו ואינו אלא לשון סבל בלשון אשכנז ליידן ובלעז פאטיר ׃

נשלמה אות הלמד
בשם אשר דעת לאדם מלמד

אות המם

ממחה בדברי רבותנו זכרונם לברכה קמיע ממחה רופא ממחה פירוש דבר טוב ובדוק ומנוסה בקרא ממחה ובעל הערוך הוציאו מלשון ומחה אל כתף ים כנרת ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה ואם יש לדמותו לאחד מלשונות המקרא אדמהו ללשון — במדבר ל״ד

כד הרופא עולות מיחים לשון מוח שהוא שמן ונבחר תילים מ"ח
המומחה נבחר וטוב ׃

ממון בצע ורכוש והון על הרוב מתורגמין ממון
או ממונא ובסמיכות כל הון ביתו כל ממון
ביתיה בלשון אשכנז האבא ובלעז רובא ׃ משלי ו'

ממש מלאכים ממש וכן אין בו ממש פירוש
דבר ברור וקיים שיש בו ממשות בלא"א גיוויס
ובלעז ציירטו ובפסוק וימש חשך פי' רש"י לשון ממשות שמות י'
מלשון ממשש בצהרים ואינו מחוור כי שרש ממשש דברים כ"ח
משש בשתי שינין וממש שרשו ממש בשתי מימין ׃

מאן כדברי רז"ל איכא מאן דאמר פירוש יש
מי שאומר וכן ליכא מאן דפליג פירוש
לא יש מי שחולק על זה ודומיהם רבים כלהון כתיבין
באלף והוא תרגום של מי כמו מי ומי ההולכים תרגום שמות י'
מן ומן דאזלין כלהון כתיבין בלי אלף בתרגום וזה לפי
שהתרגום הוא מנקד ואין צריך לאלף אבל התלמוד
שאינו מנקד אם היה כתוב בלי אלף לא היה הפרש בין
מן ומן ׃

מאן מצאתי שרוב לשון כלי מתורגם בלשון מן
חסר אלף כמו כל כלי פתוח כל מן פתיח במדבר י"ט
ויעשהו כלי אחר מן אוחרן והלכת אל הכלים אידילי ירמיה י"ט
למניא ׃ אבל באיוב משלי תלים כלן מתורגמין מאן רות ב'
באלף כמו ככלי יוצר כמאן דפחר וכן בדניאל מאני תילים ב'
דדהבה ובעזרא מאני דבית אלהא כלהון כתיבין באלף ׃ דניאל ה' עזרא ה'

מוהל קורין לאדם המל את התנוק מוהל בהא
נוספת והוא לשון תרגום כי תרגום

חָתָן דָּמִים לַמּוּלוֹת כִּדְמָא דִמְהוּלְתָּא וְכֵן בְּדַמַיִךְ חֲיִי שמות ד׳
הָרִאשׁוֹן בִּדְמָא מְהוּלְתָּא ׃ יחזקאל י״ו

מֶזֶג אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג אֵין לוֹ דוֹמֶה בַּמִּקְרָא ורז״ל שיר ז׳
קָרְאוּ לְיַיִן הַמְּעוֹרָב בְּמַיִם יַיִן מָזוּג בלע״ז
גִּימוּשְׁט וּבלע״ד טִימוּפְרַאשׁוּ מִמְּזַלֵּחַ טָהוֹר תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי שמות ל׳
מְמוּזַג דְּכִי וּמִזֶּה אָמְרוּ מוֹזְגִין לוֹ כּוֹס שֵׁנִי וַאֲפִילּוּ
כְּשֶׁאֵינוֹ מָזוּג נוֹהֲגִין לוֹמַר כֵּן וּבלע״ד מִישׁוּ וּבלא״ אײַן
שֶׁעבקן וּבָזֶה מִשְׁתַּבְּשִׁין הָאַשְׁכְּנַזִּים בְּשִׁבּוּשׁ יָפֶה וְזֶה
שֶׁהוֹרִין לְדוֹרוֹן מְדִינָה וּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַזִּי מַטְעֶה אוֹתָם לְפִי
שֶׁשְּׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת שָׁווֹת כִּלְשׁוֹנָם רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁעבקן ואײַן
שֶׁעבקן חוֹשְׁבִים שֶׁגַּם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ יֵשׁ לָהֶם לָשׁוֹן אֶחָד ׃

מֶזֶג יָדוּעַ שֶׁטִּבְעוֹ שֶׁל כָּל אָדָם מוּרְכָּב מִד׳ יְסוֹדוֹת
שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעָפָר ׃ וּמֵהֶם אַרְבַּע
הַלֵּחוֹת שֶׁהֵם לֵיחָה לְבָנָה וּשְׁחוֹרָה וִירוֹקָה וְהַדָּם וּמֵהֶם אַרְבַּע
הָאֵיכֻיּוֹת חַר וְלַח וְחַם וְיָבֵשׁ וְזֶהוּ מִזְגוֹ שֶׁל כָּל אָדָם וּלְבָאֵר
אֶת כָּל אֵלֶּה צָרִיךְ הַקְדָּמוֹת גְּדוֹלוֹת מִפִּילוּסוֹפְיָא וְאֵין זֶה
מְלַאכְתִּי לָכֵן אַנִּיחַ לְדַבֵּר בָּם עוֹד ׃

מַזָּל לַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת כָּךְ הוֹרִין לִשְׁנֵים עָשָׂר מלכים ב׳ כ״ג
הַמְשָׁרְתִים שֶׁבָּרָקִיעַ שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם מְשָׁרֵת
לְחֹדֶשׁ אֶחָד וּשְׁמָם יָדוּעַ וּבִלְשׁוֹן יָחִיד מַזָּל בִּלְשׁוֹן זָכָר
בְּאָמְרָם אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹרִין לְהַצְלָחָה טוֹבָה מַזָּל טוֹב
וְהַהֵפוּךְ מַזָּל רָע וְכֵן תַּרְגּוּם זֶה רַע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה דֵּין קהלת ט׳
מַזָּל בִּישׁ וְכֵן הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל תַּרְגּוּם הַכֹּל תָּלוּי בְּמַזָּלָא קהלת ח׳
וְרוֹב לְשׁוֹן הוֹן

דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון מזל בלשון אשכנז
גלוח ובלעז ווינטורה ׃

ישעיה כ״ה משלי ל׳ **מחה** ומחה יי׳ דמעה ׃ אכלה ומחתה פיה ׃ לשון קנוח והסרה בלשון אשכנז אב וואושן

במדבר ה׳ שמות י״ז ובלעז סטומאר וכן ומחה אל מי המרים ׃ מחה אמחה ודומיהם והמלמדים רוצים להבדיל ביניהם בלא״ו ופותרים ומחה אל מי המרים ומחה אמחה בלשון אשכנז אב מיקן ואינו לשון אשכנז רק לשון הקדש שנשתבש בפי התנוקות כי המלמדים שלא ידעו לפתור לשון מחיקה בלשון אשכנז אמרו אותו בלשון הקדש מחקן והתלמידי חשבו שהוא לשון אשכנז ואמרו מיקן ולא הביעו החית כדרך האשכנזים וכן אירע גם כן למלת שחטן שאומרים שעכטן והושבים שהוא לשון אשכנז והוא לשון שחיטה

מחה הרגילו רז״ל בשרש הזה ללשון מניעה ולהסיר אדם ממעשה הרע בלא״ו וירן בלעז דוויראר באמרם שהיה בידם למחות ולא מחו וכן ומי מוחה בידו
דניאל ד׳ וכן בדביא די ימחיה בידיה ונראה לי שלא יתכן לאמרו על מניעת מעשה הטוב ׃ רוצה לומר לא יתכן לומר ירבעם היה מוחה בישרא׳ שלא יעלו לרגל אלא היה מונע ישראל ׃

מחט בדברי רבותינו זכרונם לברכה קשה רמה לבשר מת כמחט לבשר חי הוא כלי ברזל קטן הבמות שתופרין בו בחוטין בלשון אשכנז נודלן ובלעז אגו ונקרא מחט מלשון

ויתפרו עלה תאנה דמתורגם וחטיטו עיין בשרש חטט ׃ בראשית ג׳

מחל רז״ל הרגילו בזה הלשון בלשון סליחה וכפרה כאמרם הרב המוחל על כבודו כבודו מחול אבל המלך המוחל על כבודו אין כבודו מחול וזה הלשון לא נמצא במקרא כלל ונאמר בתפלתנו מחל לנו מלכנו סלח לנו מחל לנו והתאר כי אתה סלחן לישרא׳ ומוחלן לשבטי ישורון והשם מחילה בלשון אשכנז כור געבן אר כור צייחן ובלעז פירדונאר ׃

מחק גם זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום אחד ומחקה ראשו שהוא לשון חבורה והסרה שופטים ה׳ וכן בדברי רז״ל העץ שמעבירין על המדה הגדושה להסיר את הגדוש נקרא מחק בלשון אשכנז שטרייך הולץ וכן שמשו בו בלשון מחה דלעיל רוצה לומר אב וואושן כאמרם המוחק על מבת לכתוב ׃ אחאב היה מוחק את האזכרות ולא שמשו בזה בלשון מחה לעולם רק בלשון מחה ׃

מטטרון שר הפנים אומרים שהוא המלאך הרואה תמיד פני המלך יתעלה ועליו נאמר כי שמי בקרבו ששמו כשם רבו מטטרון בגמטריאה שדי ׃ שמות כ״ג ושמעתי מהחרדיבאל תלמידי כי מטטור בלשון יון שליח ואולי כן הוא ׃

מטרונית בבראשית רבה בכמה מקומות שאלה מטרונית אחת את רבי פלוני וכן מעשה במטרונית אחת וכולי והוא לשון רומי כן קורין לאשה

אסתר ב׳ גדולה והשובה מטרונה שומר הפלגשים תרגום ירושלמי נטיר מטרוניתא נראה לי שהוא לשון יחידה ובלשון רבות מצאתי בבראשית רבה כל תשעים שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרונות באות ושאלו בשלומה ונראה לי כי מטרונה כמו פטרונה והמם והפא מתחלפין אבל לא נמצא בלשון זכר מטרון כי אם פטרון ׃

מיל רחוק מיל יתבאר בשרש פרסה עיין שם ׃

מין קראו רז״ל למי שאינו לו דת מין ׃ וכתב הרמבם ז״ל כי זה השם אינו נופל רק על צדוקי או ביתוסי ׃ ותמיה אני כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מאני ולא היה בעל דת ועל שמו נקראים כל הנמשכים אחריו מינין כמו מן אפיקורוס נקראו אפיקורסים כאשר יתבאר בשרש פקר ומין בלשון אשכנז ליי כמו למינהו ובלעז רישיקו ׃

מנין הרבה הרגילו רז״ל במלה זו כגון מנין אתה אומר מנין שאפילו אחד וכו׳ והיא מלה מורכבת משתי מלות כאילו אמר מן אין שפירושו מאין בלא״ז ווהער ווא״בן ובלעז די אונדי וכתבו אותו ביוד אחת להפריד בינו ובין מנין שהוא לשון מספר שכותבין אותו בשני יודין אף על פי שאינו כדינו כי משקלי ענין כבנין נכתבים ביוד אחת שהוא מקום הא שרשית ׃

יחזקאל מ״ה **מנה** המנה יהיה לכם הוא שם משקל וכן
מלכים א׳ י׳ שלשת מנים זהב והמנה ששים שקלים אבל בדרז״ל המנה הוא מאה זוז באמרם האלמנה גובה מנה והבתולה מאתים וגם זכרו המנה בענין המשקל שהוא הליטרא ׃

מנלן מנלן להמן מן התורה שנאמר האכילך את המן גם זו מלה מורכבת מן ב׳ מלות מן אן דברים ח׳
ולן כמו אן הלכתם כמו אנה ולן תרגום של לבי שמואל א׳ י׳
וביש נוסחאות שמצאתי כתוב באלף אחר הנון מנאלן
והוא מורכב מן שלשה מלות מן אן לן ׃

מסכן טוב ילד מסכן טב רביא מסכן ׃ וכל שאר קהלת ד׳
מסכן דקהלת מתורגם עניא ׃ ורוב רש ודל
ואביון ומך דבמקרא מתורגמין בלשון מסכן וכן קורין
בלעז למי שהוא עני מאד מסכין ׃

מנת על מנת כן על מנת שאני אפרע לך פירוש
על תנאי בל״א מאיינובג ובלעז פאטו ולא
נמצא מנת זולת מלת על ואולי הוא מן מנת המלך ד״ה ב׳ ל״א
בדרך רחוקה ׃

מסר זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בפרשת
מטות שתי פעמים וימסרו ׃ למסור ׃ אבל במדבר ל״א
הרבה לשונות מתורגמי׳ בלשון מסירה ובפרט כל לשנא
בתיבה ביד כמו נתן בידו ורז״ל שמשו בו הרבה ׃ כמו בראשית ל״ט
משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכולי׳ וקורין
למי שמלשין את חבירו מוסר סתם לפי שמוסר אותו או
ממונו ביד גוים והרבוי אמרו בלשון רבות כגון המוסרין
והמוסרות וכן אמרו מלמד תנוקות וכן הבכורות מתעכבין
וכן עשרת הדברות וכן שלשה הדיוטות כלן בלשון נקבות

דמוּזֶה הַלָּשׁוֹן אָמְרוּ מַסּוֹרֶת סְיָג לַתּוֹרָה וְהִיא הַמַּסּוֹרֶת הַכְּתוּבָה סָבִיב סִפְרֵי הַמִּקְרָא וּכְבָר חִבַּרְתִּי סֵפֶר תִּגְקְרָא מַסּוֹרֶת הַמַּסּוֹרֶת וּבֵאַרְתִּי כָּל דִּינָהּ ׃

מַפָּה בְּדִבְרֵי רז״ל מְקַנֵּחַ יָדוֹ בְּמַפָּה וְכֵן פּוֹרֵס עָלָיו מַפָּה הוּא בֶּגֶד פִּשְׁתָּן לָבָן וְכֵן קוֹרִין הַבֶּגֶד שֶׁפּוֹרְסִין עַל הַשֻּׁלְחָן לֶאֱכוֹל עָלָיו מַפָּה וְכֵן נִקְרָא בלעז מַפָּה ובל״א צוועהל וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין הַמִּטְפָּחוֹת שֶׁגּוֹלְלִין בָּהֶן סִפְרֵי תּוֹרָה מַפּוֹת וּבִלְשׁוֹן רוֹמִי קוֹרִין לְצוּרַת הָעוֹלָם הַמְּצוּיָּיר מַפָּה מוּנְדִי וְנִרְאֶה לִי לְפִי שֶׁנּוֹהֲגִין לְצַיֵּיר אוֹתוֹ עַל בֶּגֶד פִּשְׁתָּן וְלִשְׁטוֹחַ אוֹתוֹ בַּכּוֹתֶל לְהַבִּיט בּוֹ לְפִיכָךְ נִקְרָא מַפָּה מוּנְדוֹ וְאוּלַי יֵשׁ בּוֹ טַעַם אַחֵר וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי ׃

מִיצַע בְּתוֹךְ תְּכוֹ בְּמִיצַע מוֹרִיגֵיהּ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ בְּמִיצַע הֵיכְלָךְ וּמִשְׁקַל אַחֵר בְּתוֹךְ הַגַּן בְּמִיצִיעוּת גִּינְתָא וְהַתְּאַר וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וְאַרִיחַ מְצִיעָאָה וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּילוּ לוֹמַר אֶמְצַע וְלֹא מָצָאתִי כֵן בְּכָל הַתַּרְגּוּם ׃ איוב כ׳ תילים מ״ח ראשית ב שמות כ״ו

מָקוֹם נִקְרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָקוֹם בְּאָמְרָם בָּרוּךְ הַמָּקוֹם לְפִי שֶׁהוּא מְקוֹם הַכֹּל וְאֵין הַכֹּל מְקוֹמוֹ וּבַעֲלֵי הַקַּבָּלָה כּוֹתְבִים בּוֹ טַעַם אַחֵר לְפִי שֶׁשֵּׁם שֶׁל הֲוָיָה רוֹצֶה לוֹמַר שֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת עוֹלֶה בְּצֵירוּפוֹ חֶשְׁבּוֹן כְּמִנְיַן מָקוֹם וְזֶהוּ צֵירוּפוֹ י׳ פְּעָמִים י׳ ק׳ ה׳ פְּעָמִים ה׳ כ״ה הֲרֵי קכ״ה ו׳ פְּעָמִים ו׳ לו׳ הֲרֵי קס״א ה׳ פְּעָמִי׳ ה׳ כ״ה הֲרֵי קפ״ו

מקום מכל מקום שנהגו בו חכמים כבר כתבתי
במלת הכי כי הוראתו כהוראת אפילו הכי
ולא בא אלא במקום שבא להוציא דבר מכלל מה שפרש
כבר באותו ענין וזהו פירוש מכל מקום כלומר שהוא
נבדל מכל מקום וענין הנזכר ולכן על הרוב הוא בא
אחר מלות אף על פי כמו שפי׳ רש״י על כראובן ושמעון
יהיו לי אף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם וכולי רחשית מ״ח
מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו ׃ ועוד אני אומר
שלא נמצא אף על פי שלא שייך בטוב לומר אחריו מכל
מקום כגון מה שפירש רש״י ואלה שמות וגו׳ אעפ״י שמנאן שמות א׳
בחייהם בשמותן חזר ומנאן אחר מיתתם עד כאן לשונו
והנה היה יכול לומר מכל מקום חזר ומנאן וכולי ודוק
ותמצא בלשון אשכנז דענוך ובלעז בייענט דמאנכור ׃
ונראה לי שבלשון המקרא נמצא במקום מכל מקום ואף
גם זאת כמו ואף גם זאת בהיותם ׃ ויקרא כ״ו

מר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל רב ומר
מבבל וכל רבי מארץ ישראל ויש נוהגין
לקרא מר בחולם ׃ ותמהתי אם כן למה לא נכתב בויו
ובמשקל אחר מרי תרגום בעל החלומות מרי חלמיא ׃ רחשית ל״ז
וכן בלשון רבים ׃ בעלי אסופות מרי דהלכתא והנקבה קהלת י״ב
מרת ׃ תרגום בעלת הבית מרת ביתא ׃ וכן קראו להקדוש מלכים א׳ ז׳
ברוך הוא מרי עלמא ׃ ובמשקל אחר מרן דבשמיא
הנון נוספת ואינה לכנוי המדברים כי היה צריך שתי נונין
כמו שאומרין מרנן ורבנן ועוד אדבר מזה בשרש רב ׃

מַרְקוֹלִיס הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוֹלִיס שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדָתָהּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד שֶׁעָבְדוּ לוֹ בְרוֹמִי הַנִּקְרָא מַרְקוּרְיָא וְשָׁאַלְתִּי עָלָיו וְאוֹמְרִין שֶׁלֹּא כַּךְ הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ ׃ וְנִקְרָא מַרְקוּרְיָא עַל שֵׁם כּוֹכָב שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לוֹ בְּאֶמְצִיעוּתוֹ וְגַם עַל שֵׁם אוֹתוֹ כּוֹכָב נִקְרָא הַכֹּכֶת הַי מַרְקוּרְיָא וְאוֹמְרִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֶמְשָׁלָה עָלָיו ׃

מִשְׁכּוֹן אִם תִּתֵּן עֲרָבוֹן מַשְׁכְּנָא וְכֵן תַּרְגּוּ׳ לַעֲבוֹט אֶת עֲבוֹטוֹ לְמֵיסַב יַת מַשְׁכְּנֵיהּ וְנִקְרָא מַשְׁכּוֹן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא שָׁכֵן בְּיַד הַמַּשְׁאִיל עַד שֶׁיִּפָּדֶה וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ פֹּעַל כְּאִלּוּ הַמֵּם שָׁרְשִׁית כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁמִּשְׁכֵּן בֵּיתוֹ לְשִׁמְעוֹן . וְכֵן אָמְרוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חֲרוּבֵי מִשְׁכַּן לְפִי שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן בִּשְׁנֵי חוּרְבָּנִין וְכֵן עָשׂוּ בְּתַיו תְּחִלָּה וּבְתָיו שֶׁל תְּרוּמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ חָלַל ׃ — דלסית נ״ח דברים כ״ד

מַשְׁקִיט קוֹרִין לִכְתִיבָה דַקָּה רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ כְּתִיבָה מְרוּבַּעַת מַשְׁקִיט וְזֶה יָמִים רַבִּים שֶׁהִגִּיד לִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עַרְבִי פֵּירוּשׁ רַדָּה וּכְחוּשָׁה וְאַחַר כַּךְ נוֹדַע לִי שֶׁאֵינוֹ לְשׁוֹן עַרְבִי כְּלָל וְשָׁאַלְתִּי לַיְּהוּדִים רַבִּים לוֹעֲזִים וְצָרְפָתִים וּסְפָרְדִים וְיָוָנִים וְעַרְבִיִּים וְכֻלָּם קוֹרִין לָהּ כֵּן וְלֹא יָדְעוּ לְפָתְרוֹ מַה הוּא וַאֲנַחְנוּ הָאַשְׁכְּנַזִּים קוֹרִין לָהֶם מֶעשִׁיט וְלֹא יָדַעְנוּ מַה הוּא ׃ וּמָצָאתִי בִסְפָרִים שֶׁקּוֹרִין לָהּ כְּתַב עָגוֹל ׃ וְעוֹד יֵשׁ כְּתַב אֶחָד שֶׁבָּא מִן הָעַרְבִיִּים וְקוֹרִין לָהּ כְּתִיבָה מוּעַלְאק וְיֵשׁ קוֹרִין לָהּ כְּתִיבָה שֶׁל חֲצִי אוֹתִיּוֹת וּמְשִׂימִין הַיּוּד וְהָוָיו בְּתוֹךְ הַדָּלֶת וְהָרֵישׁ

גַּם בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְכָל הָאוֹתִיּוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ וְהִיא בְּהוֹתָהּ בֵּין הַסְּפָרַדִּים מְאֹד ׃

מֵיתַן וֶאֱלִיהוּ הִכָּה אֶת אִיּוֹב תַּרְגּוּם הֲוָה מֵיתַן יַת אִיּוֹב ׃ וּבְפָסוּק וַיַּבִּיהוּ אוֹתוֹ בְמִשְׁמָר תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בְּתְרֵין הֲוָה מֹשֶׁה מֵתוּן וְכוּלֵי עַד לְמֶיהֱוֵי מִתוּבִין בַּדִּין לְשׁוֹן הַמְתָּנָה בלשון אשכנז לאנבצים ובלעז פייאנר וְרוֹב לִשְׁנָא תְּקוֹנָה דִּבְאִיּוֹב מִשְׁלֵי תְּהִלִּים מְתוּרְגָם בְּלִשְׁנָא הַמְתָּנָה בְּמוֹ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִּי טוֹב וְאַמְתִּין שְׁמָךְ וְדִבְרוּתְנוּ הִכְרוּנִם לִבְרָכָה שִׁמּוּשׁוֹ הַרְבֵּה בִּלְשׁוֹן הַמְתָּנָה ׃ וְדַוְקָא בְּהִפְעִיל הַמְתִּין מַמְתִּין הַמְתוּ אַמְתִּין וְכוּלֵי בלשון אשכנז ווארטן אוֹ בייטן ובלעז ספיטר ׃ איוב ל״ב במדבר ט״ו תילים נ״ב

נשלמה אות המם
על כן לאלהים נרוממם

נְגַס בִּקְרָאוֹ הָאֲנָשִׁים הַיְצֵרֵי קוֹמָה בְּנַסִּים וְכֵן תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי אוֹ דַק אוֹ נַנָּס וְכֵן בִּקְרָאוֹ בלעז באנבו אוֹ ביצו ובלשון אשכנז צווערג וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי בִּקְרָא גּוֹמֵד מִין וְגַמָּדִים בְּמִגְדְּלוֹתַיִךְ ׃ וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם חַפּוּשְׁקָאֵי וְהֵם הַכַּפְתּוֹרִים וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס וְאֶת כַּפְתּוֹרִים וְיַת חַפּוּשְׁקָאֵי וְאוּלַי הֵם הַיְצֵרֵי קוֹמָה מִשְּׁאָר אֲנָשִׁים ׃ ויקרא כ״ג יחזקאל כ״ז רא׳ טית

נְגַת אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה כִּבְשַׁתָא דְיִשְׂרָאֵל דְּדַמְיָא לִנְגַפֵּי וְכֵן כָּל כַּלָּה דְּשִׁיר הַשִּׁירִים תַּרְגּוּם נִגְפֵּי וְכֵן בְּדִבְרֵי רז״ל בְּבִרְכַּי הַיָּם חוֹרִין לְכַלָּה בִּנְגַפֵּי כִּישׁ סְפָרִים כְּתִיבִין בְּיוֹד וְיֵשׁ סְפָרִים בְּהֵא ׃ שיר ד׳

נאה רז"ל הרגילו הרבה בזה הלשון כאמרם אתרוג נאה לולב נאה ובלשון נקבה אשה נאה דירה נאה והוא ענין יופי והשם הנוי והנכה והעושר וכבר דברתי בו בשרש יאה ואמרתי שאין הפרש בין נאה ויאה ׃

נבל בדברי רז"ל נבול פה וכן כל המנבל פיו פירוש המדבר דבר מגונה והוא לשון כי נבלה עשה ומשקל אחר נבלות מן אגלה את נבלותה כלם לשון כעור וגנאי בלא שענטליך ובלעז ווילניאה ׃

בראשית ל"ד
הושע ב'

נבל כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא אלא על גוית בהמה וחיה ועוף שמתה ולא על גוית אדם שמת רק כשלא מת מיתת עצמו כגון ועמד האריה אצל הנבלה ׃ וכן נבלת איש האלהים ׃ וכן והיתה נבלתך למאכל וכן כלם לא נשאר כי אם אחד והוא יחיו מתיך נבלתי יקומון שהוא מדבר על תחיית המתים ועל זה אני מתמיה מאד איך כנה את גופי הצדיקים הטהורים שוכבי עפר בלשנא נבלה ואין ספק שיש טעם לחכמים ולבעלי הקבלה על זה ואנכי לא ידעתי ׃

מלכים א' י"ג
דברים כ"ח
ישעיה כ"ו

נגה ספר מגה והגהה כתיבין בשרש הגהה ׃

נדוי נדוי וחרם ושמתא כלם ענין חרם זה גדול מזה ועוד אדבר מזה בשרש שמתא ופעל ממנו מנדין אותו והתאר מנדה והוא לשון דיחוי מן

שונאיכם מנדיכם ׃ וכן נדה היא ׀ ישעיה ס״ו ויקרא כ׳

נדן מה שהאשה מכנסת לבעלה בשעת הנשואין נקרא נדן או נדוניא או נדונייתא ואומרים שהוא נגזר מן לכל זונות יתנו נדה ואת נתת נדניך שהוא השכר שנותנים לזונה לכן תרגומם אגרא אתנן זונה תרגו׳ אגר זניתא וקשה לי כי הנדוניא היא להפך כי האשה נותנת הנדוניא לבעל והנדה הוא השכר שהבועל נותן לאשה ונראה לי שלכך נקרא אתנן לשון מתן והאלף נוספת בראש והנון בסוף וכמוהו ארגמן שרשו רגם ׀ יחזקאל ט״ז דברים כ״ג

נוול אם פגע בך מנוול פירוש יצר הרע והוא לשון טנופת והשם נוול תרגום מכל בנות עירי מניוול בנתא דירושלם קרתי ולכן נקרא האשפה נולי כמו שנאמר בדניאל וביתיכון נולי יתשמון ובעזרא נולי יתעבד בלשון אשכנז מישט ובלעז מנוצאייר ׀ איכה ג׳ דניאל ג׳ עזרא ו׳

נזת ויגער בו אביו ונזת בו אבוהי וכן כל לשבא גערה הדבוק לבית כמו לא תגערו בה לא תנזפו בה ואשר אינם דבוקים לבית הם לשון השחתה והתאר נזות וכן בפרקי אבות כל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזות שנאמר נזם זהב באף חזיר ׃ ונראה לי כי הביאו זה המקרא לראיה כי כן נזם זהב באף ראשי תיבות וסופי תיבות נזת והשם נזיפה ובלשון אשכנז אן שרייאן ובלעז חורוגא ׀ בראשית ל״ז רות ב׳ משלי י״א

נזק אסתר ז׳ דניאל ו׳ עזרא ד׳ בנזק המלך ואין לו דומה במקרא אך בדניאל לא להוי נזיק ובעזרא ומהנזקת מלכין לשון עונש ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה באמרם המזיק והנזק ותמהתי למה לא אמרו המזיק והמוזק עמ״ המכה והמוכה ומזה נקראו השדים מזיקין שלפעמי׳ נענשין הבריות על ידם בלע״ז גישידקט ובלעז הוגדוגאט ׃

נחתום בראשית מ׳ מעשה אופה תרגום עובד נחתום שר האופים רב נחתומין בלשון אשכנז בעק ובלעז פורנאר או פישטור ובדברי רז״ל נקרא פלטר אבל יש הפרש ביניהם עיין בערוך בערך דפס ׃

נטל רות א׳ רוב לשון משא והגבהה מתורגם בלשון נטילה ויש מלשון לקיחה כמו וישאו להם נשים ונטלו להון נשין וכן שמשו רז״ל הרבה בלשון זה טול הורה בין עיניך לטול את החלה וכן אסול יטול וכו׳ ׃

נטריקון נוהגים לקרותו נוטריקון ופירש בערוך הוא שכותבין אות אחת שנעשית סמן לכל דבר וכולי׳ ואני קבלתי מפי הקרדינאל שהוא לשון יון וגם בלשון רומי קורין לסופרים נוטארי וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו להם נוטרין ומזה נוטריקון פירוש ענין ספרות בלשון אשכנז קאנצלייש כי כן דרך הסופרים לקצר וכותבין ב׳ או ג׳ אותיות וכל אחת עולה לתיבה אחת וכן פירש רש״י נפתלי מדרש אגדה נוטריקון נתקבלה פה תפלתי לפני יה׃

גם כששועשין מתיבה אחת שתי תיבות כגון כרמל כר מלא — ויקרא ב׳

נבה מנבחין לו מן המעות וכן אולי אוכל נבה בו — במדבר כ״ב
פירש רש״י שהוא לשון חסרון והוא לשון
הבאה ממש אלא שהוא מכבין פעל ואין לו דומה במקרא
כלשון אשכנז אב שלאגן ובלעז סקונטאר ׃

נמור: כדברי רבותינו זכרונם לברכה מקום במזוד
שם תאר על משקל גדול ולא נמצא במקרא
ויש אומרים שהוא מן וימכו בעונם שרשו מכך עבין — תהלים ק״ו
שפלות בלשון אשכנז נידר ובלעז אבאשו ׃

נמוס רוב לשון חוק ומשפט שאינו לשם שמים
מתורגמין בלשון נמוס כמו ובחקותיהם לא — ויקרא י״ח
תלכו ובנימוסיהון לא תהכון ובמשפטי הגוים ובנימוסי — יחזקאל ה׳
עממיא ומשפט הכהנים ונימוסי כהניא אבל בתלים — שמואל א׳ ב׳
ומשלי כל לשנא תורה מתורגמין בלשנא נמוס כמו
בתורת יי׳ חפצו ובתורתו וכו׳ בנמוס דיי׳ רעותיה ובנמוסי — תהלים א׳
וכן תורת אמך בנמוסא דאמך ׃ — משלי א׳

נסח בנוסחא אחריתא וכן נוסח הגט ודומיהם
מלשון ונסחתם מעל האדמה ובעזרא — דברים כ״ח
יתנסח אע מן ביתיה לשון עקירה והעתקת דבר ממקום — עזרא ו׳
למקום גם הכתיבה מספר לספר נקרא העתקה עיין בשרש
עתק ומזה מה שאמרו רבותנו זכרונם לברכה הסח הדעת
והוא שמסיר אדם דעתו ולבו מעניין לעניין ׃

נסך: כל יין שנתנסך לעבודה זרה הוא נקרא יין
נסך והשותה ממנו לוקה מן התורה משום
שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ובזמן — דברים ל״ב
הזה אסרו חכמים אפילו סתם יינם של גוים משום ספח
פן יתנסך לעבודה זרה

וְאַתְּ עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַגּוֹיִם בִּזְמַן הַזֶּה אֵינָם בְּקִיאִים בְּטִיב עֲבוֹדָה זָרָה מִכָּל מָקוֹם הוּא אָסוּר לְפִי שֶׁהוּא דָּבָר הַנֶּאֱסַר בְּמִנְיָן וְצָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ לְפִיכָךְ הוּא אָסוּר וְכָל שְׁאָר דִּינֵי יַיִן נֶסֶךְ מְבוֹאָר בַּפּוֹסְקִים וַאֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה ׃

בָּעַץ עִנְיַן בְּעִיצָה יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז״ל וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי הוּא לְשׁוֹן תְּקִיעָה כְּמוֹ וַיִּתְקַע בְּבִטְנוֹ וְכֵן וַתִּתְקַע אֶת הַיָּתֵד וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְתוּרְגָּם בִּלְשָׁנָא בְּעִיצָה אֲבָל וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וּבְעִיצַת בְּאַרְעָא בלע״ז שטיקן ובלעד פיקאר

שופטים ג׳ / שופטים ד׳ / שופטים ד׳

נָפַח הָרוּחַ שֶׁל רֵיחַ רַע הַיּוֹצֵא מִפִּי הַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה נִקְרָא נְפִיחָה בלע״א בורץ ובלעז פיטו או קורידא

נָפַק בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שִׁמְּשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּשֹׁרֶשׁ זֶה בִּלְשׁוֹן יְצִיאָה וְהוֹצָאָה כְּגוֹן לְאַפּוּקֵי דְּרַבִּי נָתָן פֵּירוּשׁ לְהוֹצִיא מִן הַכְּלָל מַה שֶּׁאָמַר ר׳ נָתָן וְכֵן נַפְקָא מִינֵּיהּ פֵּי׳ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ וְכֵן מַאי נַפְקוּתָא ר״ל מַה תּוֹעֶלֶת יוֹצֵאת מִזֶּה וּבְמָסוֹרֶת מַפִּיק הא או ויו או יוד פֵּירוּשׁ כְּשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָם מִן הַפֶּה בְּסוֹף הַתֵּיבָה תַּרְגּוּם שֶׁל וּמוֹצִיא דִבָּה וּמַפִּיק טִיבָא ׃ מִשְׁלֵי י׳

נַפְקַת בָּרָא תַּרְגּוּם הַזּוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ הַכְנַפְקַת בָּרָא פֵּירוּשׁ יוֹצְאָנִית חוּץ וְיֵשׁ זוֹנָה דִמְתוּרְגָּם זָנִיתָא וְיֵשׁ מְתוּרְגָּם מִטַּעְיָא וְיֵשׁ מְתוּרְגָּם פּוּנְדְּקִיתָא וְכֵן לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה בִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵ׳ וְלֹא

בראשית ל״ד / דברים כ״ג

יהיה קדש תרגום ירושלמי לא תהי בפקת ברא וגומר ולא דברים כ״ג
יהי נפיק בר ותמהתי על שתרגם בר ולא ברא שהוא
תרגום של חוץ שהוא שוה לזכר ולנקבה גם יש לתמוה
על יונתן שתרגם וגם קדש היה בארץ וכן ויתר הקדש מלכים א׳ יד
וכן ויבער את הקדשים כלן תרגו׳ נפקת ברא בלשון נקבה מלכים א׳ יד

נצל התנצלות הוא טענת דברים שטוען אדם נגד
מי שהאשים אותו והחשדו בדבר מה והוא
אומ׳ שאינו כן ומביא ראיות וכברות לדבריו יהיו אמתיים
אי לא וכן אמר החכם חבל התנצלות מי שבא להתנצל
אם אמת או שקר והוא לשון חסרה מן ויתנצלו בני
ישראל את עדים שתרגומו ואעדיו ותמהתי איך שמות ל״ג
לא נמצא לשון התנצלות בכל דברי רז״ל בלשון אשכנז
בור ענטוורן ובלעז אשקוזאר ׃

נצרי הנוצרים אומרים שישו נולד בבית לחם
ונתגדל בעיר הנקראה בלשונם נצוריט ׃
ובלשוננו נצר את על פי שלא נזכר שמה במקרא והם
אומרים שהי׳ בארץ הגליל רחוקה מירושלם דרך שלשת
ימים ולכך קוראים אנחנו הגוים המאמינים בדתו נוצרים ׃

נקב בדברי רז״ל והוא צריך לנקביו אל ישהה אדם
נקביו׃ כן כנוי רז״ל הוצאת הזבל והשתן
וקראו לזבל נקבים גדולים ולשתן נקבים קטנים ולכן
נקראת האשה נקבה בשביל הנקב שבה ׃

נָקַט נְחוּט הַאי כְּלָלָא כִּיָדָךְ פֵּירוּשׁ קַח זֶה הַכְּלָל כְּיָדָךְ וְכֵן אָמְרוּ לִשְׁנָא מְעַלְיָא נָקַט פֵּירוּשׁ
אסתר ט׳ לָשׁוֹן מְשׁוּבַּחַ לָקַח וְכֵן כְּפָסוּק וּמָרְדְּכַי יָצָא תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי וְכַהֲנַיָּא בְּקִיטִין הַצּוֹצַרְתָּא בִּידֵיהוֹן ׃

נַרְתֵּק יִתְבָּאֵר בְּשֹׁרֶשׁ תִּיק עַיֵּין שָׁם ׃

נָשׂוּי מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִקְרָא פָּנוּי וּכְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה קוֹרִין לוֹ נָשׂוּי וְאֵין לִשְׁאֹל לָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ נָשׂוּי בִּלְשׁוֹן פָּעוּל וַהֲלֹא הָאִשָּׁה הִיא הַנְּשׂוּאָה וְהוּא
רות א׳ הַנּוֹשֵׂא שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים אֶלָּא כֵּן נָהוּג בְּדִבְרֵי רז״ל שֶׁאוֹמְרִים הַפָּעוּל בִּמְקוֹם פּוֹעֵל וְהוּא כִּדְמוּת תּוֹאַר וְכֵן אָמְרוּ כָּפוּי טוֹבָה הוּא תּוֹאַר בִּמְקוֹם כּוֹפֶה וְכֵן חַיַּת רָכוּב עַל הַחֲמוֹר הוּא תּוֹאַר בִּמְקוֹם רוֹכֵב ׃

נשלמה אות הנון בשם אל רחום וחנון ׃

אות הסמך

מלכים א׳ יב **סִבָּה** כִּי הָיְתָה סִבָּה מֵאֵת יְיָ הַדָּגֵשׁ בִּמְקוֹם הַכָּפֵל פֵּירוּשׁ הקב״ה היה מְסַבֵּב הַדָּבָר וְרז״ל קָרְאוּ לְסִבָּה גְּרָמָא וּבִסְפָרִים חִיצוֹנִים עִלָּה וְקוֹרִין לְהַקָּב״ה עִלַּת הָעִלּוֹת אוֹ סִבַּת הַסִּבּוֹת כלא״ אורזאך אַלֶר אורזאכן וּבִלְשׁוֹן רוֹמִי קוויזה קוויזארום ׃

סִבְלוֹנוֹת כֵּן קוֹרִין הַדּוֹרוֹן שֶׁשּׁוֹלֵחַ הֶחָתָן לַכַּלָּה וְהוּא לְשׁוֹן סֵבֶל וּמַשָּׂא וְכֵן פֵּירַשׁ רַשִׁ״י
שמות ו׳ סִבְלוֹת מִצְרַיִם מַשָּׂא מִצְרַיִם וְנִמְצָא מַשָּׂא בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה
בראשית מ״ג כְּמוֹ וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת פֵּירוּשׁ וַיִּתֵּן מַתָּנוֹת ׃

סבר לֹא פִלַּלְתִּי תַּרְגּוּם לָא סַבְרִית פֵּי' לֹא הָשַׁתְּבִי ורז"ל שִׁמּוּשׁוּ בְּזֶה הַרְבֵּה בְּשֵׁם הַתֹּאַר כְּמוֹ סָבוּר הָיִיתִי סְבוּרִים הָיוּ וּבְדָנִיֵּאל וְיִסְבּוֹר לְהַשְׁנָיָא זִמְנַיָּא וְהַשֵּׁם סְבָרָה וְהוּא עִנְיָן מַחֲשָׁבָה וְדַעַת נְכוֹנָה וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִזֶּה סַבְרֵי מוֹרַי שֶׁאוֹמְרִים עַל הַיַּיִן פֵּירוּשׁ תְּנוּ דַעְתְּכֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר כָּל בּוֹ בְּסִמָּן כ"ה׃ בראשית מח דניאל ז'

סבר סֵבֶר פָּנִים יָפוֹת תַּרְגּוּם אֶת פְּנֵי לָבָן יַת סְבַר אַפֵּי דְלָבָן וְכֵן אוֹר פָּנֶיךָ יְיָ נְהוֹר סְבַר אַפָּךְ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא קָרוֹב לְעִנְיַן רִאשׁוֹן לְשׁוֹן סְבָרָה׃ בראשית לא תהלים ד'

סגן הַמִּשְׁנֶה לְכֹהֵן גָּדוֹל נִקְרָא סֶגֶן וּבִסְמִיכוּת סְגַן כְּמוֹ פָּקִיד נָגִיד בְּבֵית יְיָ׃ מְמֻנֶּה סְגַן כַּהֲנַיָּא וּבְפָסוּק בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי חַד לְכַהֲנָא רַבָּא וְחַד לִסְגַן כַּהֲנַיָּא וְלֹא מְצָאתִיו בְּלִי סְמִיכוּת וְהוּא לְשׁוֹן פַּחוֹת וּסְגָנִים שֶׁהֵם מִשְׁנִים לְמֶלֶךְ׃ ירמיה כ' אסתר א' ירמיה נ"א

סדר זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בַּפָּסוּק רַק פַּעַם אַחַת בִּלְשׁוֹן רַבִּים צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים׃ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִמְצָא הַרְבֵּה וְהַשֵּׁם סֵדֶר וְכֵן יֵשׁ קוֹרִין לְכָל פָּרָשָׁה מֵהַתּוֹרָה סֵדֶר אוֹ סִדְרָא גַּם לְכָל הַתַּלְמוּד שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה שֶׁהֵם סֵדֶר מוֹעֵד וְסֵדֶר נָשִׁים וְסֵדֶר נְזִיקִין וְסֵדֶר זְרָעִים וְסֵדֶר טְהָרוֹת איוב י'

וסדר חדשים ולא בא ממנו פעל רק בבנין פעל הדגוש
סדר סדרת מסדר מסדר סדר אסדר ובלעז אורדינו
וכן בלשון אשכנז אורדינבצא ׃

סדר כדרזל החזן היה מביט בסודר פירוש בבגד
וכן קבין כודר וקבין הזה ידוע בדרזל ועוד
אבארהו בשרש חבה ותרגום הבי המשפחת הבי סודרא רות ג׳
וכן על פניו מסוה תרגום ירושלמי סודרא ׃ שמות ל״ד

סטן תמצא בשרש שטן עיין שם ׃

סיג הוא גדר וגבול מלשון סוגה בשושנים
המתורגם דסייגי להון עזרא הכהן וזרבבל
וישוע וכולי בלא צרין ובלעז פראטא ותרגום ירושלמי
גדר מזה וגדר מזה סייגא מן דין וסייגא מן דין ויש
ספרים כתיב וסגייא והוא טעות סופר ׃

סיים ענין השלמת הדבר ותכליתו בלשון אשכנז
אויפ הורן ובלעז ציסאר ולא שמשו בו רזל
רק בבנין פעל סיים סיימת מסיים אסיים וכולי והשם סיום

סיע רוב לשנא עזר וסעד מתורגם בלשנא סיוע תלים קי״ח
ובפרש בתלים כמו ה׳ עזרני ה׳ סייעני תילים כ
ומציון יסעדך יסייענך וכן והם עזרו לרעה מסייען זכריה א
לאבאשא ׃

סיע ענין חברותה תמצא בשרש סעה ׃

סייף שולף חרב שלפי סיפא ודומיהו מעשים אבל שופטים כ
בלשון רבות כלן מתרגמין בלשון סייף ׃

סך כי אעבור בסך לשון מבין ואין לו דומה במקרא תילים מב
ובדברי רזל סך חשבון סך הכל בלא צאל ובלעז

טמרו ולפעמים הוסיפו בו מים ואמרו סכום כבשרש שלפניך ׃ 61

סכום כמו סכום מקח וכן במסורת סכום פסוקי דספרא וכן ותוכן לבנים תתנו ׃ תרגום וסכום לבניא תתנון כן מצאתי בכל הנוסחאות הסמך קמוצה והכף בחולם ׃ שמות ה׳

סכם לשון הסכמה והוא השואת דעות בני אדם יחד באמרם הסכימו פלוני ופלוני וכן על דעת עצמו יוכל אדם לומר הסכמתי לעשות כך וכך ואין משמשין בו רק בהפעיל הסכים מסכים מוסכם וכו׳ והשם הסכמה והוא כמו מסכמא ועוד אזכרנו בשרש סכן ואולי לשון הסכמה נגזר מלשון סכום חשבון דלעיל ופירוש הסכמתי עשיתי חשבוני כך וכך ׃

סכין ושמת שכין בלועך את על פי שהוא נכתב בשין הוא כמו סכין בסמך כמו מלא כרשו כמו כרסו ומלין אחרים הכתובין שין במקום סמך ונמנין על פי המסורת ׃ משלי כ״ג ירמי׳ יה כ״ח

סכן השטן מקטרג בשעת סכנה ויש מפרשים מזה ובוקע עצים יסכן בם פירו׳ יעשה עצמו בסכנה וכן אמרו בהמה מסוכנת פירוש הנוטה למות בלעז פריגול ובלא״ ועדליך ואולי סכנה נגזר מלשון סכין דלעיל וכן אומרים משל הדיוט סכין ביד שוטה סכנה ׃ קהלת י׳

סכר בדברי רז״ל ברביעי היו מתענין מפני האסכרה שלא תפול בתינוקות והוא חולי שסותם פי

הקנה שבצואר וימות האדם לפי שעה ונראה לי שלשון בראשית ח׳
אסכרה בלקח מלשון ויסכרו מעינות תהום לשון סתימה
[וכן] נקרא בלעז אסכראנציה והוא היה בתחלת הבריאה
נופל בתנוקות ואחר כך גם בגדולים וזה לפעמים כשהיו
מתעטשין פרחה רוחם ומתו לפיכך בא המנהג כשאדם
מתעטש אומרים לו אסותא או רפואה וראיתי בספר
רפואות קורין לאסכרה בלשון עברי מחנק וכן אמר איוב
ותבחר מחנק נפשי ויש פותרים מזה ויצו אל ביתו ויחנק איוב ז׳
דאחיתופל רוצה לומר שבא לו זה החולי מרוב עצבון שמואל ב׳ י״ז
רוח ודאבון נפש שהיה לו מפני שלא נעשית עצתו ומית
במחנק ואומרים זה לפי שלא יתכן לאיש חכם ונבון
במוהו שיחנק את עצמו

סלע

מחצית השקל בשקל הקדש פלגות סלעא שמות ל׳
בסלעיא קודשא ובלשון רבים שלשים
שקלים תלתין סלעין ואמרו רז״ל כל כסף האמור בתורה ויקרא כ״ז
סתם סלעין ודנביאים ליטרין ודכתובין קנטרין חוץ
מכסף עפרון וכבר כתבתי בשרש זוז כי כל סלע ארבעה בראשית כ״ג
זוזים עיין שם ואולי המטבע הנקראת בלשון אשכנז
שילינג בלקח מלשון סילעין דכסף ׃

סלק

בדרז״ל יסלקוהו מן הצדדים פירוש לשון
העברה והעתקה תרגום ויעתק משם ואסתלק בראשית י״ב
מתמן וכן ויעלה מעלינו ויסתלק מעלנא וכן השלך הס ירמיה כ״ח
פי׳ רש״י השלך וסלק וכן תרגומו רמי וסליק וכן רוב לשון עמוס ח׳

עליה בבנין הקל מתורגם בלשון סליקא בעבר ובבינוני
כמו ומשה עלה ומשה סליק אשר אתה עולה שם דאת (שמות י״ט) (דברים ל״ב)
סליק תמן אבל המקור והצווי והעתיד מתורגם בלשון
סק בחסרון למד עיין בשרש סק ׃ 62

סלק לשון הפסקה וסוף וכן נוהגין לכתוב בסוף הספר סליק פירוש נשלם ונפסק וכן קורין לטעם סוף פסוק סלוק לשון הפסקה וכן הפיוט שאומרים ביום טוב בשמונה עשרה קודם הקדושה נקרא סלוק ועקר הלשון הוא מלשון שתיקה תרגום של ואמר הס ויימר (עמוס ו׳) סליק וכן השליך הס רמי וסליק ׃ (עמוס ח׳)

סם קח לך סמים תרגומו בוסמין כמו בשמים (שמות ל׳) ולא נמצא בלשון יחיד רק בדברי רז״ל סם פלוני יפה לו סם המות וכן תרגום נשחיתה עץ בלחמו (ירמיה י״א) ברמי סמא דמותא במיכליה ויש הפרש בין סמים ובשמי׳ אעפ״י שאונקלוס תרגם שניהם בוסמין כי בשמים אינו כולל רק אותם הריחניים הנאכלים אבל סמים כולל את אותם שמשימין ברפואות ונקראים בלשון רומי ארומטא כגון סממני הקטרת כגון נטף ושחלת ודומיהם ׃ (שמות ל׳)

סמא בדרז״ל בלעם סומא באחד מעיניו היה איש (דברים כ״ח) עור תרגום ירושלמי גבר סומא ובעורון תרגם אונקלוס ובסמיותא בלשון לעז ציקו ובל״א בלינד ׃

סמאל לא ידעו עיט תרגום דלא חכימיה סמאל (איוב כ״ח) דפחת היך עופא וכן אמרו תנו שוחד לסמאל

ביום הכפורים ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני
שמות נקראו לו וכבר זכרתיו בשרש אשמדי ׃

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע חוץ בשבת הוא רץ ומניע אבנים גדולות ואי אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם נלכדים שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת ׃ וכתב הרמב״ן ז״ל כי הוא נהר גוזן מן ויגז שלוים ׃ לשון העברה והסרת (במדבר י״א) וחכמים קראו לו סבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת בלשון ההוא סבט וכן נקרא בלשון ערבי שיחליפו התיו לשית וכן מוסיפין מלת יון בסות שמות התוארים בלשונם ודוק ׃

סמוך סמוך לחשבה וכן למה נסמכה פרשה זו לשון קרוב בל״א גינעהן ובלעז אפריסמר ובמהו סמך מלך בבל ואין לו עוד דומה במקרא (יחזקאל כ״ד) וכל שאר לשנא סמיכה לשון משען ומזה אמרו רז״ל סמך לדבר תרגום של משענת קנה סמך (ישעיה ל״ו) והוא כמו ראיה אבל פחות ממנה כמו שאמרו אסמכתא בעלמא הוא פירוש משען וסעד ׃

סמיך נוהגים לומר על מי שנעשה רב או חבר הרב פלוני נסמך לרבנות או נתנו לו סמיכות או סמיכה והוא נלקח מן ויסמוך את ידיו עליו (במדבר כ״ז) פירוש עשהו רב ועיין גם בשרש חבר ׃

סמך ויישם יי לקין אות תרגום ירושלמי סימן — בראשית ד
ובדרז"ל יש הרבה ובפסוק נמצא פעל
ממנו ושורה נסמן פירוש נעשה לסימן והוא לשון יון — ישעיה כ"ח
ממש קורין לאות סימיון בלעז סגיינו ובל"א צייכן ומזה
אמרו על האשה עד שתביא סמנין פירוש שתי שערות
באותו מקום וכן אמרו איזהו סריס כל שהוא בן עשרים
ולא הביא סימנין ׃

סנדל והדריך בנעלים ויהבון בסנדלין ובתרגום — ישעיה י"א
ירושלמי שרוך נעל רצועה דסנדלא וכן
כל נעל בתרגום ירושלמי לשון סנדל וכן בלשון רומי — בראשית י"ד
קורין לנעלים סנדליא וכן נקרא רבי יוחנן הסנדלר פירוש
עושה נעלים ולא מצאתי שם תאר כמהו בתרגום בתוספת
ריש בסוף אך בלשון אשכנז ובלעז נמצא זה לרוב ודוק

סנהדר שבעים סנהדרין הם שבעים זקנים של בית
דין הגדול בירושלים וכן ושם שבעים
תמרים תרגום ירושלמי כל קבל שבעים סנהדרין וכן — שמות ט"ו
בתרגום של כתובים נמצאים הרבה כמו ובמושב זקנים — תהלים ק"ז
ובסנהדרין דחכימין וכן ובועז עלה השער לתרע בית — רות ד'
דינא דסנהדרין ודומיהם רבים ולא נמצא בלשון יחיד
סנהדר והוא לשון יון ממש קורין לכסאות סנהדרי והוא
על דרך שמה ישבו כסאות למשפט ׃ — תהלים קכ"ב

סנדק נוהגין לקרא למי שמחזיק בן חברו למולו סנדק ולא מצאתי הלשון הזה בשום מקום גם בעל הערוך לא הביאו והלועזים קורין לו בעל ברית ובלעז קומפארי ובלשון אשכנז גיואטר ׃

סנטר כדברי רבותינו זכרונם לברכה לא יניח ידו על סנטרו פירש רש״י מנטון בלשון צרפתי ובלשון אשכנז קין ׃

סעד לפי שהמאכל סועד לב האדם שנאמר וסעדו לבכם קראו לאכילה גסה סעודה וכן תרגום לעת האוכל לעידן סעודתא כשירה וכן משאת המלך סעודתא דמלכא בלעז פאשטו ופותרים אותו המלמדים האשכנזים פושט אבל אינו לשון אשכנז רק נלקח מלשון לעז ובלשון אשכנז איין מול ׃

בראשית י״ח
רות ב׳
שמואל ב׳ י״ב

סעה לאגדה אחת תרגום לסיעה חד ואחזת מרעהו וסיעת מרחמוהי אחר אחת בתוך סיעא בתר סיעא כתיב באלף במקום הא והראיה סיעת ובכבוי חזקיה וסיעתו התיו רפויה והקורין סיעתו בדגש טועים ׃

שמואל ב׳ ב׳
בראשית כ״ו
ישעיה ס״ו

ספסל ישב על גבי ספסל ופירשו לי רבותי שהוא כמו הדום בלא שעמל ובלעז שקאבילו ונראה לי שאינו אלא כסא ממש וכן בפסוק ויהי השמש באה תרגום ירושלמי די ספסלין אסתדרו ׃ והוא כמו שנאמר בדניאל עד די כרסון רמיו ׃

בראשית ט״ו
דניאל ז׳

ספק ספק חשבה ספק אינה חשבה כל דבר שאינו ודאי נקרא ספק בלא צווייבל ובלעז דוביאו ובלשון מקרא נקרא תלוי כמו והיו חייך תלואים פירוש מסופקים וכן במשנה אשם תלוי ׃ דברים כ״ח

ספק אם ישפוק עפר שומרון לשון די ורבותינו ז״ל זכרונו לברכה שמשו בו בבנין פעל והפעיל כמו ספק צרכינו במדבר אין מספיקין בידו לעשות תשובה והשם הספקה או ספק ובכנוי במלאת ספקו אע״פ שנכתב בשין וכן יש אחרים כמו שכתבתי בשרש סבן בלשון אשכנז גנוגן ובלעז באשטה מלכים א׳ כ׳ איוב כ׳

ספר מדברי סופרים הם חכמים הנקראים גם הם רבנים ואין הפרש בין אמרם מדברי סופרים ובין מדרבנן וכן במסורת תקון סופרים ועוד אדבר בו בשרש תקן ׃

ספר ויגלח ויחלף שמלותיו תרגום וספר וכן נקרא האומן המגלח ספר בלא שערר ובלעז בלביר וכן בפסוק וישב מרדכי אל שער המלך תרגו׳ והוה בידא דהמן ארבע אומנון ספרא דספריה וגומר ומזה נקרא הכלי שמגלחין בו השער מספרים בלשון שנים לפי שיש בו שני שוקים והחיטים תותכים בו הבגד בלא שער ובלעז פורפדי ותרגום של תער מספר בלשון יחיד לפי שאין לו רק רגל אחד בלא שארזיר ובלעז ראזור בראשית מ״א אסתר ו׳

סקן מסקיתן דשחיטה מן הצואר והשם מסקנא והוא לשנא הכבמה והם שני שרשים בענין אחד סכם וסכן ׃

סרב רוב לשון מרד ומרי ומאון מתורגמין בלשון סירוב ורז"ל הרגילו בו הרבה אך בבנין פעל כמו מסרב אסרב יסרב והתאר סרבן והשם
יחזקאל ב׳ סרבנות ויש מפרשים מזה סרבים וסלונים אבל דונש בן לברט פירשו מלשון קוצים ואמר כי הוא אחד מן עשרים
מיכה ג׳ מיני קוצים הנמצאים במקרא וכן רבי סוהר שפירש רשי לשון סירים וקוצים מתורגם אטדי סרב ׃

דניאל ג׳ **סרבל** בדניאל סרבליהון פטשיהון פירשו בו כל המפרשים מיני לבושין הן ובדברי רבותינו זכרונם לברכה בסרבליהון אילו הסרבלין שברגליהם עיין בערוך ואבותינו קורין למלבוש העליון סרבל בלשון אשכנז וגם בלעז מנטיל ׃

סרגנס נוהגים האשכנזים להלביש בשלשה ימים נוראים חלוק אחד ארוך מבגד פשתים לבן וקורין לו סרגנס והרבה שאלתי ודרשתי לדעת מה לשון הוא ואין מגיד לי עד שיהודי צרפתי זקן הגיד לי כי כן הלבישו גם כן הצרפתים

וְהוּא בַּעֲשֶׂה מִמִּין בֶּגֶד דַק מְאֹד 65 וְנִקְרָא בִּלְשׁוֹנָם סַרְגָּה כְּרַפֵּי עַל הַגִּימֶל וְהוּא שֶׁנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן לַעַז סרזה ובִלְשׁוֹן אשכנז אַרִיס וְהוֹסִיפוּ בוֹ הַסָּמֶךְ כְּמִנְהַג לְשׁוֹן לַעַז בְּהַרְבֵּה שֵׁמוֹת כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ לִיסְטִיס ׃

סָרַח נִסְרְחָה חָכְמָתָם לְשׁוֹן סִירְחוֹן וְאֵין לוֹ דוֹמֶה עוֹד בְּמִקְרָא ורבותינו זכרונם לברכה הִרְגִּילוּ בוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן הִפְעִיל הִסְרִיחַ מַסְרִיחַ יַסְרִיחַ וְהַתּוֹאַר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה טִפָּה סְרוּחָה וְהַשֵּׁם סִירָחוֹן בִּלְשׁוֹן אשכנז גישטנק ובלעז פוצה ורבותינו זכרונם לברכה כִּנּוּ בִּלְשׁוֹן זֶה כָּל עִנְיַן עָוֹן וְחֵטְא וּמֶרֶד בְּאָמְרָם מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וְכֵן בִּפְעָלִים מִלְּשׁוֹן עַוָּות כְּמוֹ אֲשֶׁר הֶעֱוָה עַבְדְּךָ דִּי סְרַח הֶעֱוֵיתִי שמואל ב' י"ט
סְרָחִית וְהַשֵּׁם סוּרְחָן בְּשׁוּרֶק כְּמוֹ אֵין בְּיָדִי רָעָה וָפֶשַׁע חוֹב שמואל א' כ"ד
וְסוּרְחָן וּמַה חַטָּאתִי וּמַה סוּרְחָנִי וּבְדִבְרֵי רז"ל תּוֹלֶה
סוּרְחָנוֹ בַּאֲחֵרִים וּבְיֵשׁ סְפָרִים סִרְחוֹנִי בְּחִירֶק וְלֹא נִהְיְרָא ראשית כ'
כִּי סִרָחוֹן הוּא מֵעִנְיַן הָרִאשׁוֹן ׃

סָרַךְ כְּשֶׁנִּדְבְּקָה רֵאָה שֶׁל בְּהֵמָה בִּצְלָעוֹת אוֹ אוּנָּא לְאוּנָּא וכו' הוֹרִין לָהּ סִירְכָה וְכֵן אֵין סִירְכָא בְּלִי נֶקֶב וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים וְרַבּוֹתַי פֵּירְשׁוּ לִי שֶׁהוּא עִנְיַן דְּבִיקָה וּקְשִׁירָה וּבַעַל הֶעָרוּךְ לֹא דִיבֵּר בוֹ גַּם לֹא מָצָאתִי

איכה ג' לו דומה בתרגום אך בלשון עוות תרגום של לעות אדם
בריבו לסרבא אנוש מסכן במצותיה וכן ראית יי
איכה ג' עותתי חזיתא יי סרוך דסריכו לי ואולי סירכא הוא לשון
עוות וכן מה שאמרו משום סרך בתה הוא מזה הלשון :

סרס זה השרש לא נמצא במקרא רק על עבין איש סריס פירוש סריס בצים או סריס גיד ורבותינו זכרונם לברכה השאילו זה הלשון על ענין עקירה באמרם שנסתרסה עבודה זרה בימיהם וכן מקרא מסורס סרסהו ודרשהו פירוש צריך לעקור הפסוק ולשים סופו לראשו להבין משמעותו :

סרסר הלב והעינים סרסורי העבירה וכן הקונה על יד סרסור הוא האמצעי בין הקונה והמוכר לעשות המקח ובלעז סנסאר ובלשון אשכנז אונטר קויפלר ובייש מקומות נקרא מעקלר :

סרק אילן סרק פירוש שאינו עושה פירות בלא און גישלאכט ובלעז סטירילו והוא ענין
שמואל ב' ו' רקות תרגום אחד הרקים חד מן סריקיא יחגר ריק
תילים ה' מרבבין סריקותא :

סרק בדברי רבותינו זכרונם לברכה היו סורקין את בשרו במסרק של ברזל הוא הכלי
ישעיה יט שסורקין בו את הפשתה והוא מלשון עובדי פשתים

שְׁרִיקוֹת אֶת עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב בְּשִׁין וְכֵן תַּרְגּוּם דְּפַלְחֵי כְּתַנָּא דְּסַרִיקִין בְּלָא הֶעְכֵל וְכֵן הַכֵּלִי שֶׁסּוֹרְקִין בּוֹ אֶת הַסּוּס בְּלַע שְׁטְרִיגִיל וְכֵן נִקְרָא הַכֵּלִי שֶׁסּוֹרְקִין בּוֹ בְּנֵי אָדָם שֵׂעָר רֹאשָׁם מַסְרֵק בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז שְׁטְרֶעל וּבְלַעַז פֶּעטְנוֹ ׃

סְתָם כְּשֶׁאָדָם מַזְכִּיר אֵיזֶה עִנְיָן אוֹ שֵׁם וְאֵינוֹ מְבָאֵר עַל אֵיזֶה הוּא מְדַבֵּר אָמְרוּ עָלָיו סְתָם פֵּירוּשׁ שֶׁהַדָּבָר סָתוּם וְאֵינוֹ מְבוֹאָר אֶלָּא שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ כְּלָל כְּגוֹן כָּל נָהָר סְתָם הוּא פְּרָת וְכָל מְשׁוֹרֵר סְתָם הוּא דָּוִד וְכֵן כָּל סְתָם מַתְנִיתִין רִ׳ מֵאִיר וְכוּ׳ בְּלָ״א שְׁלֶעכְט וּבְלַעַז שְׁהַיִיטוֹ ׃

נשלמה אות הסמך
ברוך לכל נופל סומך

אות העין

עֲבַד כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּדְעֲבַד מוּתָּר אוֹ אָסוּר וְכֵן הַרְבֵּה וּפֵירוּשׁ כְּשֶׁהַדָּבָר כְּבָר נַעֲשָׂה תַּרְגּוּם עָשָׂה עֲבַד וְהַדָּלֶת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר וְנִמְצָא בְּלִי בֵּית דְּעֲבַד בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גִּישֶׁעהֶן וּבְלַעַז דֶּפּוֹ פַאט ׃

עֲבֵר קָרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְחֵטְא וּלְעָוֹן וָפֶשַׁע עֲבֵרָה לְפִי שֶׁבָּהּ עוֹבֵר הָאָדָם עַל מִצְוַת בּוֹרְאוֹ כְּגוֹן עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה וְכֵן עֶרְוַת דָּבָר עֲבֵרַת פִּתְגָּמָא וְכֵן אַתָּה כִּי בְּזִמַּת יְבִיאֶנּוּ מְתוּל דְּבַעֲבֵרְתָּא מַיְיתֵי לֵיהּ וְאֵין עוֹד בְּתַרְגּוּם וְשֵׁם הַתֹּאַר עֲבַרְיָין וְלֹא נִכְבָּה מִמֶּנּוּ פֹּעַל ׃ דברים כ״ג משלי כ״א

עבר דרך העברה ר״ל מאמר אחד שאינו עומד על דרך האמת רק העברת הלשון והדמיון כגון שאומרים הקב״ה מלביש ערומים ולפי האמת אין הוא המלביש אותם רק אומרים כן דרך העברה וכן אמר רבי עמנואל ז״ל באחד משיריו ומהללך אמתי הוא ומהלל נדיבי עם כדרך העברה ׃

עבר בעבור זה כמו בשביל או בגלל ואין לשמש בהן זולת הבית וכן אמר ראב״ע כל האומר עבור מן בעבור לא אבל מעבור הארץ פירוש הוא בהמה

איוב כ״א **עבר** שורו עבר הוא פעל יוצא כמו מוליד ואין לו דומה במקרא בלשון אשכנז מבט טראגן ובלעז איכפריבר ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון הריון האשה כגון אשה מעוברת אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ונקרא התינוק בעודו במעי אמו עובר ומזה נקרא לשנה של יג חדשים עבור ודברו בו בבנין פעל הדגוש כמו חזקיה עבר ניסן בניסן וכן
שמואל כ׳ ממחרת החדש השני תרגום מיומי דבתרוהי והוא עבור
טיר ז׳ ירחא תנינא וכולי וכן ענין ברכות בחשבון עבורין ומעברין שנין ׃

קהלת ג׳ **עדן** אשר עדן לא היה אשר הם חיים עדנה ופירשו בו שהוא כמו שתי מלות פירוש עדן כמו עד הן עדנה כמו עד הנה ורבותינו זכרונם לברכה הוסיפו יוד בין הדלת והנון ואמרו עדין כמו ועדין לא שבנו מתעניתנו כמו עד הנה או עד כאן ׃

עדן גן עדן כבר פירשתיו בשרש גן ׃

עדר כבר פירשתיו בשרש העדר עיין שם ׃

עז גוי עז פנים ׳ תאר למי שאין לו בושה
והרבים עזי פנים והשם עזות פנים וכן רברים כ״ח
אנחנו אומרים בתפלתנו הצילני מעזי פנים ומעזות פנים
פירוש הצילני מאנשים שהם עזי פנים וגם לא יהיה לי
עזות פנים ודע כי כל לשון עזות פנים וחוזק מצח הוא
מדה רעה אבל חוזק לב ואמיץ לב הוא מדה טובה ׃

עין נמצא בשרש הזה פעל מהקל ויהי שאול עוין שמואל א׳ י״ח
את דוד פירוש שם עליו עין רעה ורז״ל הרגילו
בו בבנין פעל הדגוש כאמרם עיין עליו פירוש שים עיניך
עליו וכן אין מעיינין במקום שמבריעין והשם צריך עיון
ורש״י פירש מזה כל מעייני בך רוצה לומר עיוני
ומחשבותי בך בלשון אשכנז גיטרעכט ובלעז סטודיו ׃ תילים פ״ז

עין עינו זוהר ומראה כמו ועינו כעין הבדולח
כעין תרשיש וכן יתן בכוס עינו פירוש זוהרו במדבר י״א
וצבעו וכן פירוש רא״ע שפתותיו שושנים בריח לא בעין יחזקאל א׳ / משלי כ״ג
בלשון אשכנז וארבא ובלעז קולור ׃ שיר ה׳

עכב לשון עכבה לא נמצא במקרא ורז״ל הרגילו
בו הרבה אך בבנין פעל הדגוש כמו אם לא
נתן לא עכב מעכב לעכב וכולי והשם עכוב ובלשון
בקבה עכבה ויש אומרים כי ולא יעקבם כי ישמע קולו
כמו יעכבם הכף והקוף מתחלפים כמו שכתבתי בשרש איוב ל״ז

בָּשָׂט וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ וְלֹא יַעַכְּבִינּוּן וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הִתְמַהְמְהָה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן עַכָּבָה בלא"ז זוימן ובלעז טארדרי ׃

עִכֵּל לְשׁוֹן עִכּוּל הַמַּאֲכָל שֶׁבְּאִסְטוּמְכָא וְנִרְאֶה לִי שֶׁנִּמְצָא גַּם כֵּן בְּאַלֶּת כְּדֵי שֶׁיִּתְאַכֵּל בלא"ז דייאן ובלעז פיידיר וְכֵן בְּסִפְרֵי רְפוּאוֹת כָּל דָּבָר הַמְעַכֵּל קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל ׃

עַכְשָׁו אִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי אָמוּר מֵעַכְשָׁו כְּמוֹ עַתָּה וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם וְיֵשׁ כּוֹתְבִין עַכְשָׁיו בְּיוּד וְאֵינוֹ צָרִיךְ ׃

עִלָּה בְּדָנִיֵּאל עִלָּה וּשְׁחִיתָה לְשׁוֹן עֲלִילָה מִלְּשׁוֹן עֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבִסְפָרִים חִיצוֹנִים שִׁמְּשׁוּ בָהּ בִּלְשׁוֹן סִבָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ סָבַב ׃ דניאל ו׳ דברים כ׳ב

עוֹלָם הַבָּא יֵשׁ מַחְלוֹקֶת בֵּין הָאַחֲרוֹנִים עַל זְמַן עוֹלָם הַבָּא יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת רוֹצֶה לוֹמַר תֵּכֶף אַחַר הַמִּיתָה וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא זְמַן יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא אַחַר תְּחִיַּת הַמֵּתִים וְכָל אֶחָד מֵבִיא רְאָיוֹת לְקַיֵּם דַּעְתּוֹ וַאֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְהַכְנִיס רֹאשִׁי בֵּין רָאשֵׁי הַחֲכָמִים הָהֵם אַךְ מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲמוֹד עַל אֲמִתַּת הָעִנְיָן הַזֶּה יְעַיֵּין בְּפֵירוּשׁ דוֹן יִצְחָק אַבַּרְבִּינְאֵל ז״ל בְּסֵפֶר נַחֲלַת אָבוֹת בְּפֶרֶק בֶּן זוֹמָא כִּי הֵיטִב לְדַבֵּר בָּזֶה מְאֹד וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּמִלַּת עָתִיד ׃

עַם הָאָרֶץ קוֹרִין לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ תַּלְמוּד תּוֹרָה עַם הָאָרֶץ כִּי סְתָם הָעָם הֶהָמוֹנִי אֵינָם יוֹדְעִים

ובלשון רבים עמי הארץ ויש שאומרים עמי הארצים
ובאמת הם עם ארצים וכבר כתבתי בשרש בור ההפרש
בין בור ובין עם הארץ וּבלשון אשכנז נקרא עם הארץ
און גילערנט ובלשון לעז איביידיאנט ׃

ענה כל לשנא ענוי שבמקרא הוא בבנין פעל
כמו אם ענה תענה אותו ענה בדרך כחי שמות כ"ג
ודומיהם והשם ענוי ולא נמצא בפסוק ועבנין קרוב לזה תילים ק"ב
עבין צום ולא בא רק בהתפעל כמו להתענות לפני אלהיך דניאל י
וכן תרגום לא תצומו ביום לא תתענון והשם תענית ישעיה נ"ח
קמתי מתעניתי וכן הצום צמותוני אני תרגום הצום תענית עזרא ט'
אתון מתענין קדמי ועוד אזכרנו בשרש תענית ׃ זכריה ח'

עסק ויקרא שמו עשק כי התעשקו עמו שביהם ראשית מ'
כתיבין בשין ואין להם עוד דומה במקרא
ותרגומו בסמך עסק ארי אתעסקו וכן תרגום של אודות
עסק ׃ ונמצא שם אדם בדברי הימים נקרא עשק ד"ה א' ח'
בשין ימנית ׃

עצם כל דבר יש לו עצם ומקרה ופירוש עצם
גוף הדבר כמו כעצם השמים ומקרה הוא שמות כ"ג
הדבר שחל על העצם כגון אבן הוא העצם והלבנות או
השחרות או הגודל או הקטנות שבו נקרא מקרה ועוד
אדבר מזה בשרש קרה וכן שם העצם כמו אברהם ושרה
ודומיהן ובל"א אן אים זעלברט ובלעז פרופיריו ׃

עקם רזל הרגילו בזה השרש אך בפעל הדגוש כמו עקם להם הדרך הוליכון דרך מעקם והוא לשון עוות בעויתי שהותי עקימת שהייתי בלא חרומפא ובלעז טורטו ׃

דניאל ה׳ עקר כדניאל עקר שרשוהי ואין הפרש בין עקר ושרש וכן תרגום ושרש דבר נמצא בו ועקר
איוב יט דמלתא אשתכח ביה וכן מה שנמצא בדברי רזל כלל ועקר או כל עקר פירוש שום דבר של עקר כלל וגם הרגילו רבותנו זכרונם לברכה לקרא להקבה עקר באמרם כופר בעקר וכן תרגום ללשוננו בגביר מאן דכפרין בעקר

ערב לא נמצא שרש בכל המקרא שיש לו כל כך הוראת בשרש הזה כי אחד עשר לשונות נמצאו בו וכבר חברתי שירה חדשה בספר הבחור של עשרה בתים ובסוף כל בית מלת ערבים ולכל אחד הוראה מיוחדת ולא יכולתי להכניס בו מלת עורבים מן כל עורב
ויקרא יא למינו כי אינו נכנס במשקל של זה השיר ורזל הרגילו הרבה בלשון תערובות בלשון אשכנז מושן ובלעז מישקולאר באמרם ערוב תבשילין ערוב חצרות ודינם מבואר בפוסקים ׃

ערבב כדי לערבב השטן וכן נכנסו בערבוביא הוא לשון תערובות דלעיל וכפלו בו למד הפעל
במדבר יא ותמהתי על תרגום של והאספסוף שתרגם וערברבין והיה לו לומר וערבבין ואולי לפי שהאספסוף כפול העין והלמד רצה התרגום לכפול אותם גם כן ׃

ערך: בְּעַרְכָאוֹת שֶׁל גּוֹיִם פֵּירוּשׁ מוֹשַׁב הֶעָרוּךְ וְהַכּוּעַ לְשָׂרִים וּלְשׁוֹפְטֵי הָעִיר לָדוּן שָׁם בלעז טריאבונאל ׃ 69

עֶרֶן הוֹרִין לְתוֹשַׁב הָעִיר עֵרוֹן אוֹ עֵירוֹנִי וּלְרַבִּים עֵירוֹנִים וְלִנְקֵבָה עֵירוֹנִית וּלְרַבּוֹת עֵרוֹנִיּוֹת
וְכֵן נוֹהֲגִין לִקְרֹא הָעַיִן בְּצֵרֵי וְנִרְאֶה לִי יוֹתֵר נָכוֹן בְּחִירֶק עִירוֹן כִּי הוּא נִגְזַר מִלְשׁוֹן עִיר וְהַנּוּן נוֹסֶפֶת כְּמִנְהַג הַתֹּאַר לִפְעָמִים וְכֵן בלעז ציטאדינו ובלשון אשכנז בורגר ׃

עֶרַע כָּל לְשׁוֹן פְּגִישָׁה וּמִקְרֶה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן עֲרַע חוּץ מִכְּתוּבִים מְתוּרְגָּמִין בִּלְשָׁנָא אֲרַע בְּאָלֶ"ף
וְכֵן תַּרְגּוּם אֲשֶׁר פְּגַשְׁתִּי דִּי עַרְעִית וַיִּקָּר יְיָ וְעָרַע יְיָ וַתִּפְגּוֹשׁ אוֹתָם וְעַרְעַת וְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת מְשׁוּבָּשׁוֹת בִּקְצָתָם אֲרַע וּבִקְצָתָם עֲרָא בְּאָלֶף וּבְאָלֶ"ף אַךְ תָּמַהְתִּי שרז"ל נָהֲגוּ לִכְתּוֹב עַרְאִי כְּגוֹן שִׁיבַת עַרְאַי בִּנְיָן עַרְאַי בְּעַיִן בְּרֹאשׁ וּבְאָלֶ"ף בְּסוֹף וְזֶה לֹא נִמְצָא לֹא בִּכְתוּבִים וְלֹא בְּכַ"א סְפָרִים וְהָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב אַרְעַי אוֹ עַרְאַי וּפֵירוּשׁ הַמִּלָּה כִּלְשׁוֹנָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּעֶצֶם וּבְכַוָּונָה רַק דֶּרֶךְ מִקְרֶה ובלשון אשכנז אוז גיבעדליך ובלעז אקאזו ׃

רלאשית ל"ג
במדבר כ"ג
שמואל ח' כ"ה

עֶרֶת נוֹהֲגִין הָאַשְׁכְּנָזִים כְּשֶׁיֵּשׁ לְאָדָם אָהוּב וּמַכִּיר שֶׁהוּא מַרְוִיחַ עִמּוֹ בְּטוֹב הוֹרִין לוֹ מַעֲרָב
בְּאָמְרָם יֵשׁ לִפְלוֹנִי מַעֲרָב טוֹב וְלֹא יָדְעוּ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מַעֲרִית רוֹצֶה לוֹמַר מַכִּיר וְכֵן בִּלְשׁוֹן לַעַז הוֹרִין לוֹ קוֹנְדוֹ לְשׁוֹן הַכָּרָה בַּלַּ"א איין גוטר קונד וְכֵן נִמְצָא בְּפוֹסְקִים מוּתָּר בְּחוֹל הַמּוֹעֵד לְהַלְווֹת לְגוֹי שֶׁהוּא מַכִּירוֹ וּמַעֲרִיפוֹ וְכוּלֵּי מִשּׁוּם אֵיבָה מַעֲרִיפְיָא וְשָׁמַעְתִּי שֶׁתַּרְגּוּם הֲלֹא

בועד מודעתנו מערפבנא ובקשתי ולא מצאתי כן רק
דאשתמודע לבא ואולי כן הוא בתרגומים אחרים ועוד
שמות י״ג אדבר מזה בשרש פדם ויש מפרשים מזה ואם לא תפדה
וערפתו אינו רוצה לומר שתמית אותו כי הבהמה מה
חטאת אלא הוא לשון הכרה פירוש תעשה בו סמן להכיר
אותו שהוא בכור אבל דברי רז״ל הם האמת ׃

עתיד בדברי רבותינו זכרונם לברכה לעתיד לבא
הרבה טרחתי למצא הפרש בין מה שאמרו
רז״ל לעתיד בסתם ובין אמרם לעתיד לבא ולא עלתה
בידי אך זה לבד מצאתי שעל הרוב כשהוא במקום הפסק
אמרו לעתיד לבא כגון ודע מתן שכרן של צדיקים
יהושע ז׳ לעתיד לבא וכן אין גיהנם לעתיד לבא וכן בעכן יעכרך יי׳
ביום הזה ואין אתה עכור לעולם הבא אבל כשאינו במקום
הפסק אינו אומר אלא עתיד סתם כגון עתיד הקדוש ברוך
הוא לעשות מחול לצדיקים וכן לפני מי אתה עתיד לתן
דין וחשבון וכן תקנו מסדרי התפלה ואתה עתיד לטלה
ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא ואני אין דעתי משגת
להבין ההפרש שבין עולם הבא ובין לעתיד לבא כי זה וזה
יכול להאמר ליום הדין או לימות המשיח או תכף אחר
מיתה וכבר דברתי מזה במלת עולם עיין שם ׃

משלי כ״ה **עתק** אשר העתיקו אנשי חזקיה תרגום דכתבו
בחכמוי דחזקיה ומזה נקרא הסופר הכותב
בראשית י״ב ספר מלשון ללשון מעתיק והוא מלשון ויעתק משם

לשון הסרה והספר או הכתב ההוא אשר הוא מעתיה בקרא העתקה בלשון אשכנז אב גישריפט ובלעז קופייא או סימפלידיין ׃

נשלמה אות העין

ברוך המוציא לחם ויין

אות הפא

פגם פגימתה של לבנה פירוש החרוץ שנראה בלבנה בחסרונה וכן תרגום עד ירח לא יאהיל עד דפגמא סיהרא וכן חרוץ שנמצא בסכין נקרא פגימא וכן הפצירה פים תרגום שופינא לחרפא בהון פגימת כל מן דפרזל בלשון אשכנז שארט ובלעז טאקו ׃ איוב כ״ה

פגר כבר כתבתי בשרש נבל כי כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא רק על גויית בהמה וחיה ועות שמיתה ולא על אדם רק כשלא מת מיתת עצמו ולא נמלט מהם איש רק אחד עיין שם ׃ והנה פגר כמעט הפך מזה כי כל לשון פגר הנמצא במקרא אינו בא רק על גויית אדם מת ולא על שאר בעלי חיים רק במקום אחד והוא וירד העיט על הפגרים שהם היו פגרי בהמות ועוד דע כי כל לשון פגר לא נמצא רק על פגרי אנשים רשעים לכן אין מזכירין זה הלשון רק על מיתת רשעים ׃ בראשית ט״ו

פול כבר כתבתי בשרש לול כי זאת המלה תתחבר לפעמ[illegible] עם לולי ולו ואולי והנה אין לה מלה

מיוחדת בלשון עברי אך בתרגום באה על מאמר תנאיי ובגראמטיקא לשון רומי קורין לשמוש כזה זובייונקטיבום והוא ידוע בלשונם ובלשון עברי באה על הרוב על העבר וצריך להוסיף על המאמר ההוא אחת ממלות הויה ולהפך העבר לבינוני כמו לולי אלהי אבי היה בעזרי כי בראשית ל'א
עתה ריקם שלחתני תרגום אילולי פון אלהא דאבא וגומר
הרי הוא כאלו אמר כי אתה ריקם היית משלח אותי בלא"
דו הישט גידענט מיך וכן לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך במדבר כ'ב
אילולפון אית חרבא בידי ארי כען קטלתיך כאילו אמר
הייתי הורג אותך בלא" איך היט דר שלאגן דיך וכן אולי במדבר כ'ב
נטתה אילו לפון לא סטת כאלו אמר לא היתה נוטה
בלא" היט די ביט אב גיבייגט וכן אתה הכית את ארם בכן מלכים ב' י'ג
פון מחית ית ארם כאלו אמר היית מכה בלשון אשכנז
דו הישט גישלאגן וכן כלם דוק ותמצא ׃

פזם

פזם הורין לקצת הפיוטים פזמונים ולא ידעו מה הוא ושמעתי אומרים שתרגום של ויען איוב איוב ג'
הראשון ופזים לשון צעקה ואני חפשתי בהרבה נוסחאות מדוייקות ולא מצאתי רק ואתיב כמו שמתורגמים שאר חבריו ואולי כן הוא בתרגום ירושלמי או בתרגום עקילוס או בתרגום רב יוסי אשר לא נמצאו בינינו היום וכן
הפורטים על פי הנבל תרגום דמקרבצין וכן הלא בועד עמוס ו'
מודעתנו אומרים שתרגום מערפבנא וכל אלו לא רות ב'
נמצאו בתרגומים שלנו ׃

פזר

פזר הורין למעות שמוציא האדם לצרכו ופזור בלשון אשכנז צירונג זבלעד שפיזה מלשון

פזמון לדעת החכם [illegible] מקורו מלשון צרפת והוא Pseaume [illegible] Psalm [illegible]
See [illegible] Page 393 [illegible] Berlin 1832

יֵשׁ מְפֻזָּר ׃ וַאֲנַחְנוּ קוֹרִין לְמִי שֶׁמְּפַזֵּר יוֹתֵר מִדַּי פַּזְרָן ׃ משלי יח

פַּחַת לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר וְנִגְזַר מִמֶּנּוּ פֹּעַל כְּאָמְרָם אֵין פּוֹחֲתִין וְכֵן הַפּוֹחֵת לֹא יַפְחִית ויקרא יג
וְלֹא נִמְצָא כִּלְשׁוֹן מִקְרָא וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּזֶּה פַּחֶתֶת הִיא
לְשׁוֹן חִסָּרוֹן וְרוֹב הַמְפָרְשִׁים לֹא אָבוּ כֵן גַּם קוֹרִין לְאָדָם
שָׁפָל וְגָרוּעַ פָּחוּת וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּזֶּה פַּחַת יְהוּדָה ׃ פְּנֵי חגי ב׳
פַּחַת אַחַד שֶׁהֵם שָׂרִים וְנִקְרָאִים כֵּן לְפִי שֶׁהֵם פְּחוּתֵי מלכים ב׳ יח
הַמַּעֲלָה וְהַמֶּמְשָׁלָה מִשְּׁאָר הַשָּׂרִים ׃ בִּלְשׁוֹן אשכנז גרובן
ובלעז הובטו וְזֶה לֹא יִתָּכֵן כִּי הַתָּיו אֵינָהּ שָׁרְשִׁית וְהָרְאָיָה
לֶחֶם הַפֶּחָה וְכֵן לִהְיוֹת פֶּחָם שֶׁהוּא כְּמוֹ פַּחֲתָם ׃ נחמיה ה׳

פָּטַר זֶה הַלָּשׁוֹן נִמְצָא בַּמִּקְרָא עוֹמֵד וְיוֹצֵא כְּחַל
כִּי לֹא פָטַר יְהוֹיָדָע אֶת הַמַּחְלְקוֹת יוֹצֵא ד״ה ב׳ כ״ג
וַיִּפָּטֵר מִפְּנֵי שָׁאוּל עוֹמֵד וְכֵן כדרדל לִפְטוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם שמואל א׳ יט
וְכוּלֵּי עוֹמֵד הַבְנֵי פוֹטֵר וּמוֹחֵל לִפְלוֹנִי יוֹצֵא וְעַל הָרוֹב
הִרְגִּילוּ הַיּוֹצֵא בְּפֹעַל הַדָּגוּשׁ כְּאָמְרָם לֹא פַּטְרוּהוּ בְּלִי
לְוָיָה בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי גַּם שִׁמְּשׁוּ בּוֹ בְּבִנְיָן בְּפָעַל כְּמוֹ הַתַּלְמִי׳
הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ וְכֵן אוֹמְרִים עַל אָדָם שֶׁמֵּת נִפְטַר כְּמוֹ בְּיוֹם
שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ וְהַתֹּאַר חַיָּב וּפָטוּר כֻּלָּם עִנְיַן הֶיתֵּר
וְשִׁלּוּחַ וְכֵן לְשׁוֹן שִׁלּוּחַ מְתוּרְגָּם כִּלְשׁוֹן פְּטוּר בְּהַרְבֵּה
מְקוֹמוֹת כְּמוֹ וַיְשַׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם ׃ וִיפַטַּר לְכוֹן יַת בראשית מ״ג
אֲחוּכוֹן וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטְרוּ וְהַשֵּׁם פִּטּוּר בראשית מ״ד
הַפֶּה בְּהִירָה וְכֵן סֵפֶר כְּרִיתוּת תַּרְגּוּם גֵּט פִּטּוּרִין וְכֵן רָאוּי דברים כ״ג
לוֹמַר שַׁעַר פָּטוּר זֶה וַאֲנַחְנוּ אוֹמְרִים פָּטוּר וּפְטוּרִים

בשנא תחת הפא וטעות הוא בידינו כי פטורים הוא שם
ר"ה ח' ט' תאר בלשון רבים ממשקל פטור וחייב דלעיל וכן בלשכות
פטירים ויש בלשון הפסקה אך בבנין הפעיל כמו אין
מפטירין אחר הפסח אפיקומן וכן האיש הנקרא לאחרונה
לספר תורה בשבת נקרא מפטיר והוא האומר ההפטרה
וההפטרה אכתוב מה היא סבת ההפטרה כפי מה שמצאתי
כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא
יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת
מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של
ישעיה מ"ב השבת ההיא והמשל בשבת בראשית קראו כה אמר האל
ישעיה נ"ד יי' בורא שמים ולפרשת נח קראו פרשת כי מי נח זאת
לי וכן כל פרשה ופרשה ועתה אף שבטלה הגזרה המנהג
הזה איננו בטל ועד היום קורין אותן הפרשיות של נביאים
אחר קריאת התורה ונקראה הפטרה לשון הפסקה ׃

רלאטית מ"ה **פטרון** לאב לפרעה פירוש רש"י לחבר ולפטרון
פירוש לאדון והוא לשון לעז ממש ונלקח
מן פאטיר שהוא בלעז אב ׃

פי מצינו במקרא לשון פי על שיעור הדברים
דברים כ"א כמו פי שנים פירוש שעור שני חלקים ועל
הרוב בא עם למד או כף השמוש כמו לפי אכלו כפי
שמות י"ב עבודתו ודומיהם וכן אף על פי הנמצא בדברי רז"ל פירוש
במדבר ד' אף לפי דבריך או לפי הענין הנזכר ושמשו בו במקום
בעבור כמו לפי כך ונוהגין לכתוב אותו מלה אחת כמו
לפיכך אנחנו חייבים בלא דרום ובלעז אי פיר או ׃

פייט קורין למשורר או לחזן פייטן והשיר או החרוז נקרא פיוט וכן קורין אנו לקרובות שמוסיפים בימים טובים בתפלה פיוטים ואומר אני שהוא נלקח מלשון רומי שקורין למשורר ולבעל הלצה פואיט׳ ונראה לי שבראשונה הוא נלקח מלשון יון ׃

פייס תרגום לא יאבה כי תרבה שחד לא מתפייס כד תסגי שוחדא (משלי ו׳) והשם פיוס לשון רצון וחכמים שמשו בו בלשון בקשה ותחנה כאמרם ראובן שפייס משמעון כך וכך וכן תרגום להתחנן לו (אסתר ד׳) לפייסא ליה ׃

פלג קורין לריב ומחלוקת פלוגתא תרגום סלע המחלקות (שמואל א׳ כ״ג) כיף פלוגתא דברי ריבות (דברים י״ז) פתגמא פלוגת דינא כלם ענין הפרש והרחקה וחלוקה בגזר מלשון נפלגה הארץ והרוב לענין זה מה שאמרו רז״ל אל (אבות ד׳) תהי מפליג לכל דבר וכן בין סמוך בין מופלג וכן זקן מופלג חכם מופלג פירוש מופרש ומרוחק מאנשי דורו בזקנה או בחכמה והשם הפלגה כמו שאומרים פלוני יודע ספר בהפלגה ׃

פלסות פירש בערוך פלוסופה הוא חוזה כוכבים ואינו אלא לשון יון ממש והיא מלה מורכבת מן פילוס פירוש אוהב סופיא פירוש חכמה דהיינו פילוסופוס אוהב חכמה

פלפל ידוע שהבושם הנקרא פלפל הוא חד וחריף מאד לפיכך קורין לחריפות פלפול כאמרם בפלפול התלמידים וכן והחזירם עתניאל בן קנז בפלפולו וקורין לאדם חריף מפלפל בלשון אשכנז שארף ובלעז אקוטא ׃ ונראה לי שמזה מה שמתורגם ואיש נבוב ילבב וגבר נש מפלפל ידייק ׃ איוב י״א

פומבי הלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי נשברו פירוש בפרהסיא ואינו אלא לשון לעז שקורין לשמחה גדולה ומפורסמת פומפא ותרגום מוציא אסירים בכושרות בפומבי וכבר הראיתי לך בהקדמתי כי דברי רז״ל ותרגום ירושלמי מסכימים עם לשון לעז ורומי בכמה מקומות וכן תראה בשרש שאחר זה ׃ תילים ס״ח

פמליא בדברי רז״ל פמליא של מעלה וכן בפסוק הנך יפה רעיתי תרגום בפמליא במלאכיא קדישא ופירש בערוך חיילות אבל בלשון רומי ולעז קורין לאנשי בית האדם פמיליא הפא רפויה והמם בחירק כמו וישמע בית פרעה ׃ שפירש רש״י מאשיבאדה בלעז של לשון צרפת והוא בלשון אשכנז גיזינד ׃ שיר א׳ ראשית מה׳

פנה כשאפנה אשנה שמא לא תפנה פירוש כשאהיה פנוי ובטל ממלאכתי בל״א מוסיג ובלעז אוציוז והלשון הזה לא נמצא בפסוק כי אם לפי המדרש ופניתי אליכם פונה אני מכל עסקי והשם פנאי על משקל גבאי והתאר פנוי כמו מקום פנוי ולמי שאין לו אשה נקרא פנוי והנקבה פנויה ׃ ויקרא כ״ו

פנה עוד שמושו בשרש הזה לענין הוצאת הרעי מן הגוף באמרם הנפנה בשדה וכן נפנין אחורי הגדר אפילו בשדה המלאה כרכום ולא בא אלא בבנין נפעל והוא לשון ופנו את הבית לשון בעור או הוא לשון הרקה ותער כדה תרגום ירושלמי ופניאת וכן מריקים שקיהם פנון בלשון אשכנז אויז רוימן או לער ובלעז סקומבראר ׃

ויקרא יד
ראשית כ״ד
ראשית מ״ב

פסד כבר נכתב בשרש הפסד עיין שם ׃

פסל כל הפסול פוסל הוא שם תאר למה שאינו כשר פגול הוא תרגום ירושלמי פסול יהי והוא שם דבר על משקל גבול וכן לא נמצא בכול בדרעו ובמשקל אחר פסולת כגון סולת שאין בו פסולת ובא פעל ממנו כל מקום שנא׳ אלה פסל את הראשונים והנפעל נפסלת מלבנות הבית בלא׳ ואלש ובלעז ואלשו והוא קרוב לענין כריתה כמו פסול לך ׃

ויקרא י״ט
שמות ל״ד

פסק זה השרש לא נמצא במקרא אבל לשונות הרבה בעברי מתורגמין בלשון הפסקה כגון לשון מניעה ושביתה נחדילה ועוד עיין במתורגמין והשם הפסקה או הפסקה ומזה פסוק ופסוקים וכן טעמים המפסיקים ושאינו מפסיקים וכבר דברתי מכל אלה מה שיספיק בספר טוב טעם ׃

פסק שופטים דיינין הפוסקין את הדין וכן תרגום כן משפטך אתה חרצת דינך דינך פסקת ומה שיפסקו הדיינין נקרא פסק ומזה הפוסק מעות לצדקה בלשון אשכנז אויז שפרעכן ובלעז סיטיבצייר ׃

מלכים א׳ כ׳

פקר כל שכן דפקר טפי וכן קורין המינים לשון מינות הוא והעקר שהוא נלקח מן אפקורוס פירו' בערוך זה המבזה תלמידי חכמים ואני כבר כתבתי בשרש מין כי מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת והנמשכים אחריהם נקראים מינים ואפיקורסין ואולי אפיקורוס היה מבזה תלמידי חכמים ׃

פקר כדברי רז"ל מן ההפקר לשון חירות וחפשי ואין לשמש בו רק בהפעיל בל"א ורייו ובלעז ליברו ולא נמצא בתרגום גם בעל הערוך לא דבר ממנו דבר ׃

שיר ד' קהלת ב' **פרדס** פרדס רמונים גנות ופרדסים פי' גן שגדלים בו אילני מאכל ומזה קורין הגוים לגן עדן פארדיס ובל"א פארדייס ומה שאמרו רז"ל ארבעה נכנסין לפרדס רמז למרכבה העליונה וזה ידוע בקבלה ואין לי בזה עסק ׃

פרהסיא בצנעה ולא בפרהסיא פירוש כמו בפרסום אלא שמן פרסום נגזר פעל כמו שיתבאר בשרשו ומזה לא נגזר פעל לעולם ונראה לי שאין משמשין בו זולת בית השמוש בלשון אשכנז אופן בור ובלעז פובליקו ׃

ויקרא כ'ה **פרט** פרט הוא ההפך מן כלל והוא נגזר מן ופרט כרמך הם הגרגרים הנושרים מהגפן ובלשון אשכנז אייבצליג ובלעז פירטיקולר ומזה נגזר פרוטה באמרם שוה פרוטה שתי פרוטות הוא שם מטבע קטנה עמוס ו' ויש אומרים שמזה הפורטים על פי הנבל רוצה לומר

שנתן כל אחד פרוטה למשורר ומזה פרוטרוט באמרם
הקולבן הוא סלע לפרוטרוט פירוש לפרוטות קטנות
ונאמר גם כן על גרגר הזרע פרוטה כמו שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה זרע אדם וזרע בהמה מפרוט אחת יוצאת ירמיה ל"א
כמה פרוטות ויש אומרים שתרגום הפורטים דמקרבצין
וכבר כתבתי דעתי בשרש פזם ׃

פרכס עות המפרכס בהמה המפרכסת לשון גענוע
וכן בפסוק וישלח אברהם את ידו תרגום בראשית כ"ב
ירושלמי דלא בשעת צעריה אפרכס בלשון אשכנז
צאפלן ובלעז בוליגאר ׃

פרנס כל לשון מרעה ששב על האדם לא על הבהמת
מתורגם בלשון פרנסא כמו הרועים הרועים ירמיה כ"ג
את עמי פרנסא דמפרנסין ית עמי ורעו אתכם ויפרנסון
יתכון ושם התאר בן משק ביתי גבר פרנסא דעמי אל בראשית ט"ו
הסוכן לות פרנסא ובדברי רז"ל פרנס הממונה על ישעיה כ"ב
הצבור ודומיהם רבים ואין לשמש בזה השרש רק בפעל
הדגוש ׃

פרס ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
מאות פרסה היא ובלשון רבים פרסאות
וכתב הפייטן בסילוק דפרשת שקלים כי דרך יום הוא
עשרה פרסאות וכל פרסה היא ארבעה מילין עיין שם

פרסם לשון פרסום הוא כמו בפרהסיא אלא שבא
פעל מזה כמו לא פרסמו הכתוב מצוה
לפרסם את החנפים והתאר גנב מפורסם מוסר מפורסם

פרע רבותינו זכרונם לברכה הרגילו הרבה בזה הלשון בלשון תשלום כגון מי שפרע מדור המבול וכו׳ ודומיהם רבים כלם בבנין הקל וכן בבנין נפעל ותמיד בקשר עם מלת מן כמו כשהקב״ה נפרע מן האומה וכן נפרעין ממנו בגלוי עתיד להפרע מן האדם והשם פרעון וממנו נגזר פורענות ובלשון רז״ל פורעניות וכן כל לשון נקמה כמו נקום נקמת אתפרע פורענות וכן ויום נקם ויומא דפורענותא ולא נמצא בפסוק משורש זה רק בפרוע פרעות לפי דעת קצת ׃ במדבר ל״א ישעיה ס״א שופטים ה׳

פרע הקורא את המגילה למפרע פירוש לאחור וי״מ מזה וגם אני אפרע פירוש לא אשוב אחור ׃ יחזקאל כ״ד

פרץ נמצאים מלות בזה השרש שהוראתם דבר והפכו כגון ויפרוץ האיש לשון חוזק ויפרוץ בחומת ירושלים לשון שבירה וכן בדברי רז״ל כמו כמה פרצה טהרה בישראל פי׳ גדלה ונתחזקה ובלשון שבירה רבים מאד כמו הדור פרוץ פרצו גדר של עולם והשם פרצה קוראה לגנב פירוש שבירה שבקיר ׃ בראשית ל׳ מלכים ב׳ י״ד

פרצף אדם הראשון נברא שני פרצופין פי׳ בערוף פרצוף גוף ותמהתי והלא הוא לשון יון ממש קורין לפנים פרצוף וכן מנהג בלשוננו לומר כמה פרצוף מכוער זה פירוש פנים בלשון אשכנז גישטאלט ובלעז פאצא ׃

פרק על תעמוד על הפרק פירוש מקום פנוי שמשם יתפרקו הדרכים בל"א בלוס לשון עובדיה א׳
ויתפרקו שהוא לשנא הפרשה וכן קראו לחלקי הספרים פרקים והוא מה שקוראין בלשון הקדש פרשה כמ"ר שיתבאר בשרשו וגם נוכל לומר כי פרק הוא לשון אבר מלשון רז"ל באמרם פרק של היד פרק של הזרוע גם הפרק של הספר הוא אבר וחלק מן הספר ׃ שמות ל״ב

פרק כו כפרק מתה שרה וכן כתו עומדת על פרקה לשון עת וזמן ׃

פרקמטיא כתוב בערוך שיש ספרים שכתוב בהן פרגמטיא בגימל ובתרגום ירושלמי עובר לסוחר בפרגמטיא בפחת ואני מצאתי בספרים מדויקים דמתקבלין בכל פרקמטיא בקות ואולי הוא טעות סופרים וכן בלשון יון קורין לסחורה פרגמטיא בגימל רפויה ׃ רלטית כ״ד

פרש לשון הבדלה והפרשה ולא נמצא במקרא רק במקום אחד בתוך צאנו בפרשות ורז"ל שמשו בו הרבה והתאר פרוש פרושים והם הפרושים מדרכי העלם הזה כמו שהיו הנזירים אבל כל נזיר תרגום נזירא ולא פרוש ותמהתי על מה ששמשו רבותינו ז"ל בזה השרש בבנין פעל הדגוש בפעלים עומדים באמרם כשפירש יעקב מאביו וכן המפרש לים וכן ואלו פירשו יחזקאל ל״ד

לְחַיִּים שֶׁהֵם מֵהַדָּגוּשׁ כְּרַאֲיַית הַיּוּד הַמּוֹרֶה עַל הַצֵּרִי וְהָיָה יוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר בְּבִנְיַן הַקַּל הַפּוֹרֵשׂ לַיָּם וְכוּלֵּי וּבְהִפְעִיל שִׁמּוּשׁוֹ בוֹ הַרְבֵּה הִפְרִישׁ מַפְרִישׁ יַפְרִישׁ וְכוּ׳ וְהַשֵּׁם הֶפְרֵשׁ וּבְפִּעֵל הַדָּגוּשׁ פָּרָשָׁה כִּי אִם לֹא הָיְתָה רֵישׁ הָיְתָה דְגוּשָׁה עַל מִשְׁקַל כַּפָּרָה וְכֵן קָרְאוּ לְכָל חֵלֶק מִנ״ג חֲלָקִים שֶׁנֶּחְלְקָה בָהֶן חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה פָּרָשָׁה וְכֵן פָּרָשָׁה פְתוּחָה פָּרָשָׁה סְתוּמָה אֲשֶׁר פֵּירַשְׁתִּי עִנְיָנָם בְּסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת ׃

ויקרא כ״ד אסתר ד׳ **פרש** לִפְרוֹשׁ לָהֶם עַל פִּי יְיָ לְשׁוֹן בֵּאוּר וְהַשֵּׁם פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף וּמְשַׁמְּשִׁין בּוֹ בְּבִנְיַן פִּעֵל כְּמוֹ כַּךְ וְכַךְ פֵּירַשׁ פְּלוֹנִי וְכֵן כַּאֲשֶׁר פֵּירְשׁוּ רז״ל וּבְעֶזְרָא בְּתוֹרַת

נחמיה ח׳ אֱלֹהִים מְפוֹרָשׁ פָּעוּל מִבִּנְיַן פִּעֵל וְהַשֵּׁם פֵּרוּשׁ ׃

שמות כ״ט **פרש** וְאֶת פִּרְשׁוֹ · פֵּירַשׁ הרד״ק הוּא הַזֶּבֶל שֶׁבְּכֶרֶס הַבְּהֵמָה וְנִרְאֶה לִי שֶׁאֶת שֶׁבְּכֶרֶס הָאָדָם נִקְרָא

שופטים ג׳ כֵּן וְהָרְאָיָה וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדוֹנָה ׃

פשט מִנְהָג פָּשׁוּט הוּא · דִּין פָּשׁוּט הוּא · פֵּירוּשׁ נִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מָקוֹם וְכֵן נִקְרָא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁטַח יָשָׁר וְאֵין בּוֹ עַקְמוּמִיּוֹת פָּשׁוּט בלא״ש שלעכט ובלעז דישטיסו וְכֵן פֵּירוּשׁ כָּל פָּסוּק לְפִי מַשְׁמָעוֹ נִקְרָא פְּשָׁט וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְשׁוּטוֹ פֵּירוּ׳ אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ לְגַמְרֵי אֲבָל יֵשׁ לוֹ פְּשׁוּטוֹ עִם מִדְרָשׁוֹ וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן וְכֵן אָמְרוּ פְּשִׁיטָא עַל דָּבָר שֶׁהוּא יָדוּעַ וּפָשׁוּט בִּלְשׁוֹן אשכנז ור דעהגליך ובלעז כין שאווי ׃

פשט הורין למטבע שאינה מתחלקת לפרוטות פשוט ובלשון רבים פשיטין או פשוטין בלשון אשכנז פפעניגג ובלעז סולדו ׃ 761

פשפש יפשפש במעשיו פירוש יחפש וכן תרגום ויחפש לבן ופשפש וכן כל לשון חקר באיוב משלי תילים מתורגם בלשון פשפוש ׃ בראשית ל״א

פשפש הרמש הנמצא בקירות המטות בקרא פשפש וכן בקרא בלא״ו וואנטש׳ לויז פי׳ כני הקירות ובלעז צימזי ובקרא פשפש מלשון חפוש כדלעיל כי האדם ממשמש בה וכן אמרו רז״ל בריית כרותה לפשפש ריחו כטעמו וארכו כרחבו וכל המוללו מריח כו ׃

פשר ומי יודע פשר דבר אין לו דומה במקרא והוא כמו פרוש בהפוך אותיות או בחלוף שין לתיו שהוא כמו פתר וכן תרגום של כל לשון פתרון פשר וכמו שלשון פתרון לא נמצא בעברי רק בענין חלומות כן לשון פשר לא נמצא בתרגום רק על לשון פתרון וכן בדניאל פשר חלמא חלמא ופשריה ודומיהם ׃ קהלת ח׳ דניאל ב׳

פשר מים שנתחממו מעט עד שאינם קרין ואינם חמין נקראים מים פושרין וכן בפסוק כנסתי לי תרגום מרזבין דשדיין מין פושרי בלא״ו לוליד ובלעז טיפידי ומזה קראו ההשואה העושים בין שני בעלי דינין פשרה ובנו ממנו פעל באמרם מצוה לפשר ואחר שנתפשרו ודומיהם בלשון אשכנז אייבינג ובלעז אקורדא קהלת ב׳

פתח נקודת הפתח ידועה ורוב ימי תמהתי על מה שקוראין התיו רפויה והרי היא ראויה להדגש אחר הפתח גם רוב היהודים קורין המלה מלרע ואינו אלא מלעיל וכן קוראין אנחנו האשכנזים בפתח מלעיל

פתל החוטין שמשימין בכפי הנרות נקראים פתילות וכן במדרש אשת לפידות שעושה פתילות למקדש בלשון אשכנז צוכן ובלעז סטופיני ונקראים פתילות לפי שהחוטין משזרין ונפתלין יחד בפתל ועקש תרגום פתילא ועקומא ׃ טופטים ד׳ / משלי ח׳

נשלמה אות הפא

כשם אשר הכל צופה

אות הצדי

צבע נקראו אנשים החנפים רוצה לומר שאין תוכם כברם צבועים פירוש שמראים צבע אחר ממה שהם וכן אמר המשורר האיזובי והזהר בני מן הצבועים גשיקתם נשיקה געתרה ויש מפרשים מן הצבועים פירוש אדמונים בטבע וצבע שערם אדום כי רובם הם רעים בטבע ׃

צבע מהשרש הזה אצבע וסתם אצבע הוא שאחר הגודל כמו את אצבעו בדם ודומיהו ונאמר גם כן על הכלל רוצה לומר כל אחד נקרא כן ובלשון רבים אצבעות ונקרא גם כן אבר האיש אצבע באמרם אין כל האצבעות שוות ׃ ויקרא ד׳

צדד כן שרשו של צד וכן נהגו רז״ל בדבריהם לומר בלשון רבים צדדין על שני צדדיו ומלת ביצד היא מורכבת מן כאי צד ׃

צדק הרגילו רז"ל לקרא למתנת עניים צדקה וכן פירשו וצדקה תציל ממות · צדקה תרומם
גוי · ולפי לשון המקרא אין הפרש בין צדה לצדקה רק שזה לשון זכר וזה לשון נקבה וקראו הצדקה בלשון הגוים אלמוזן והוא נלקח מלשון יון ׃ מטלי י' / מטלי י"ד

צדיק קראו רבותינו זכרונם לברכה לאות הזאת צ צדיק באמרם צדיק כפוף צדיק פשוט וכן
הורין לה האשכנזים והצרפתים צדייק אבל שאר היהודים גם כל המדקדקים קראו לה צדי ׃

צדוק שני תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו אחד שמו צדוק ואחד שמו ביתוס ויצאו
לתרבות רעה וכפרו בתורה שבעל פה ולא האמינו רק מה שכתוב בתורה שבכתב על כן קורין להם קראים לשון מקרא ועוד אדבר בם בשרש קרא ובלשון רומי קורין להם צאדיציאי כי כן מנהג לשונם לשים צדיק במקום חות שלנו כמו שאבאר עוד בשרש חסר ׃

צוית כדרז"ל המסרב לציית דין לחברו והוא לשון האזנה והקשבה בתרגום האזינו השמים אציתו
שמיא וכן הקשב איוב אצית איוב בלשון אשכנז כור בעמן ובלעז אסקולטר ׃ דברים ל"ב / איוב ל"ג

צלל מים צלולים יין צלול הוא הפך עכור וכן פירוש רש"י עכרתם אותי צלולה היתה החבית
ואתם עכרתם אותה והוא נלקח מלשון צללו כעופרת בראשית ל"ד / שמות ט"ו

שהוא לשון שחיעה בתרגומו אשתקעו כאברא כי כל עוד שהמים והשמן איבן שחועים על הרוב הם עכורין וכאשר הם שחועים הם זכים וצלולים בלא לויטר ובלעז קייארו ׃

צלם כבר באר הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים ההפרש בין צלם ודמות ואנחנו הוראים לכל פסל צלם וכן בדניאל צלם חד ׃ דניאל ב׳

צמצם כדברי רז"ל צמצמן בין שבי בדי ארון והשם צמצום לשון דוחק וסתר כי כסתה פניה בראשית ל״ח
תרגום ירושלמי ארי צמצמה אפהא בלשון אשכנז צווינגן ובלעז סטרינזאר ׃

צנן צנון וחזרת הצנון הוא שרש כדמות לפת בלשון אשכנז רעטיר ובלעז ראביגיל וחזרת הוא עשב הנקרא בלעז לאטוגא ובלשון אשכנז לאטיד ׃

צנע כדברי רבותינו וכרוכם לברכה דברים שבצנעה פירוש בסתר וכן תרגום ויקח משה את המטות ואצנע והוא מעבין צניעות נקראו האנשים השפלים והמסתתרים בעבור ענותנותם צנועים ׃ במדבר י״ז

צער לשון צער ומכאוב ולא נמצא במקרא אך תרגום בעצב תלדי בנים בצערא תלד בנין ותמהתי כי כל לשון חלון וקללה שבמשלי מתורגם בלשנא צערא ׃ בראשית ג׳

צרב צורבא מדרבנן פירוש בערוך חוזה תלמידי חכמים ורשי פי׳ לשון חריפות ולשני הפרושים

הוא נזהר מן אש צרבת שאין דבר הזה וחד ממנו מסלי ח׳
נאבותנו הוראין צורבא דרבנן כל מי שהורא ושונה
בתלמוד אפלו אם אינו נסמך לרבנות ׃

צרך זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום
אחד בדברי הימים עצים מן הלבנון ככל
ד״ה ב׳ ב׳ צרכך ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה בשמות
ובפעלים אך בבנין הקל ובפעל לא נמצא והשם צורך
והתאר צריך ובתרגום לא נמצא רק בשמות כמו ידו בכל
רלסות ז׳ ויד כל בו הוא יהא צריך לכולא ואף בני אנשא יהון
צריכין ליה וכל לשון חפץ מתורגם בלשון צרוך כמו
מלכים ח׳ ח׳ אעשה כל חפצך אספיה כל צרכך בלא בידורפניש ובלעז
מופסים ג׳ ביזוביי ושמשו גם בזה להוצאת הריעי כמו מסיך הוא את
רגליו עביד הוא ית צרכיה וכן אמרו והוא צריך לנקביו ׃

צרוך הרבה נופל זה הלשון על לשון עבודה זרה
ופסל כמו לשדים לא אלוה לשדין דלית
דברים ל״ב בהון צרוך אם אלהים הוא אם אית ביה צרוך ודומיהם
מלכים ח׳ י״ח רבים כלם לשון כח ותועלת וכן מה אועיל מחטאתי
איוב ל״ח מה צרוך מתעל סורחני וכן לא יצלח לכל לית ביה צרוך
ירמיה י״ג לכל מדעם כלשון אשכנז נוץ ובלעז אוטילו ׃

צֵרֻת לְשׁוֹן חִבּוּר וְדִבּוּק לֹא נִמְצָא בַּפָּסוּק גַּם בַּתַּרְגּוּם לֹא מְצָאתִיו רַק בְּמָקוֹם אֶחָד בְּתַרְגּוּם יְרוּ׳ וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְיִצְטָרְפוּן עִמְּהוֹן לִגְיוֹנִין מִן רוֹמָאֵי פֵּי׳ וְיִתְחַבְּרוּן בּמותבר כ״ד
וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שִׁמְּשׁוּ בוֹ הַרְבֵּה כְּגוֹן הקב״ה מְצָרְפוֹ לְמַעֲשֶׂה מִצְטָרְפִין יַחַד וְהַשֵּׁם צֵרוּף וְכֵן צֵרוּף הָאוֹתִיּוֹת וְזֶה יָדוּעַ לְבַעֲלֵי הַקַּבָּלָה וְנִמְצָא סֵפֶר הַנִּקְרָא סֵפֶר הַצֵּרוּפִים וְאֵין לִי בָּזֶה עֵסֶק ׃

צָרְפַת שְׁנֵי צָרְפַת הֵם הָאֶחָד צָרְפַת הַסָּמוּךְ לְצִידוֹן וְהוּא שֵׁם מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קוּם לֵךְ צָרְפָתָה אֲשֶׁר אֲשֶׁר לְצִידוֹן מלכים א׳ יז
וְהַשֵּׁנִי שֵׁם מְדִינָה שֶׁנֶּאֱמַר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת עובדיה א׳
בלעז פרנצא ובלשון אשכנז ורֹאנקרייך ׃

נשלמה אות הצדי
ועל זה לאלהינו נודה
אות הקוף

קֻבִּיָּא הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא וּבְרִבּוּי קוּבְיָאוֹת וְהֵם עֲצָמִים קְטַנִּים שֶׁל שִׁשָּׁה פֵּאוֹת חָקוּק עַל הַפֵּאָה הָאַחַת נְקוּדָה אַחַת וְעַל הַשֵּׁנִית ב׳ וְעַל הַשְּׁלִישִׁית גִּימֶל וְכֵן כֻּלָּם לְשַׂחֵק בָּהֶם ובלשון אשכנז וואורפיל או טופיל שטיין ובלעז דאדי וְשֵׁם תּוֹאַר קוּבְיוּסְטוּס פֵּירוּ׳ שׂוֹחֵק בְּקוּבְיָאוֹת וּבֶעָרוּךְ פֵּירוּשׁ שֶׁהוּא הַגּוֹנֵב בִּפְשׁוּת וְהָרִאשׁוֹן נָכוֹן ׃

קִבֵּל לְשׁוֹן קַבָּלָה לֹא נִמְצָא רַק בְּעֶזְרָא וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים וּבְאֶסְתֵּר שֶׁהֵם סִפְרֵי הַגּוֹלָה וּפַעַם אַחַת בְּמִשְׁלֵי שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר אֲבָל בְּתַרְגּוּם משלי יט

נמצאים הרבה לשונות מתורגמין בלשון קבלה עיין במתורגמן גם רז"ל שמשו בו הרבה מאד ואין צריך להביא עליהם ראיות והשם קבול או קבלה והתאר קבלן ומקבל נקרא מי שלמד ספרי קבלה והם סתרי תורה ונביאי שקבל איש מפי איש עד מרע"ה לכך נקראת קבלה והיא נחלקת לשני חלקים עיונית ומעשית ואינני כדאי לבאר ענינה כי בעונותי לא למדתי חכמה זו ודעת קדושים אלה לא אדע ולא אבין ׃

קבל קובל אני על פלוני הוא לשון תרעומות וכן כל לשון צעקת חמס מתורגם בלשון קבלה כמו צועקים אלי קבלן קדמי זעקת סדום קבילת סדומאי ודומיהם רבים בקבלן הבית רפויה אבל לשון קבלה דלעיל היא דגושה וסימנך שמוע אשמע צעקתו קבלה אקבל קבילתיה ודוק ׃ בראשית י"ח / שמות כ"ב

קבע קבע לו זמן וכן עת קבוע והשם קבע או קביעות כלם לשון קיום הדבר והגבלתו בלא ניזיצט ובלעז דטירמינבטו ולא נמצא זה הלשון במקרא אולי יש לדמות לו קבעת כוס התרעלה שהם השמרים ונקראו כן לפי שהם קבועים בתחתית הכלי ׃ ישעיה נ"א

קדר דוד ופארור וקלחת שלשתן מתורגמין קדרא וכן בדברי רז"ל קדרא דבי שותפי לא

קרירא ולא חמימא והוא הכלי שמבשלין בו ונוהגים
לקרא אותו קדרה הקוף בשוא והדלת בצרי ובהא בסוף
וכן בקדרה שבשלו בה בתבשלו בל״א האבן ובלעז פינייטה

קדר אבותינו קורין העם הנקרא טרטרין קדרים בשם
בני ישמעאל קדר ואדבאל ומבשם שהם שוכנים בראשית כ״ה
בערב אבל הטארטרין אינם דרים בערב אלא לפי שגם הם
שוכני אהלים כבני ישמעאל נקראים קדרים כמו הם ׃

קדש לשון זה משמש בדברי רבותינו זכרונם לברכ׳
לענינים רבים קדוש וקדיש וקדושה וקדוש
וקדושין והקדש ולא אוכל לפרש כל אחד ואחד אך כל
אחד הוא יתבאר במקומו לפי ענינו ׃

קהל קבוץ גדול נקרא קהל כמו צבור ומשקל אחר
קהלה ונוהגין להפריש ביניהם וקורין לקבוץ
יהודים הדרים בעיר אחת קהל ולעיר שבה הקהל נקראת
קהלת כמו קהלת פאדואה או ויניציא ולרבות קהלות
אבל קהל לא יתרבה לומר קהלים גם המקום שבו בתי
חיים רוצה לומר קברי מתים נוהגין לקרא קהלה אף על
פי שהוא כפר ואין בו קהל רב ׃

קטגר אין קטיגור נעשה סניגור פירוש מלשין ורכיל
והוא לשון יון ממש ובלשון אשכנז היגדדר
ובלעז איבטריגדור והשם קטיגוריא ׃

קטנית מיני קטנית ובלשון רבות קטניות ובלשון
הקדש נקראים זרעונים ובל״א צומיז ובלעז
לוגומו או מינוטיא לשון קטנות לכך נקראים קטנית ׃

קל קלות ראש רבים סבורים שקלות ראש הוא מי שהולך פרוע בראשו וטועים כי ההוא נקרא גלוי הראש כמו שאמרו אסור לילך ד׳ אמות בגלוי הראש אבל קלות ראש הוא מה שאמרו אל יקל אדם את ראשו ופירוש בערוך שלא ילך בהרמת ראש אלא בכפיפת ראש

תילים מ״ה **קלמס** עט סופר מהיר תרגום היך קולמוס דספרא רגיל וכן קורין לו בלשון רומי קלמוס ובלעז קלמי ומזה קורין לכלי שמשימין בו הקלמוסים והדיו קאלימר וכן בבראשית רבא משל למלך שקנה קאלמרין לבנו וכו׳ ׃

קלס כל לשון קלס בלשון המקרא לגנאי כמו לעג וקלס וקלסה לכל הארצות יתקלסו בך אבל יחזקאל ל״ב בדברי רבותינו זכרונם לברכה הוא לשבח כמו מקלסין לפני המלך לברך לעלה ולקלס וכן ופילגשים ויהללוה שיר ז׳ תרגום ויקלסו להון ובלשון אשכנז לובן ובלעז לוידאר ׃

קלסתר קלסתר פניו פירוש צורת פניו וכן תרגום של ואור פני לא יפילון וקלסתר אפי איוב כ״ט ויצורי כצל כלם וקלסתר אפי משנה פניו ותשלחהו איוב י״ז מתפי קלסתריה שלשתן באיוב ולא מצאתי להם דומה איוב י״ד בתרגום ובערוך כתיב קלכטר בטית ולא מצאתי כן בכל הספרים המדויקים ׃

בראשית ל׳ **קלת** אשר פצל ברהטים תרגום די קליף ואת הבית יקלית בלא שילן ובלעז שקורציאר והשם קליפה כגון קליפת השום קליפת העץ ומזה נקרא העור שכותבין עליו קלף לפי שנקלף ממנו השער בלשון אשכנז פערמיט ובלעז פירגמינו ׃

קמא הרבה בהגי רז״ל במלה זו כאמרם פרק קמא תנא קמא פירוש ראשון ולא מצאתי זה הלשון בתרגום רק מתמול שלשום מתורגם בכל מקום מאיתמולי מדקמוהי רוצה לומר מלפניו ויש ספרים שכתוב בהן מדקדמוהי והוא טעות סופר דוח ותמצא ׃

שמות כ״ב

קמט ותקמטני לעד היה פירש הרמב״ן ז״ל לשון קשירה מדברי רז״ל ומזה אמרו קמטין והוא כשכלה הבשר והעור יתקשר יחד בלשון אשכנז רונצלן ובלעז פאלדי וכן פירש רש״י לקהת אם לקמטין שבפניה

איוב א׳ / משלי ל׳

קמיע הוא כתיבה מעושה על חלק שנשאין בצואר לרפואה או להצלחה ופירש בערוך שהוא לשון קשר ונראה לי שהוא לשון קמעא בדברי רבותינו זכרונם לברכה שפירושו מעט ולפי שמשימין בקמיע פתקין קטנים עם כתיבה מעושה בראשי תיבות וגימטריאות של שמות קדושים והשבעות לפיכך נקרא קמיע ׃

קמץ קורין לאדם כילי קמצן ובדברי רז״ל הוא לשון אסיפה וקבוץ באמרם המקמץ צואת כלבים והרד״ק פירש מזה לקמצים לשון אסיפה וכן דרך הכילי לאסות ולקבץ על יד וכילי בלשון אשכנז קארג ובלעז סקאסו ומזה נקרא גם כן האצבע שלפני הזרת קמיצה מן מלא קמצו שבה היה הכהן מודד הקטרת

ויקרא ב׳ ה׳

עיין בשרשי הרד"ק ומזה קראו גם כן לנקודה כזו חמץ שבהברתו צריך לחמוץ שפתיו יחד ובפתח צריך לפתוח אותם

קנובייא בדברי רז"ל שנים שעשו קנובייא וכן הרבה קנובייא פי' בערוך לשון רמאות ונראה לי כי קנובייא מלה מורכבת בלשון לעז מן הון ואון כי הון בלעז עם ואון בלעז אחד דהיינו ביחד גם אונבייר בלעז לשון השואה באמרם אוניטי אינסימי רוצה לומר בהשואה יחד בלשון אשכנז איינש ובלעז אוניט זה מה שנראה לי הישר והנכון בפירוש המלה הזאת ׃

קנה בדברי רבותינו זכרנם לברכה חבול חנין וקנין סודר והוא במקום מה שאומר הפסוק וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר רות ד'
שלף איש נעלו וכולי כן אנחנו קונין עתה בסדר שהוא הבגד וזה שלוקחין שני עדים ומבאיים לפניהם דברי תנאיהם וכל אחד מהעדים פושט כנף בגדו והמקבלים עליהם לקיים כל דבר נוגעים בכנפי בגדיהם וזה נקרא קנין סדר וכן תרגום קנה לך וישלוף נעלו אושיט ידך לקנינא רות ד'
עיין שם ׃

קנח אל יקנח אדם בצרור שקנח בו חברו וכן הרבה בדר"זל ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש והשם קנוח כגון קנוח סעודה והוא מה שאוכלין אחר

הסעודה ובלשון יון נקרא אפיקומין כמו שבארתי בשרשו

קנטר התחיל לקנטרן והשם דברי קנטורין והתאר קנטרן וכן אמרו מפני שקנטרנין הן ובעל הערוך כתב קנטר בתיו ופירשהו לשון כעס ואני לא מצאתיו רק בטית ואנחנו מפרשים אותו לשון צחוק בלשון אשכנז שפוטן ובלעז שווייאר ׃

בראשית כ׳ג **קנטר** וישקול אברהם לעפרון פירש רשי״ יש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין ציינטבריש
שמות כ׳ה בלעז ׃ ככר זהב טהור תרגום ירושלמי קנטר דהב דכי ונראה לי שהוא נלקח מלשון רומי שקורין לסך משקל או מספר של מאה צינטינאר והקוף והצדי מתחלפים כמו שיתבאר ׃

קונטרס בעלי התוספות קראו לפירוש רשי״ שחבר על התלמוד קונטרס ואומרים שנקרא כן לפי שבראשונה הוא חבר הפירוש קונטרס קונטרס ואחר כך נעשה ממנו ספר מיוחד וקונטרס נלקח מלשון לעז שקורין לקונטרס קווינטירנו לשון חמשה שכך נוהגין לעשות קונטרס מחמשה עלין בלשון אשכנז בוגן ובלעז פוליי שכל אחד מהם שני עלין נמצא שכל קונטרס עשרה דפין ויש שנעשה מן ארבעה עלין דהיינו שמנה דפין וקורין לו קוואטירנו רוצה לומר של ארבע דפין ׃

קנס בדברי רבותינו זכרונם לברכה קונסין אותו כך וכך פירוש עונשין והשם קנס פירוש עונש ובריבוי קנסות בלשון אשכנז בוס ובלעז פינה ׃

קסר בימים הקדמונים קראו לכל מלך של רומיי ציסר וזה לפי שהמלך הראשון שלהם היה בן פקועה 82 פירוש שמתה אמו בלדתה אותו ובקעו את כריסה והוציאו הילד חי ועל כן נקרא ציסר כי בלשון רומי ציסריו הוא לשון חתיכה ואנחנו אומרים קיסר כי כן מה שקוראים הם בצדי קוראים אנחנו בחות וזה בעבור אות הצי שלהם שצורתו כצורת כת הפוכה כזה C לפעמים הם קוראין אותו במקום צי ולפעמים במקום כי ׃

קפד ׳ בהגו רבותינו ז״ל הרבה בלשון הקפדה בענין חששה באמרם לא הקפיד עליו וכן הרבה אך בלשון הפעיל והוא בלקח מלשון קפדה בא שהוא
יחזקאל ז׳ ענין כריתה מן קפדתי כאורג חיי וכן הרבה מלשון קצור
ישעיה ל״ח מתורגם בלשון הקפדה כי כן מי שאינו מקפיד על דבר מקצר בו וכורת אותו מלבו ואינו חושב בו עוד והשם הקפדה והתואר אין הקפדן מלמד ׃

קפה קפה של צדקה קפה של בשמים הוא כלי כגון תבה קטנה או ארגז שמשליכין בו מעות או דבר אחר וכשאומרים קפה סתם רוצה לומר קפה של צדקה בלשון אשכנז כובש ובלעז כושלו ׃

קפח אין הקבה מקפח שכר שום בריה והוא לשון
הושע ז׳ כריתה תרגום פשט גדוד בחוץ ובמדברא ביממא קפחין פירוש כורתין וממיתין בלשון אשכנז אב שניידן ובלעז טאלייאר ׃

קַצָּב חורייז לְמוֹכֵר בָּשָׂר קַצָּב וְכֵן עָשׂוּ מִמֶּנּוּ פָּעַל לְקַצֵּב עָלָיו בָּשָׂר וְהוּא מִן נִקְצַב עֵץ פֵּירוּשׁ חָתַךְ אוֹ כָרַת ׃ מלכים ב׳ ו׳

קֶצֶב יָמָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִים פֵּירוּשׁ סְדוּרִים וּקְבוּעִים טיר ד׳
מִן כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת פֵּירוּשׁ סְדוּרוֹת זו אַחַר זו
תוזה״ל מ״ח וְהַשֵּׁם קִצְבָּה מִלְּשׁוֹן מִדָּה וְקֶצֶב אֶחָד פֵּירוּשׁ סֵדֶר אֶחָד
יונה ב׳ וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִזֶּה לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי לְשׁוֹן קֵץ וּגְבוּל
כְּאִלּוּ אָמַר לִקְצְוֵי כִּי הֵם אֶחָד בְּמִבְטָא ׃

קְרָא רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה קָרְאוּ לְפָסוּק קְרָא בְּאָמְרָם רֵישָׁא דִקְרָא אוֹ סֵיפָא דִקְרָא וּמַאי מִקְרָא אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְשׁוּטוֹ מִקְרָא מְסוּרָס הוּא גַּם קָרְאוּ לְכָל הָעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִקְרָא בְּאָמְרָם חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו שְׁלִישׁ בַּמִּקְרָא וְנוֹהֲגִין הֶהָמוֹן לִקְרֹא סִפְרֵי נְבִיאִים בְּיִחוּד מִקְרָא וּכְהִקְדַּמְתִּי לְסֵפֶר מָסֹרֶת הַמָּסוֹרֶת נָתַתִּי בְזֶה טַעַם ׃

קָרָא כְּבָר כָּתַבְתִּי בְשֹׁרֶשׁ צָדַק עִנְיַן הַצָּדוּקִי וְהַבַּיְיתוּסִי שֶׁהֵם בְקָרָאִים קָרָאִים וּבִלְשׁוֹן יָחִיד קָרְאוּ אוֹתוֹ קָרָא וְיֵשׁ קָרָאִי עַל מִשְׁקַל בַּבְלִי וְכֵן בַּהֲגוּי לִקְרֹא לְאָדָם בָּקִיא בַּמִּקְרָא קָרָאִי כְּגוֹן כִּשְׁמוֹת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ קוֹרִין וְסוֹפְרִין עָלָיו בִּכְלַל שְׁבָחָיו קָרָאִי וְכוּלֵי פֵּירוּשׁ בַּעַל פָּסוּק ׃

קְרִי יֵשׁ מִלָּה דִקְרִי וְלָא כְּתִיב אוֹ כְּתִיב וְלָא קְרִי וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת בֵּאַרְתִּי כֻלָּם בְּסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסֹרֶת

קרי קראו רבותינו זכרונם לברכה לשכבת זרע קרי
כאמרם בעל קרי וכן לא ראה קרי מימיו
דיעקב והוא לשון מקרה לילה ומלת אם תלכו עמי קרי דברים כ״ג / ויקרא כ״ו
פירוש שתאמרו מקרה הוא ׃

קרבץ האשכנזים קורים לפיוטים שאומרים בשבתו׳
וימים טובים קרובץ ולא מצאו לזה טעם רק
שאומרים שהוא ראשי תיבות קול רנה וישועה באהלי תילים קי״ח
צדיקים ולזה הטעם אין טעם ולא אוכל להאריך והנני
נותן לך טעם איך נפל בינינו זה השבוש הנה ידוע כי
אנחנו האשכנזים באנו מגזע הצרפתים כי כאשר גורשנו
מצרפת שנת כלה גרש יגרש בתפשטנו בארץ אשכנז שמות י״א
ונשארו בפינו הרבה מלות מלשונם ורבים ממנו סבורים
שהם מלשון הקדש כמו שכתבתי במלת סרגנס והנה
הפיוטים נקראו קרובות בתיו לפי שמקרבין אותם אל
התפלה וכן קוראים אותן כל שאר היהודים וכן זכרם
הרד״ק בשרש עתר עיין שם ולפי שהצרפתים אינם
מבדילין במבטא בין הצדי ובין התיו הרפויה וכאשר
שמענו שאמרו קרבות השבנו שאומרים קרבוץ וקדמונינו
לא מצאו טעם למה נקרא כן אלא שהוא ראשי תיבות
כדלעיל ואחר כך מצאתי בספר האשירי בפרק אין עומדין
וזה לשונו ורבי אליעזר הקלירי שעשה קרבוץ וכולי
ואני אומר אולי לפי שגם הוא היה אשכנזי היה רגיל
לקראם קרבוץ ועוד הרי הוא קרא אותם קרבוץ ולא
קרובץ ובזה בטלין דברי הראשי תבות דלעיל ועוד אפילו

הויו הראשונה לא תתכן במלה בהיות הבית דגושה ודוק ׃

קרן קרן וריוח והקרן קיימת לו לעולם הבא קרן הוא מה שנמצא בלשון עברי בקצת מקומות
במדבר ה׳ שבקרא אשם כמו על גזל הגר להשיב האשם אליו וכן
במדבר ה האשם המושב שניהם בתרגום ירושלמי קרנא ועקר קרן
תילים י״ח הוא לשון חוזק ותוקף כמו קרן ישעי ודומיהו והריוח הוא מה שנתוסף על הקרן. ועוד אדבר בו בשרש רוח ׃

קשט כדברי רבותינו זכרונם לברכה קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים הוא לשון עדי ותרגום
ישעיה מ״ט ותקשרים ככלה כקשוט כלתא והשם קשוט עיין בשרש בשט גם בשרש תכשיט ובלשון אשכנז צירונג ובלעז אורנאמענט ׃

קשקש נוהגים לקרא הפעמונים הגדולים שתולים הנוצרים בתוך מגדלי בית אליהם קשקושים בלא״ז גלוקן ובלעז קאמפאני וקשקש הוא לשון השמעת קול וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אסתרא בלגינא קיש קיש קריא וכתב בעל הערוך כי נמצא בקצת נוסחאו׳ כיש כיש ככת ׃

נשלמה אות הקוף
בשם כל כפות יזקוף

אות הריש

ראה דבר שהוא חוב ונכון לעשותו הוראין לו דבר
אסתר ב׳ ראוי ולא נמצא בפסוק רק הראויות לתת לה בלשון אשכנז ווירדיג ובלעז דינייו ׃

ראה חמשה אופנות יש לראה בלשון אשכנז לופנג
ובלעז פולמון 84 ואין לשאול למה נקראת
ריאה כי אין טעם לשמות גם בעל הערוך לא הביאו ׃

רב. לשון שר ונגיד וגביר מתורגם רב כמו שר צבאו ראשית כ״ח
רב חיליה נשיא אלהים רב קדם יי׳ גביר שמתיו ראשי׳ כ״ג כ״ז
לך רב שויתיה לך וכן עם הכנויים רבו רבך רבי וכן אבי מלכים ב׳ ב׳
אבי רכב ישראל רבי רבי וכלם הריש פתוחה והיוד לכנוי
אבל רבי יהושע ורבי ישמעאל ודומיהם הריש בחירק
והיוד נוספת כיוד אכזרי ודמיהם ואמרו רז״ל כל רב ומר
מבבל וכל רבי מארץ ישראל ותמהתי על מה שנמצא
בהרבה סדורי תפלות רבי הריש בשוא ולא יתכן בנקוד
בלל כי הבית דגושה ואין דגוש אחר שוא נע ונראה לי
הטעם כי חבה זה לפי שלפעמים כותבים במקום רבי הריש
לבדה בנקודה עליה כזו ר׳ ובקודה בשוא ולא בנקודה
אחרת לפי שהשוא איננה תנועה לכך בשארה גם כן במלת
רבי אך קשה לי שאנחנו האשכנזים קוראים הברת הריש
בקמץ חטוף ובאמר רבי על משקל חלי עדי ולעולם לא
מצאתיה כן לכן אני אומר שדינה להיות בחירק רבי כי
שרשו רבב והראיה כי הפייטנים כאשר חתמו את שמם
כתבו אחר הריש יוד כגון אליעזר בירבי קלירי להורות על
חירק הריש ויש שמשימין גם כן יוד אחר הבית הראשונה
כמו רבי שמעון הגדול שחתם שמו שמעון בירבי יצחק

ורבי מאיר שליח צבור חתם שמו בחרוזת אקדמות
מלין מאיר ברבי יצחק בשתי תיבות כי ברבי הוא כמו
בר בתרגום ירושלמי כמו לא נין לו ולא נכד בעמו לא — איוב י״ח
בר ליה ולא בר דבר ויש מהרבנים הנקראים רבן כמו
רבן גמליאל ורבן יוחנן הנזכרין בתוספות והם חשובי המעלה
יותר מרב ורבי והרבוי רבנים ובסמיכות רבני אבל רב
ורבי לא יתרבו כי לא נוכל לומר רבים ורבים ושם התאר
של השם יתעלה רבון הריש בחירק וכן רבונו של עולם
ויש נוסחאות בקודה בפתח רבון רבונו והוא טעות כי
כן תרגום אדון כל הארץ רבון כל עלמא וכן אם אדוניו — יהושע ג׳
יתן לא אשה אם רבוניה ׃ — שמות כ״א

רבית נשך כסף נשך אוכל רבית כספא רבית עבור — דברים כ״ג
וכן תרבית ומרבית כלן מתורגמין רבית הריש
בחירק ואנו אומרים רבית בקמץ חטוף בטעות כמו
שנאמר רבי בטעות כאשר בארתי בשרשו ׃

רבותא כדברי רבותינו זכרונם לברכה מאי רבותא
שמשו בו במקום התחדשות וכן רבותא קא
משמע לן ועקרו מלשון גודל ורבוי פירוש דבר יותר גדול

ויקרא ז׳ וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם רַק עַל עִנְיַן גְּדֻלָּה וּשְׂרָרָה כְּמוֹ זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו תַּרְגּוּם שֵׁבִיהֶם רְבוּתָא וְכֵן
דניאל ד׳ בְּדָנִיֵּאל וּרְבוּתָךְ רְבַת ׃ 85

רבץ הִרְבִּיץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וּמַרְבִּיצֵי תוֹרָה כֵּן קָרְאוּ בַּעֲלֵי יְשִׁיבָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תַּלְמִידִים רַבִּים בַּתַּלְמוּד וְתָמַהְתִּי אֵיךְ לָקְחוּ זֶה הַלָּשׁוֹן וְעַל הָרוֹב אֵינוֹ בָּא רַק עַל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים וּבִפְרַט בִּסְפָרַד הָיוּ נוֹהֲגִין לִקְרֹא אוֹתָם מַרְבִּיצֵי תוֹרָה וְלִשְׁאָר הָרַבָּנִים הָיוּ קוֹרְאִים חֲכָמִים סְתָם כִּי לֹא הָיוּ בִּימֵיהֶם הַסְּמוּכִים לְרַבָּנוּת כְּלָל מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל אֵין סְמִיכָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ ׃

רגל לְשׁוֹן הִרְגֵּל הוּא מוּרְגָּל בְּדִבְרֵי רז״ל בְּבִנְיַן הִפְעִיל
הושע י״א וְלֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא רַק אָנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם שֶׁהוּא כְּמוֹ הִרְגַּלְתִּי וְכֵן לֹא שִׁמְּשׁוּ בּוֹ רז״ל רַק בְּבִנְיַן הִפְעִיל הִרְגִּיל מַרְגִּיל מֻרְגָּל אַרְגִּיל וְכוּלֵי וְהַתֹּאַר רָגִיל רְגִילִים וְהַשֵּׁם רְגִילוּת אוֹ הֶרְגֵּל וְכֵן אָמַר הֶחָכָם הַהֶרְגֵּל עַל כָּל דָּבָר
תילים מ״ה שִׁלְטוֹן עִנְיַן בְּקִיאוּת וּמְהִירוּת עֵט סוֹפֵר מָהִיר תַּרְגּוּם קוּלְמוֹס סַפְרָא רָגִיל וְלֹא מָצָאתִי לוֹ חָבֵר בְּתַרְגּוּם וּבִלְשׁוֹן אשכנז ביהענד ובלעז פראטיקא ׃

רגש עִנְיַן הַהֶרְגֵּשׁ יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז״ל בְּבִנְיַן הִפְעִיל כְּגוֹן הִרְגִּישׁ מַרְגִּישׁ וְהַשֵּׁם הַרְגָּשָׁה אוֹ הֶרְגֵּשׁ כְּמוֹ חוּשׁ הַהֶרְגֵּשׁ בלשון אשכנז אנפפינדן ובלעז סיניטיר ׃

רוח רז״ל הרגילו הרבה בלשון זה כבנין הפעיל הרויח מרויח ארויח וכולי׳ וכל תועלת ממון שמגיע
לאדם נקרא רוח ויש שכותבין ריוח ביוד להבדיל בינו
ובין רוח והוא נגזר מן ורוח תשימו שהוא לשון הרוחה שהוא הפך הצוקה כלא״ גיוויין ובלעז אוטלו או גיוואדאניו — בראשית ל״ב

רזיאל אומרים שיש מלאך אחד שנקרא רזיא״ל וכן
תרגום עוף השמים יוליך את הקול מלאכא — קהלת י׳
רזיאל מכריז בכל יומא מן שמיא ואומרים שהוא בעל
סודו של הקב״ה בלעז סיקרטאריו מלשון כל רז לא אנס — דניאל ד׳
לך גם נמצא ספר בקבלה שנקרא ספר רזיאל ׃

רחם אונס פטרא רחמנא רחמנא ליצלן בריך
רחמנא והוא כנוי לשם יתעלה תרגום רחום — תילים ק״ג
וחנון יי׳ רחמנא וחננא יי׳ וכן והוא רחום תרגום והוא — תלים ע״ח
רחמנא ויש מפרשים רחמנא תורה והוא טעות בגלה כי
הוא לשון זכר והראיה באמרם בריך רחמנא אמר רחמנא

רכב לשון הרכבה שמרכיבין שני מיני אילנות יחד
וכן ענה בן צבעון הרכיב חמור על סוס בהבה — בראשית ל״ו
ותרגום ובהמתך לא תרביע ובעירך לא תרכיב ולא ידעתי — ויקרא י״ט
לפותרו בלשון אשכנז ובלעז קומפושטו ׃

רומא וצים מיד כתים וסיעו יצטרחן מן רומאי — במדבר כ"ד
וכן גזר ממכלה צאן תרגום ישתיצון רומאי — חבקוק ג'
פירוש יושבי עיר רומא 86 אבל לא מצאתי בכל התרגום
דעשרים וארבע רומא כאלת רק רומי ביוד כמו מכבי — ישעיה כ"ד
בעולה מכבי רומי ותרא אויבתי ותחדי רומי ושמחי בת — מיכה ז'
אדום רומי רשיעא וכן הרבה ׃ — איכה ד'

רמז ענין רמיזה ידוע בדברי רבותינו ז"ל
ולא נמצא בפסוק רק בהפוך אותיות מה — איוב ט"ו
ירזמון עיניך כמו ירמזון ותרגום שלח אצבע מרמיז — ישעיה נ"ח
באצבע וכן קורץ בעיניו רמיז בעינוהי והשם רמז או — משלי ו'
רמיזה בלשון אשכנז טוייטן ובלעז ציבייאר ׃

רע רוב לשון מתחת מתורגם מלרע ויש מתורגם
תחות כמו מתחת לרקיע תרגום מלרע לרקיע — בראשית א'
מתחת השמים תרגום מתחות שמיא וזה דבר תימה בעיני — בראשית א'
וכן כל מלה שטעמה בסוף קראו המדקדקים מלרע
וכאשר הטעם איננו בסוף קראו מלעיל וכבר פירשתי כל
זה באר היטב בטוב טעם ׃

רעי חורין לכל היוצא מפי השבעת למשה רעי וכן
תרגום כגללו לנצח יאבד היך רעיה וכן ואת — איוב כ'
פרשם תרגם ירושלמי ואת רעיהון בלא מישט או — ויקרא א'
ובלעז שטירקור ׃

רעם וילן העם ואתרעם עמא וכן כל לשון תלונה — שמות י"ז
מתורגם בלשנא התרעמות כבנין התפעל והשם

במדבר י׳ תרועמה תלובותם תרגום תרעומותיהון כלשון אשכנז מורמלן והוא לשון לעז ממש מרמראר ׃

רצע רבותינו זכרונם לברכה קראו לקו של עור רצועה כגון רצועה של תפלין ותרגום ירושלמי
דאסית י״ר שרוך נעל רצועה דסבדלא ועקר הלשון מן ורצע אדוניו
שמות כ״א את אזנו במרצע ולכן כל מי שמלאכתו במרצע נקרא רצען כמו אומן הנעלים כלא״ שושטר ובלעז קאלצולאר

רצת רז״ל שמשו בזה השרש בלשון חבור באמרם
שיר ד׳ כך וכך ימים רצופים ובפסוק במצא תוכו רצוף אהבה שהוא מלשון רצפה שהוא הצעת אבנים מחוברים זה בזה בקרקע ויהיה צרת ורצת ענין אחד ׃

רשה בעזרא ברשיון כורש מלך פרס הוא כמו
עזרא ג׳ רשות באמרם רשות הרבים רשות היחיד
אבל בלשון תרגום לא במצא רק רשו כמו לא יוכל לבבר
דברים כ״ה לית ליה רשו וכן לא אוכל לגאל לית לי רשו על משחל
רות ד׳ זכו וזכות ויתכן לעשות ממנו פעל אבל בבנין הפעיל לבד כמו הרשיתיו והשלטתיו והכיבותי מרשה והפעול מרשה והשם הרשאה וכל זה ידוע ואין צריך לפרשו ׃

רשל רבותינו ז״ל שמשו בזה השרש בבנין התפעל בענין עצלות ורפיון באמרם המתרשל במצות
שופטים י״ח והשם התרשלות ותרגום אל תעצלו לא תתרשלון ׃
יהושע י״ח אתם מתרפים אתון מתרשלים ובבנין פעל אל תרף ידיך

לא תרשל ידך על כן הוא מרפא הוא מרשל בלשון יהושע י
אשכבז טרעג או שלאף ובלעז פיגרו ׃ ירמיה ל״ח

רשם יציאת הצדיקה מן העיר עושה רושם ומשהל
אחר ואין רשומו בכר לשון אות וסמן והתורית
תיו ותרשום תוא אשר עליו התיו ודי עלוהי רושם תוא יחזקאל ט׳ ט׳
וכן בדניאל כתבא די רשים רשם כתבא ובלשון דניאל ה׳ ו׳
אשכבז צייכן ובלעז סיניוז ׃

רתח מים רותחין פירוש מים חמים ביותר וכן
תרגום חם לבי רתח לבי. והוא מלשון ירתיח תילים ל״ט
כסיר וכן סיר נפוח תרגום דרתח בלשון אשכבז דא איוב מ״א
וואלט ובלעז בולייא ומזה תרגום של כל חימה דאמות ירמיה ח׳
מתורגם בלשון רתחא ׃

נשלמה אות הריש
ואין בה עוד שרש

אות השין

ששבן נוהגים אבתנו לקרא לריעי החתן שושבנים
וכן לרעהו אשר רעה לו דשמשון תרגו׳ לחבריה שופטים י״ד
דהוה שושביניה וגם למי שאינו חתן נקרא חברו שושבן
כמו ולאמינון ריע תרגום שושבינא ׃ שמואל ב׳ י״ג

שאל ידוע כי בשרש הזה שני ענינים אחד בקל
ואחד בהפעיל והם שואל ומשאיל השואל
הוא הלוקח בהלואה בלשון אשכבז אנטליהינן ובלעז
טור איבפרישטו והמשאיל הוא הנותן בהלואה בלשון
אשכבז איין לייהר ובלעו פרישטדור וכן בלשון הקדש

מִנְהַג לִפְעָמִים לָקַחַת לָשׁוֹן אֶחָד בְּהַלְוָאָה מִלָּשׁוֹן אַחֵר
וְנִקְרָאִים שֵׁמוֹת מוּשְׁאָלִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּפֶרֶק הַמִּינִים
יחזקאל כ״ב וְכֵן נִמְצָא בִּפְעָלִים כְּמוֹ חֲרַשְׁתָּה תַּרְגְּמִי הוּא דֶרֶךְ הַשְׁאָלָה
כִּי לְשׁוֹן גֶּרֶם אֵינוֹ נוֹפֵל עַל חֶרֶשׂ אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבִירָה ׃

שְׁבַל בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּשְׁבִיל כַּךְ וְכַךְ
כְּמוֹ בַּעֲבוּר וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ בְּלִי בֵּית הַשִּׁמּוּשׁ
כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ עָבַר ׃

דניאל ה׳ **שְׁבַשׁ** בְּדָנִיֵּאל וְרַבְרְבָנוֹהִי מִשְׁתַּבְּשִׁין עַבְיָן שִׁבּוּשׁ יָדוּעַ
ירמיה כ׳ שֶׁהוּא לְשׁוֹן טָעוּת וְכֵן פְּתִיתַנִי יְיָ וָאֶפָּת
שְׁבַשְׁתַּנִי יְיָ וְאִשְׁתַּבֵּשׁ בִּרְאֶה לִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן סִבְסוּךְ וְכֵן
איכה ה׳ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל צַוָּארִי תַּרְגּוּם אִתְכְּשׁוּ כְּשִׁבְשִׁין דְגוּפְנָא
איוב מ׳ וְנִרְאֶה לִי אִשְׁתַּבְּשׁוּ וְכֵן גִּידֵי פַחֲדָיו יְשֹׂרָגוּ פַּחְדוֹי מְשַׁבְּשִׁין
כֻּלָּן לְשׁוֹן סִבְסוּךְ וְשִׁבּוּךְ כִּי כֵן הַמְשׁוּבָּשׁ הוּא נָבוּךְ
וּמְסוּכְסַךְ ׃

שְׁגַל נִקְרֵאת אֵשֶׁת הָאִישׁ שֵׁגַל בַּעֲבוּר שֶׁהִיא מוּכֶנֶת
לוֹ לְמִשְׁגַּל שֶׁהִיא הַבְּעִילָה וְכֵן חֲרוּי גִּיד הָאַמָּה
אֵבֶר הַמִּשְׁגַּל וְאֵין לְגַלּוֹת דִּבְרֵי עֶרְוָה ׃

דברים ל״ב **שֵׁד** יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים דִּבְחִין לְשֵׁדִין וְתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
תהלים ק״ו לְשֵׁדַיָּא אֲבָל בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים דִּתְהִלִּים תַּרְגּוּם
לְמַזִּיקַיָּא וּבִלְשׁוֹן יָחִיד שֵׁד וְלֹא נִמְצָא בַּפָּסוּק וְכֵן בִּלְשׁוֹן
ישעיה ל״ד הַתַּרְגּוּם לֹא נִמְצָא בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְשָׂעִיר עַל רֵעֵהוּ יִקְרָא
וְשֵׁדִין חַד עִם חַבְרֵיהּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרְאוּ כֵן בַּעֲבוּר
שֶׁהֵם שׁוֹדְדִים וְהוּא טָעוּת כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת שַׁדִּים הַדָּלֶת
בִּדְגֵשׁ ׃

שדי אמרו רז"ל שהקב"ה נקרא שדי מלשון די והשין לשמוש וכן פירש רש"י מי שיש די באלהותו או מי שאמר לעולמו די ולפי זה היה ראוי לפותרו בלשון אשכנז כינוגהאפטיגר ומה שנהגו לפותרו אלמעכטיגר הוא מה שפתרוהו רוב המפרשים שהוא לשון תקיה ומנצח כענין שודד כי הדלת דגושה ׃

שדך לשון שדוך נופל על זווג שמזדווגין יחד איש ואשה ובלשון עברי נקרא חתון כמו שפירשתי בשרש חתן והתאר שדכן והשם שדכנות ועשו ממנו פעל בבנין הדגוש משדכין התנוקות ולשדך הבנות בלשון אשכנז כישוועגרן ובלעז פירינטר ׃

שדך איש שדה תרגום בת שדכן יש מפרשים אותו מן השרש הראשון ואני לא ידעתי לכוון הלשון ונראה לי שהוא מלשון רז"ל קוראין לאדם בטל שדכן שהוא מלשון שתיקה וחבייה תרגום ירושלמי וישכו המים ושדיכת ארעא ויש נוסחאות כתיב בת שרכן בריש והוא טעות עיין בערוך בשרש שדך השלישי ׃ ראשית כ'ה ראשית ח'

שדל ענין השתדלות ידוע בדברי רז"ל וכולן בהתפעל כמו אל תשתדל לראותו היה משתדל להיות איש וכן בלשון תרגום ויאבק איש עמו ואשתדל כהאבקו עמו בהשתדלותיה וכן ואנה עשית ולאן אשתדלת למעבד ענין שקידה וחריצות בלא אובטר ווינדן ובלעז שוליציטאר ויש מלשון זה שהם ענין פתוי ראשית ל'ב רות ב'

שמות כ"ב וְהִסְּתָה אֲבָל הֵם כְּבִנְיָן פִּעֵל הַדָּגוּשׁ כְּמוֹ כִּי יְפַתֶּה אִישׁ
משפטים י"ד בְּתוּלָה תַּרְגּוּם אֲרֵי יְשַׁדֵּל וְכֵן פַּתִּי אֶת אִישֵׁךְ שַׁדֵּילִי יַת
בַּעְלֵךְ וְכֵן בְּדִבְרֵי רז"ל מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹ מְשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים
וְהַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא מִבִּנְיָן הִתְפַּעֵל הוּא לְשׁוֹן הִשְׁתַּדְּלוּת וְכָל
שֶׁהוּא מֵהַדָּגוּשׁ הוּא לְשׁוֹן פִּתּוּי בלא"א אובר רידן ובלעז
סימובאר וּמִזֶּה נוֹהֲגִין הֶהָמוֹן כְּשֶׁרוֹאִים אֵיזֶה דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה
לִמְכּוֹר וְנִרְאֶה בִּתְחִלַּת הַהַבָּטָה שֶׁהוּא טוֹב וְיָפֶה וּכְשֶׁמְּעַיְּנִין
בּוֹ הֵיטֵב בְּמוֹצֵא שֶׁהוּא גָּרוּעַ וְלֹא יִצְלַח לַכֹּל קוֹרִין אוֹתוֹ
שִׁידּוּל כִּי הוּא נַעֲשָׂה לְפַתּוֹת בּוֹ הָאָדָם שֶׁיִּקָּחֵהוּ ׃

דברים י"ד **שִׁדְרָא** הַשְּׁסוּעָה פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי
שִׁדְרָאוֹת וְחוּט הַשִּׁדְרָא הוּא הַחוּט הַלָּבָן שֶׁיּוֹרֵד מִן הַמּוֹחַ
דֶּרֶךְ חוּלְיוֹת הַשִּׁדְרָא וְהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂר עַד הָאַשְׁכִּים וְיֵשׁ
מלכים ח' ו' קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשִׁין שְׂמָאלִית מִלְּשׁוֹן וּשְׂדֵרוֹת בָּאֲרָזִים וְאֵינוֹ
אֶלָּא בְּשִׁין יְמִינִית וְכֵן בִּקְדוּשָּׁה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יִסֵּד הַפַּיְיטָן
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה חוּלְיוֹת שֶׁבְּשִׁדְרוֹתֵיהֶן בְּכָל הַמַּחֲזוֹרִים בְּשִׁין
יְמִינִית וּבְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת כְּתִיב בְּזַיִן שֶׁבְּשִׁזְרוֹתֵיהֶם וְהוּא הַנָּכוֹן
ויקרא ג' שֶׁכֵּן תַּרְגּוּם לְעֻמַּת הֶעָצֶה לְקֳבֵל שִׁזְרָא כלשון אשכנז
רוקגרוט ובלעז פיל די שקיבא ׃

שָׁהָה לְשׁוֹן שְׁהִיָּיה יָדוּעַ בדרז"ל עִנְיָן אִחוּר וְעִכּוּב
ישעיה כ"ט תַּרְגּוּם הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ אִתְרַפּוּ שָׁהוּ וְכֵן

והאיש משתאה ונברא שהי בה והשם שתיה ואין לשמש חלמית כ׳
בו רק בבנין הקל כגון כמה שנים שהתה שרה עם אברהם
משה שהה שמנים יום בהר בל״א זוימן ובלעז שאיזר׃ 89

שוב בהגו רבותינו זכרונם לברכה לשמש במלה זו במקום עוד כאמרם שוב אינו רואה והוא כמו תוב עיין בשרשו׃

שום רז״ל שמשו במלה זו למעוט כגון שום אדם שום מקום וכן הרבה ולא תבא אלא עם מלת לא או אין לפניה או לאחריה כמו מלת כל המשמשת שמוש מאומה כמו שכתבתי במקומה ואין לנו מלה בלשון עברי המשמשת שמוש שום כי אין בה צורך וכאשר תשמש מם בראשה שמושה במקום בעבור כמו משום שנאמר כך וכך וכן משום כבוד אשתו ועוד נהגו לשמש בה עם מלת על כמו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא וכולי ויש אומרים שהוא מלשון ארמי כמו על שם ולא נהירא כי לא נמצא רק בדברי המשנה ולא עם מלות לשון ארמי בלשון אשכנז בון וועגן ובלעז פיר לא אמורי׃

שופת ויגלד שפי פירש רשי לשון שופי ושקט וכן במדבר כ״ב בדרז״ל שלש שנים ובשופי רוצה לומר בהשקט בלי שום מחלוקת ועוד אזכרנו בשרש שפה׃

שור השורה הראשונה שבמערכת וכן שורות הספר והם מה שחורין רז״ל שטה ויש מפרשים כזה

ת

איוב כ"ד בין שורותם יצהירו פירוש בין שורות הזיתים ומזה מה
שאמרו רבותנו זכרונם לברכה לפנים משורת הדין והוא
כשיעשה אדם איזו טובה או חסד לחברו שאינו מחוייב
בו וזהו ההפרש בין צדיק וחסיד ומזה אמרו גבי השנאה
מקלקלת השורה פירוש שלפעמים יקלקל אדם שורת
הנהגתו ויצא חוץ לשורה מפני השנאה כמו שפירש רש"י
במדבר כ"ב גבי בלעם וכן האהבה מקלקלת השורה גבי אברהם ׃
בראשית כ"ב

שחרר בדברי רבותינו זכרונם לברכה כתב בוגרת
שחרר עבדך וכן עבד משוחרר פירוש
כשהעבד יוצא מעבדות לחירות נקרא משוחרר והוא
מלשון לא חמור אחד מהם נשאתי תרגם אונקלוס שחרית
לשון שררה כמו שאמרו הרבה לשחרור וישתחוו לך
ושחרר שרשו שחר וכפול בו למד הפעל על משקל
משלי כ"ז סחרחר בלשון אשכנז ורייא ובלעז ליברו ותמהתי שבעל
הערוך לא דבר מזה דבר ׃

שטה בדברי רז"ל שורת הספר נקרא שטה באמרם
בראש השטה בסוף השטה כאשר בארתי
בספר מסורת המסורת במאמר חמישי עיין שם ובלשון
אשכנז ציילן ובלעז ריגא ׃

שטה שטת התלמוד פירוש הלכתא ומנהגא וביש
מקומות קראו לזה סוגיית התלמוד ואת הוא
ירמיה ח' מלשון הלוך ומרוצת התלמוד כן תרגו' כלו שב במרוצתם
כלהון מסגן ברעות בפשיהון ואם כן סוגיית התלמוד רוצה
לומר מרוצת התלמוד בלא דער לויף ובלעז חורשו ׃

שטה בדברי רבותנו זכרונם לברכה שוטה רשע וגס
רוח וכן אין מביאין ראיה מן השוטים וכן

תרגום של אויל וכסיל שטיא וכן אמר נבל בלבו אמר תילים י״ד
שטיא ושמעתי מקצת מלמדים אומללים אומרים שוטה
בשין שמאלית ואומרים שהוא נגזר מן כי תשטה אשתו במדבר ה׳
והם שוטים גמורים ושטי כזב ׃

שטן לשטן לו תרגום לסטן ליה וכן כל שטן דאיוב במדבר כ״ג
מתורגם סטן בסמך אבל כל שטן דזכריה
מתורגם יחטי ולא ידעתי מהו ׃

שטף שטופי זמה סתם הוא זנות ושטוף הוא ענין
מהירות כשטף המים שהוא ממהר לרוץ כי
הזנות הוא שוטף הנבאים לזמה והרי הם שטופים בזנות
ועל כן נקראים שטופי זמה בלשון אשכנז גיבלוצט
ובלעז אובראטו ׃

שטר שט רהוב שטר כתובה וכן כל לשון שטר
כדרז״ל הוא כתב שכתוב בו הממשלה שנותן
אדם לזולתו עליו והוא לשון התשים משטרו בארץ וכן איוב ל״ח
תרגום ואכתוב בספר דירמיה וכתבית בשטרא ובלשון ירמיה ל״ב
רבים באמר שטרות ולא שטרים אבל בסמיכות באמר
בלשון זכר שטרי כמו מזרות בעתו תרגום שטרי מזליא איוב ל״ח
כזמניה וכן חדרי תימן שטרי מזליא לכן טועים איוב ט׳
האומרים בתפלת אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו השין
בשוא והטית בקמץ והראוי שטרי כמו שכתבתי ומה
שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה כך וכך שנים
לשטרות כן היה המנהג מזמן אלכסנדרוס מוקדון שכל
השטרות שהיו כותבין היו מתחילין למנות משנת מלכותו

וְלֹא מִשְּׁנַת בְּרִיאַת עוֹלָם · וְזֶה הָיָה ג׳ אֲלָפִים ותנ״ן לִבְרִיאַת עוֹלָם כַּמְבוֹאָר בְּסֵדֶר עוֹלָם ׃

שִׁיֵּיךְ בְּדִבְרֵי רבותינו זכרונם לברכה לֹא שַׁיֵּיךְ לְמֵימַר וְכֵן בִּגְדָיהָ הַשַּׁיְּיכִים לְגוּפָהּ עִנְיַן תוֹסֶפֶת וְחִבּוּר דְּבָרִים הָרְאוּיִים יַחַד וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם ובלשון אשכנז עד גיהורט דיך ובלעז חוֹנוֹוין ׃

מגילה כ׳ שִׁייָר בדרז״ל לְשׁוֹן הַשְׁאָרָה וְיִתְרוֹן וְכֵן יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי דְּמִשְׁתַּיֵּיר מִן כַּבְדָּא וְכֵן

פסחים ז״כ ומגלה ט׳ מִשְׁאֲרוֹתָם פֵּירוּשׁ רש״י שִׁיּוּרֵי מַצָּה וּמָרוֹר הָאֵלֶּה בִּתְחִלָּה בְּיוֹד כְּמוֹ בְּעָמְקֵי שְׁאוֹל בְּעוּמְקֵי שִׁיוֹל וְכֵן כָּל שְׁאוֹל דִּבְכְתוּבִים ׃

שְׁיָרָא בדרז״ל הַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּירָה פֵּירוּ׳ בְּמַחֲנֶה אוֹ בִּגְדוּד וְכֵן תַּרְגּוּם שֶׁל שְׁנֵיהֶם מַשְׁרִיתָא וְכֵן אָרְחַת

ראשית ל״ז יִשְׁמְעֵאלִים תַּרְגּוּם שַׁיָּירַת עַרְבָּאֵי בלא שארן ובלעז קומפניאה ׃

שְׁכִיב קָרְאוּ רז״ל לְמִי שֶׁהוּא חוֹלֶה עַל עֶרֶשׂ דְּוַי שְׁכִיב

ראשית מ״ח מְרַע תַּרְגּוּם אָבִיךָ חוֹלֶה אֲבוּךְ מְרַע בלשון אשכנז הראנק ובלעז אמלאר וְעִנְיַן שִׁכְבַת זֶרַע זָכַרְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ קֶרִי ׃

שְׁכַח בְּדִבְרֵי רבותינו זכרונם לברכה מִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחַ פֵּירוּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מְצִיאָה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן שְׁכִיחָה ׃

שְׁכַן קָרְאוּ רז״ל לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׁכִינָה עַל שֵׁם שֶׁהוּא

ראשית מ״ה שָׁכֵן עַל הַנְּבִיאִים וְכֵן וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב פֵּירֵשׁ

רש"י שֵׁרַתְּה עָלָיו שְׁכִינָה וְכֵן אָמְרוּ אֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא
עַל גִּבּוֹר וְכוּ' וְכֵן בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה כֻּלָּן לְשׁוֹן חֲבַיִית
כְּתַרְגּוּ' וַיִּחַן וּשְׁרֵי וְכֵן כָּל לְשׁוֹן שָׁכַן שֶׁשָּׁב עַל הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה | שמות י"ט
מִתוּרְגַּם שְׁכִנְתָּא אֲנִי יְיָ שֹׁכֵן דִּשְׁכִינְתִּי שַׁרְיָא וְכֵן אֲשֶׁר | במדבר ל"ה
שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי שָׁם דְּאַשְׁרֵיתִי שְׁכִנְתִּי תַּמָּן וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְחִיק | ירמיה ז'
הַגַּשְׁמוּת מִמֶּנּוּ יִתְעַלֶּה וּלְבַעֲלֵי הַקַּבָּלָה יֵשׁ סוֹדוֹת גְּדוֹלוֹת
עַל מִלַּת שְׁכִינָה וְאֵין לִי בָּזֶה עֵסֶק ׃

שָׁכַן רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קָרְאוּ לִרְחוֹבוֹת הָעִיר
שְׁכוּנוֹת וְכֵן אָמְרוּ מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה בלשון
אשכנז גאסן ובלעז קונטראדה ׃

שַׁלְשֶׁל כדרז"ל שַׁלְשֶׁלֶת כְּמוֹ שַׁרְשֶׁרֶת בִּלְשׁוֹן עִבְרִי
כִּי הָרֵישׁ וְהַלָּמֶד מִתְחַלְּפוֹת כְּמוֹ מַזָּרוֹת
וּמַזָּלוֹת מִפְלְשֵׁי וּמִפְרְשֵׂי בלשון אשכנז קיטן ובלעז
קאטינה וּבִלְשׁוֹן רַבִּים שַׁלְשְׁלָאוֹת וּבִסְפָרִים הַצּוֹבִים
בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲשׁוּכוֹת פֵּירוּשׁ שֶׁתְּלוּיוֹת זוֹ בָּזוֹ כְּשַׁלְשֶׁלֶת ׃

שִׁלְשֵׁל כדרז"ל הוֹרֵין לְהוֹצָאַת הָרֵיעַ יוֹתֵר מִדַּאי
שִׁלְשׁוּל וְכֵן כִּרְפוּאַת מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים
הַמְשַׁלְשְׁלִים וְאוּלַי נִקְרָא כֵּן לְפִי שֶׁהַצּוֹאָה תֵּרֵד
בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת זוֹ אַחַר זוֹ ׃

שֵׁם כדרז"ל עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם כֵּן נָהֲגוּ
רז"ל לְהַזְכִּיר שֵׁם הַקָּבָּ"ה וְזֶה לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַזְכִּיר
אֶחָד מִשְּׁמוֹתָיו לְבַטָּלָה וְלֹא נָהֲגוּ בּוֹ אֶלָּא עִם הָא הַיְדִיעָה

השם כמו שכתבתי במלת מחוס ומלת גבורה אבל כשיסמך למלה של אחריו אינו צריך להא הידיעה כמו שם שמים שם של ארבע אותיות ודומיהם ׃

שם הרבה בחגו רבותינו זכרונם לברכה לומר על שם במקום בעבור כגון בן סורר ומורה נהרג על שם סופו ועם כח השמוש שמשו בו במקום מלת כמו באמרם כשם שאי אפשר באמך כשם שמקדישין אותו הכח בחודה בשוא ויש קורין אותה בפתח והוא טעות ובלשון אשכנז אזו וואל ובלעז קושי ביין ׃

שמא הרבה שמשו בעלי המשנה במלה זו במקום דלמא שהוא תרגום של פן ודלמא ושמא
דברים ז׳ אחד הוא כמו שפירש רש״י כי תאמר בלבבך רבים הגוים על כרחך לשון דלמא הוא שמא תאמר בלבבך וכן תרגום
יהושע ט׳ של אולי בקצת מקומות כמו אולי בקרבי אתה יושב אולי
מלכים א׳ י״ח ישן הוא ויקץ שניהם מתורגמין דלמא אבל על הרוב
איוב ו׳ תרגום של אולי מאים שהוא כמו לו כמו לו שקול ישקל כעסי תרגום מאים אבל פן לא יבא לעולם במקום לו רק הוא מורה על דבר שמפחד האדם שלא יהיה ולא יבא
משלי כ״ב וכן הוא מותרגם לפעמים דלא כמו פן תאלף אורחותיו דלא תילף ועיין במתורגמן בשרש דלמא ומאם ׃

שמים הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים : שם שמים שגור בפיו קראו להקב"ה שמים לפי
מלכים א׳ ח׳ שהם מכון שבתו וכן לפי דעת בעלי הקבלה ואתה תשמע השמים פירשו בו ואתה הקב"ה תשמע וגומר ׃

שמד בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשעת השמד וכן מלכות יון הרשעה גזרו שמדות והלשון נגזר מן להשמיד להרוג ולאבד ומזה אבותינו קורין ליהודי המומיר דתו משומד לפי שסתם המומרים התחילו בשעת השמד וקראו להן משומדים רוצה לומר המירו בשעת השמד ואף עתה שהם ממירים הדת ברצונם נשאר להם
שמות יב זה השם ותרגום כל בן נכר לא יאכל בו כל בר ישראל דאשתמד ׃

שמש כל לשנא שרות מתורגם בלשון שמוש
בראשית מ׳ וישרת אותם ושמש יתהון
יהושע א׳ משרת משה
מלכים א׳ א׳ משמשובי הבון בוספת והנערה משרת את המלך משמשא כך מצאתי באלת וראוי להיות משמשה עם הא וכן לשון
תילים נ"א בעילה כאשר בא אל בת שבע תרגום כד שמש עם בת
איוב ל"א שבע תטחן לאחר אשתי תשמש עם אוחרן אתתי והשם תשמיש ורז"ל קראו לו תשמיש המטה ובא גם כן על שאר דברים כגון תשמישי מצוה ודומיהם ׃

שמתא שלשה מיני החרמות הן נדוי חרם ושמתא ונדוי הוא הרחוק עיין בשרש ,ואם לא היה שב היו מחרימין אותו ונקרא חרם שנכנס כרמ"ח אבריו ואם לא היה שב היו משמתין אותו ופי' שמתא שם מיתה במ"ש

שעבד את עובי עמי תרגום שעבוד עמי והפעלים שמות ג'
מענין זה על הרוב הם מתורגמים כלשון
התפעל כמו ועבדום וישתעבדון בהון ורב יעבוד צעיר בראשית ט"ו
ורבא ישתעבד לזעירא אבל רז"ל שמישו בו בבנין פעל בראשית כ"ה
הדגוש עם לשון עצם כמו פלוני שעבד את עצמו הבני
משעבד את עצמי ודומיהם והפעול משעבד משעבדים
הייתי לפרעה כלם ענין הכנעה בלשון אשכנז אונטר
טעניג ובלעז אובליגאציון ׃

שעה הרבה מלשון עת ורגע מתורגמין שעה כמו
רגע אחד אעלה שעה חד העת לאחת השעה שמות ל"ג
היא לך דכסיבתא ומשקל אחר שעתא כמו ההפוכה כמו מלכים ב' ה'
רגע דהפיכת כשעתא ובדניאל בה שעתא ׃ במעלות אשר איכה ד'
ירדה כצורת אבן שעיא ורוב שאר עת ורגע מתורגמין דניאל ג'
מלכים ב' כ'
כלשון זמן ׃

שעל ראיתי בספרי רפואות שחורין לגביה שאדם
מוציא מפיו מן הריאה שעול בלשון אשכנז
הושטן ובלעז טושה והוא לשון ערבי וישאר אך נח היה
גובה דם ופירוש בערוך שהיה מוציא חול כעין שעול בראשית ח'
ומשליך דם ובקיש נוסחאות כעין שועל והוא טעות סופר

שפע כדברי רז"ל הקדים משה לצאת אמרו מה ראה
בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו
פירוש אין לו שלוה והשקט כלומר אשתו מושלת בו ׃

תַּגַּר בת איש כְּבַעְנִי בַּת גְּבַר תַּגְּרָא וְכֵן סוֹחֲרֶיהָ שָׂרִים תַּגָּרָהָא רַבְרְבִין וְהַרְבּוּי וּמִסְחַר הָרוֹכְלִים וּסְחוֹרַת תַּגָּרָיָא וְיֵשׁ קוֹרִין לִסְחוֹרָה תַּגְּרוּת ׃ — בראשית ל״ח, ישעיה כ״ג, מלכים ח׳ ?

תַּגַּרְמָא ריפת ותוגרמא אומרים שהוא אֶרֶץ טורקיאה וְכֵן קוֹרִין לַאֲבַשֶׁיהָ תוֹגַרְמִים וְהַמֶּלֶךְ שֶׁלָּהֶם תּוֹגַר וּמִן הַדִּין הָיָה רָאוּי לְהִקָּרֵא תּוֹגַרְמִי כִּי הַמֵּם שָׁרְשִׁית וְתוֹגַרְמָא תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בַּרְבְּרִיאָה ׃ — בראשית ?

תְּהָוָה תֹהוּ וָבֹהוּ תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי תַּהְיָא וּבַהְיָא וְכֵן כְּדִבְרֵי רז״ל תָּהֵי בָהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְשׁוֹן תְּמִיָּה וְכֵן וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה וּתְוָה יִצְחָק תְּיוֹהָא וּבְדָנִיֵּאל בְּכוֹכַד נֶצַּר מַלְכָּא תְּוָה וְאוּלַי שָׁרְשׁוֹ תָּו אוֹ תְּוָה וּמִזֶּה אָמְרוּ תוֹהֶה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת וְכֵן וַיִּנָּחֶם יְיָ כִּי עָשָׂה ת״י וַהֲוֵי תָּהֵי מִן קֳדָם יְיָ — בראשית א׳, בראשית כ״ז, דניאל ג׳, בראשית ו׳

תּוּב לֹא יוֹסִיף עוֹד לַעֲרוֹץ תַּרְגּוּם לָא יוֹסִיף תּוּב לְמִתְגַּבַּר וְכֵן כָּל עוֹד שֶׁבְּאֻמַּת מְתוּרְגָּם תּוּב וִיוּכַל לִהְיוֹת שֶׁהַתָּיו מְקוֹם שִׁין שׁוּב עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ ורז״ל נָהֲגוּ לוֹמַר תּוּ בִּמְקוֹם תּוּב כְּאָמְרָם וְתוּ לָא מִידֵּי כְּמוֹ וְעוֹד לֹא ׃ — תילים ט׳

תְּחַם תְּחוּם שַׁבָּת וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל גְּבוּל כְּמוֹ וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם תַּרְגּוּם וְתַתְחֵם תְּחוּם שַׁבָּת הוּא מַהֲלַךְ אַלְפַּיִם אַמָּה כְּמוֹ שֶׁפֵּי׳ רש״י בְּפָסוּק אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה כְּדֵי שֶׁתִּקְרְבוּ אֵלָיו בַּשַּׁבָּת ׃ — שמות יט, יהושע ג׳

מלכים ב כ׳ **תיק** תיח בתוך תיח תרגום שבת ויצא מגוה תרגום
דברים כ״ג מן תיקא וכן ועשית מעקה ותעביר תיקא והוא
לשון יון ממש ובלשון אשכנז כושר ואס ובלעז פודרה
ומזה מה שאמרו רז״ל הוציא הקב״ה חמה מנרתיקה והוא
חת ד׳ מורכב מן נר ותיק ונר הוא החמה אבל נישלות בעל׳
דמותורגם ברתיק יד ימיניה הוא כותר הפירוש הזה ומזה
נהגו רז״ל כששאלו איזה קושיא בגמרא ולא מצאו לה
תירוץ אומרים תיקו ופירשו בו כדבר העומד בתוך תיק
ואין ידוע מה שבתוכו ויש שדורשין אותו נוטריקון ראשי
תיבות תשבי יתרץ קושיות ובעיות והוא פירוש של הבל ׃

ישעיה מ **תכן** ושמים בזרת תכן אנכי תכנתי עמודיה ודומיה
תילים ע״ה לשון תקון וכן כל לשון הכנה אין הפרש בין
שנכתב בכה או בקוף ועוד אדבר מזה בשרש תקן ׃

משלי כ״א **תכן** ותוכן לבות ה׳ והשם ותוכן לבנים כל הבאים
שמות ה׳ על זה המשקל הם לשון מבין וחשבון ומזה
נקראת חכמת המזלות והגלגלים תכונה כי אי אפשר
ללמוד אותה המלאכה אם לא ילמוד קודם חכמת המספר
והתשבורת ובעל המלאכה נקרא תוכן ׃

תכף שלש תכיפות הן תכף לגאולה תפלה תכף
לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה
פירוש תכף מיד בלי איחור ועכוב וכן כל פתאום תרגום
ירושלמי תכיף ואונקלוס ויונתן תרגמו כל בפתע . פו״א
בתכיף בלשון אשכנז אוז באלד ובלעז שוביטו ׃

שפע בדברי רז"ל ושיפועו מגיע כנגד בית המקדש
וכן תמונה בשפוע ההר היתה ובלשון אחר
קראו לשפוע מורדון ובלשון מקרא נקרא מורד וכן
מים מגרים במורד תרגום דאשדין במורדון אבל לשון מיכה א
שפוע לא נמצא בתרגום ובלשון אשכנז טאל האפטיג
ובלעז פינדינטר׃

שרה תרגום ריחן ושרי וכבר בארתי בשרש שבך שמות י"ט
עיין שם׃

שרה ועתה הנה פתחתיך תרגום וכען הא שריתיך ירמיה מ׳א
וכן בדניאל משרא קטרין וקטריה חרציה דניאל ה׳ ה
משתרין כלן לשון התר ופתוח בלשון אשכנז לידגן אור
אנטפינדן ובלעז שולייאר וכן בדברי רז"ל לשון מחילה
וסליחה באמרם שרי רחמנא להלל וכן בתפלת כל נדרי
כלהון יהון שרן פירוש במחולים׃

שתן משתין בקיר זה הלשון ידוע בדברי רבותינו שמואל א׳ כ"ה
זכרונם לברכה בהשלת מי רגלים בלא"
כרובצן או דאייכן ובלעז פישאר ולא שמשו בו רק בבנין
הפעיל השתין אשתין והמפרשים פירשו משתין בקיר זה
הכלב שדרכו להשתין בקיר ואני אומר שיותר נכון לפרש
משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה איננה
משתנת בקיר ואת אם נפרשהו על הכלב אין נקבת הכלב
בכלל כי הכלבה איננה משתנת בקיר והשם השתנה
ובספרי רפואות הורין לו שתן ובדברי רז"ל הורין לו מי
רגלים וכן לשתות את שיניהם מימי רגליהם קרי׃ ישעיה ל"ו

שתת שלשה שותפים יש באדם אביו ואמו והקב"ה
והוא לשון חברותא תרגום וחברי נבכים ישעיה א׳

ושותפין לגנבים והגנבה שותפת תרגום והיא חברתך מלאכי ב׳
שותפתך והפעלים כלם בלשון התפעל כמו כיצד
משתתפין וכן שנים שבשתתפו והשם שותפות תרגום
בתשומת יד בשותפות ידא ובעל הערוך כתב חותמך ויקרא ו׳
ופתילך ומטך תרגום ירושלמי שותפך וחוטרך ובקשתיו ותענית ל״ח
ולא מצאתיו וגם לא הבנתיו ׃

נשלמה אות השין ׃
בשם שאנו מקדישין ׃
אות התיו

תבה נהגו רז״ל לקרא למלה אחת תיבה כגון כל תיבה שצריכה למד בתחלתה הטל לה הא בסופה וכן ראשי תיבות וסופי תיבות וכבר כתבתי בספר מסורת המסורת ההפרש שבין תיבה למלה ואמרתי ששם מלה נופל על דבור שאדם מוציא מפיו בתוך האותיות אבל תיבה לא אמרו רק על מלה הכתובה בתוך הספר והארכתי שם עיין שם ׃

תבע הרבה שמשו רז״ל בזה השרש בענין שאלה שישאל אדם מחברו מה שיש לו לקבל ממנו בלשון אשכנז וארדרן או אן הייש̇ן ובלעז דימאנדאר ׃

תגר בדרז״ל היה קורא תגר בצרי תחת התיו ענינו לשון ריב ומחלוקת תרגום בכל עת מדינים משלי ו׳
ישלח תיגרא רמי בלשון אשכנז קריג או צאנק או האדר ובלעז קוסטיון או ליטה ולא יתכן לעשות ממנו פעל

הצדיק והאחרון רבינו הקדוש ואחר כך התחילו האמוראי'
אשר הראשון מהם רבא והאחרונים רבינא ורב אשי
שחברו התלמוד ונקראים אמוראים מלשון אמירה לפי
שהיו אומרים מימרות ומצאתי בתרגום של פסוק יחד
אסירים שאננו לא שמעו קול נוגש כחדא אסירי מדרשיא איוב ג׳
שליאו לא שמעו יבקי כי רבא קל אמוראה ׃

תנאי כדברי רז״ל תנאי התנה הקב״ה עם בריותיו
וכן כתנאי בני גד ובני ראובן ענין תנאי הוא במדבר ל״ב
ידוע ואין צריך לבארו ובנו ממנו פעל אך בבנין הפעיל
כגון שבים שהתנו ביניהם וכן המתנה עם חברו ויש
מפרשים מלשון זה אפרים התנו אהבים פירוש עשו הושע ח׳
תנאים עם אהבים ׃

תנוק כדברי רז״ל תנוק בן יומו הוא לשון יונק והתיו
נוספת על משקל תירוש והרבוי בלשון נקבות
תנוקות וכן אמרו המינים והמוסרות כמו שבארתי
בשרש מסר עיין שם ׃

תענית כדברי רז״ל הוא לשון עברי שרשו ענה על
משקל תכלית מן כלה ובעזרא קמתי עזרא ט׳
מתעניתי ולא יבא רק על הצום בלשון אשכנז ואשטן
ובלעז דיזונר אבל עברי נופל על כל צער ׃

תפלין תמהתי מאד כי בעל הערוך הביא תפלין
בשרש תפל ואין שרשו אלא פלל והתיו
נוספת כתיו תפלה ותהלה ׃

ועניז תפלין מבואר בפוסקים ובלשון יחיד קראו תפלה באמרם תפלה של יד תפלה של ראש ׃

תקל כל לשון מכשול מותרגם בלשון תקלה כמו לפני עור לא תתן מכשול תרגום לא תשים תקלא בלשון אשכנז שטרויכליגג ובלעז אינסאמפאר ׃ ויקרא יט

תקן כל לשון הכנה ותקון הכתוב בכף מתורגם בלשון תקון בקוף כמו מי תכן את רוח יי ישעיה מ׳
מאן דתקין וכן כונן למשפט כסאו תקין לדינא כורסיה תלים ט׳
ולא נמצא לשון תקון בקוף בכל המקרא רק בקהלת ומתורגמין בפנים אחרים וכן שמשו בו רבותינו זכרונם לברכה כגון עזרא תקן כתבה לאשה וכן הרבה וכלם בבנין פעל הדגוש מתקן מתקן לתקן עולם ותמהתי איך שאנו האשכנזים אומרים בתפלת מוסף דשבת תכנת שבת בכף והיה יותר נכון בקוף וכן הוא בנוסחאות סדורי שאר היהודים תקנת שבת ׃

תקון סופרים אמרו רז״ל שמנה עשרה מלות הם תקון סופרים והם נמנין על פי
המסורה כגון ואברהם עודנו עומד לפני יי תקון סופרים בראשית יח
הוא שהרי השם בא לעמוד לפני אברהם לומר לו זעקת סדום ולכן חשו הסופרים שמא יקראו האנשים כן וזה לא היה דרך כבוד כלפי השכינה לכן תקנו שהכל יתנו לב שיהיו קורין הפסוק כמו שהוא וזהו התקון שלהם אבל לא שהם שנו דבר מהתורה חס ושלום זהו מה שנראה לי בזה ומי שימצא טעם טוב מזה יבחרהו ׃

תכשט כבר כתבתי בשרש כשט וקשט ששניהם קרובים בענין כי הכף והקוף מתחלפים כמו תכן ותקן והתיו בתכשיט נוספת כתיו תלמיד 96 אבל מה שתרגם יונתן ואז תשכיל בכן תכשט התיו לנוכח עיין בשרש כשט ׃ יהושע א'

תלמוד כבר כתבתי בשרש גמרא כי המשנה והגמרא יחד נקראים תלמוד אך נמצא בהרבה מקומות שהגמרא לבדה נקראה תלמוד וכן בפסוק ישקני מנשיקות פיהו תרגום ושתא סדרא משנה ותלמוד כגירסא (שיר א') וכן דרשו כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד (משלי ט'ו) וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה גם נמצא שהמשנה לבדה נקראת תלמוד כמו שאמרו אין לומדין הלכה מפי תלמוד רוצה לומר מן המשנה והתלמוד הוא שם דבר כמו למוד והתיו נוספת על משקל תענוג תמרוק ומזה תלמוד לומר כמו שאמרו יכול מראש חדש ונומר תלמוד לומר ביום ההוא ורוב העולם טועים בביאור מלת תלמוד ומבארין התיו לנוכח כאלו נאמר תלמוד על משקל תפקוד ואינו אלא שם כמו למוד כמו שכתבתי ובלשון אשכנז לערנונג ובלעז לידו ׃

תלמיד מבנין עם תלמיד שם תואר ואין לו חבר במשקלו בתארים אך בשמות נמצא תרשיש תכריך ׃ ר'ה ח'פ'

תלמיד חכם פירשו רבותינו זכרונם לברכה מי הוא הראוי להקרא תלמיד חכם

והרבה שאלתי לדעת למה נקראו בלשון תלמיד השיבו לי שתלמיד הוא סמוך כאלו נאמר תלמיד של חכם ואחרים אמרו לי שפירושו תלמיד הנעשה חכם ולי נראה שקרה להם מה שקרה לחכמי היונים שבראשונה קראו להם סופוס פירוש חכמים ואחר כך הוסכם ביניהם שלא יהיו נקראים עוד סופוס דרך גאוה והתפארות אלא כל אחד יהיה נקרא פילוסופוס פי׳ אוהב חכמה כמו שכתבתי בשרש פלסוף וכן כל רב גדול וחכם מופלג לא רצה להקרא חכם אלא תלמיד חכם דרך ענוה ושפלות רוח ׃

תבין נמצא תבין וגם תבים בלשון יחיד וכן בלשון רבים תבינים ותבים בלשון אשכנז טראבן ׃

תנא בדברי ר״זל תנו רבנן הנה רבים משתבשין בקריאת זאת המלה וקורין הנון בניו שורק

תנו או תנו התיו קמוצה על משקל שנו חכמים וטועים

כי שנו הוא לשון עברי מן ושננתם לבניך תרגום ותתנינון דברים ו׳

ובלשון תרגום באים העוברים לנסתרים מנחי למד הא כפא

הפעל בשוא ועין הפעל בחולם כמו בדניאל ענו כשדאי דניאל ב׳

ובעו דניאל וחברוהי וכן ופלשתים חנו במכמש שרו וכן שמוא׳ א׳ י״ג

ויחנו ושרו וכן ראוי לומר תנו רבנן פירוש למדו ומזה שמות י״ג

נקראו חכמי המשנה תנאים אשר הראשון מהם שמעון

תקע שבין תקיעת כף במקרא בשני אופנים האחד הכאת כף אל כף לענין שמחה כמו תקעו כף נחום ג׳
עליך בלשון אשכנז הלופפן ובלעז באטיר והשני לענין הכאת האדם כפו אל כף חברו בערבון בלא״ גלובן ובלעז פרד מיטיר וכן פירש רש״י כל העמים תקעו כף הריעו תהלים מ״ז
וגומר התערבו יחד זה עם זה להריע ויותר נכון להיותו כמשמעו וכן תרגומו תקעו ידא בחדוה ׃

תרגם רבים חושבים כי לשון תרגום אינו נופל רק על לשון ארמי ואינו כן כי תרגום רוצה לומר פירוש וכן בעזרא וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית עזרא ג
רוצה לומר ומפורש בלשון ארמי וכן כל המפרש לשון אחד בלשון אחר נקרא תורגמן או מתורגמן ובלשון עברי מליץ כמו כי המליץ בינותם תרגום ארי בראשית מ״ב
מתורגמן ביניהון וכן והוא יהיה לך לפה לתורגמן וכן שמות ד׳
כשאדם משמיע דבריו על יד אחר באותו לשון עצמו נקרא מתורגמן וכן אמרו רז״ל כל מזמור שנאמר בו משכיל על ידי מתורגמן אמרו וכן היה מנהג הדרשנים הקדמונים שאמרו דבריהם על ידי מתורגמן ובנו ממנו בנין פעל כגון אונקלוס תרגם או יונתן תרגם ובפסוק
ישנו עם אחד בתרגום ירושלמי ומתרגמין בנביאיהון ׃ אסתר ג׳

תרנגל תרנגול ותרנגולת ידועים ובפסוק בימים
ההם כשבת בתרגו׳ ירושלמי תרנגלא דדהבא אסתר ח׳
וכולי עד תרנגולין מחרקרין וכולי תרנגלא ברא

איוב ל"ח וְכֵן לַשֶׂכְוִי בִּינָה לְתַרְנְגֹל בָּרָא בְּיוּבְתָא הוּא תַּרְנְגוֹל מִדְבָּרִי
תילים כ' בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז אוּרְהָאן וְכֵן וְזִיז שָׂדַי שְׂבִי פְּעָמִים
בְּתִלִּים מִתּוּרְגָּמִין וְתַרְנְגוֹל בָּרָא וְזֶה דָבָר הָדוּשׁ ׃

תָּרַת בֵּית הַתַּרְפָּא פֵּירוּשׁ בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה וְקוֹרִין לוֹ
תילים מ"ד כֵּן לְשׁוֹן גְּנַאי לַעַג וָקֶלֶס מִמִּיקְבוּתָא וְתַרְפָּתָא
וְכֵן בֵּית תַּרְפָּא שֶׁל הָאִשָּׁה הוּא כִּנּוּי לְעֶרְוָתָהּ וְכֵן בִּלְשׁוֹן
רוֹמִי קוֹרִין לְעֶרְוָה טוּרְפִּשׁוּדוֹ ׃

יחזקאל מ"ז **תָּרַת** וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה הַתֵּימָה עַל הרד"ק שֶׁהֱבִיאוֹ
בְּשֹׁרֶשׁ רוּת וּמִי הִכְרִיחוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַתָּיו
שָׁרְשִׁית עַל מִשְׁקַל בְּתוּלָה רְפוּאָה וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן לְאַסּוּתָא
וְכֵן הֶעָרוּךְ הֱבִיאוֹ בְּשֹׁרֶשׁ תָּרַת ׃

בראשית ל"א **תְּרָפִים** וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים תַּרְגּוּם אוּנְקְלוּס
שמואל א' י"ט צַלְמַנַיָּא וְכֵן תַּרְגּוּם יוֹנָתָן הַתְּרָפִים שֶׁל מִיכַל
הושע ג' בַּת שָׁאוּל וְהֵם צְלָמִים הַמַּגִּידִים עֲתִידוֹת וְכֵן וְאֵין אֵפוֹד
וּתְרָפִים אֵפוֹדָא וּמְחַוֵּי פֵּירוּשׁ מַגִּידִים וְכֵן אוֹמֵר הַפָּסוּק
זכריה י' וְהַתְּרָפִים דִּבְּרוּ אָוֶן וּמָצָאתִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין הַתְּרָפִים
שׁוֹחֲטִין אָדָם בְּכוֹר וּמוֹלְקִין אֶת רֹאשׁוֹ וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמֶלַח
וּבִשָׂמִים וְכוֹתְבִין עַל צִיץ זָהָב שֵׁם רוּחַ טוּמְאָה וּמַנִּיחִין
אוֹתוֹ תַּחַת רֹאשׁוֹ וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ בַּקִּיר וּמַדְלִיקִין לְפָנָיו נֵרוֹת
וּמִשְׁתַּחֲוִים לְפָנָיו וְלָבָן הָיָה מְדַבֵּר עִמָּהֶם וְכוּ' עַיֵּין בְּפִרְקֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּפֶרֶק ל"ו ׃

תרץ טוב וישר תרגום טבא ותריץ וכן דברי צדיקים פתגמי תריצין בתום לבב וביושר תילים כ"ה דברים ט'
בקשישות לבא ובתריצותא ומזה קראו להתרת ספק מלכים א' ט'
תירוץ השואל הספק בקרא מקשן והמשיב בקרא תרצן ׃

תשש ויירדות עד דן פירש רש"י שם תשש כחו לשון רלאות ז"ד
חלשות ושמשו בו בחסרון הכפל תש כחו
בנקבה ולפי מדרש רבותינו זכרונם לברכה מזה צור דברים ל"ב
ילדך תשי והוא בגד הדקדוק ׃

תשבי אליהו התשבי מתושבי גלעד הנה חפשתי
בכל פירושי המפרשים אשר ראיתי ואין אחד
מהם מפרש למה נקרא אליהו התשבי מתושבי גלעד
ולמה לא היה נקרא אליהו הגלעדי כמו ברזלי הגלעדי שמואל ב' י"ז
וכן ירמיה הענתותי מיכה המורשתי ודומיהם רבים ואין ירמיה כ"ט
גם אחד הנקרא מתושבי עיר פלוני ויונתן תרגם אליהו מיכה א'
דמתותב מתותבי גלעד והרד"ק פירש שבראשונה ישב
בעיר ששמה תושב ואחר כך ישב בגלעד אבל לא פירש
למה נקרא מתשבי גלעד כדלעיל ואני אתן בזה טעם
נכון כידוע שאחר מעשה פלגש בגבעה צוו ישראל להרוג
את יושבי גלעד שנאמר ויצוו אותם לאמר לכו והכיתם שופטים כ'
את יושבי יבש גלעד ואי אפשר שלא נמלטו מהם או
שלא היו אנשים שלא נמצאו שם בפעם ההיא ולא נהרגו
והנה אליהו היה אחד מהם ואחר זמן שנתישבה העיר
חזרו ונתישבו שם התושבים הראשונים שנמלטו

וְהֵם בִּקְרִיאוּ תּוֹשְׁבֵי גִלְעָד וְאִם יִשְׁאַל שׁוֹאֵל מִבֵּיין לָנוּ שֶׁאֵלִיָּהוּ הָיָה שָׁם בִּזְמַן הַהוּא הַתְּשׁוּבָה בְּזֶה הֲלֹא רַבּוֹתֵינוּ זכרנם לברכה אָמְרוּ כִּי פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ וְיָדוּעַ כִּי פִּינְחָס
שופטים כ׳ הָיָה בְּמַעֲשֵׂה פִלֶּגֶשׁ בְּגִבְעָה שֶׁנֶּאֱמַר וּפִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הָיָה עוֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם אִם כֵּן הָיָה אֵלִיָּהוּ בִּזְמַן הַהוּא יְהִי רָצוֹן שֶׁכֵּן יִהְיֶה עִמָּנוּ בִּזְמַן הַזֶּה וִיקוּיַּם בָּנוּ
מלאכי ג׳ הַפָּסוּק הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה כֹּה תְּפִלַּת הַמְחַבֵּר אֵלִיָּה׃ לִפְרָט הַמְּחַבֵּר אֵלִיָּה׃

סליק
תהלה לאל

סיום הספר

וְהִנֵּה בְּהַשְׁלָמַת שֹׁרֶשׁ תִּשְׁבִּי נִשְׁלַם סֵפֶר הַתִּשְׁבִּי וּבֶאֱמֶת כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא שֶׁבְּמִקְרֶה יָצָא הַשֹּׁרֶשׁ הַזֶּה אַחֲרוֹנָה שֶׁהוּא כּוֹלֵל מִסְפַּר הַשָּׁרָשִׁים וְשֵׁם הַסֵּפֶר גַּם יַחַד וּבֶאֱמֶת לֹא בְעֶצֶם וּבְכַוָּנָה הָיְתָה זֹאת אַךְ הוּכְרַחְתִּי לְהַפְסִיק כִּי לֹא מָצָאתִי אַחֲרָיו מְאוּמָה רַק שֵׁם חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי וּכְבָר פֵּירְשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ זכרנם לברכה שֶׁנִּקְרָא כֵּן לֵאמֹר תִּשְׁרֵי וְתִמְחוֹל לָנוּ חוֹבֵינוּ וַאֲנִי אֵין לִי מַה לְחַדֵּשׁ בּוֹ וּכְבָר הִתְנֵיתִי שֶׁלֹּא אָבִיא שֹׁרֶשׁ שֶׁלֹּא אֲחַדֵּשׁ בּוֹ דָבָר מַה

וְהִנֵּה אֲנִי מַפִּיל תְּחִנָּתִי לִפְנֵי כָּל מִי שֶׁמְּעַיֵּין בְּסֵפֶר זֶה מֵבִין עִם תַּלְמִיד שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין שֶׁאִם יִמָּצֵא בּוֹ אֵיזֶה טָעוּת וּשְׁגִיאוֹת שֶׁיִּשְׁקְלֵנִי בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק כִּי זֶה פְּרִי הַמְּהִירוּת

סיום הספר

אשר מהרתי לבא הנה · כי בצאתי מביתי לא היה הספר נשלם · ובאמת בהיותי בדרך הולך למסעי ארץ הרים וגבעות למטר השמים ולשלג אשר היה ארץ עמדתי מרעיד עיינתי דברים בשכלי וכתבתים על לוח לבי ובבאי אל המלון פתחתי פי אמתחתי והוצאתי פנקסי ורשמתי בו את הדברים אשר נתן אלהים בלבי · וגם פה לא עשיתי מאומה מפני העדר מציאות הספרים שהיו צריכים לי ועם כל זה ידעתי כי מעטים המה ובטלים במיעוטם ומ"מ הסכמתי לעבור עליו שבית ואקבצם מכל המקומות אשר נפוצו שם ואכתבם על לוח ואקרא בשם כל שרש אשר ימצא שם למען ירוץ הקורא בם ׃

למען יהיה הספר הזה שלם מכל צד ראינו להדפיס פה מעט השגיאות שנפלו בו קצתם מצד המחבר קצתם מצד המדפיסים ומגיהי האותיות ואלו הם

בשרש בזבד כי אין טוב וראיתי צריך לומר וראיתי כי אין טוב ׃

בשרש חתן מחפתו צריך לומר מחדרו ׃

בשרש טען עצמותיכם צריך לומר עצמותיכם ׃

בשרש בחש פן ישחית צריך לומר פן יבחיש ׃

בשרש כרס מלא כרשו צריך לומר מלא ׃

בשרש מחום ואת גם דאת כמו ואת צריך למחוק מלת דאת

בשרש נאה   דירה נאה צריך לומר נאה ׃

בשרש סבר   לא חשתבי צריך לומר חשבתי ׃

בשרת פרח   על תעמוד צריך לומר אל ׃

בשרש חלת   ואת הבית יקלית צ"ל יקציע תרגום יקלית ׃

בשרש שפע   כדו"דל הקודים משה צ"ל שפה ׃

בשרש שפע   במורדון צריך לומר במורדון ׃

בשרש תחם   אף רחוה צריך לומר רחוח ׃

תקונים

אלו הם הדברים שלא הבאתי איש בשרשו והם מלשון תרגום ירושלמי ומלשון יון כי לא ראיתים עד הנה ׃

אויר בפסוק ויאמרו עבדי המלך איך עבנא באוירא פריס ׃

אסתניס הוא לשון יון ממש כן קורין לאדם שהוא חליי בטבע ובלא כלוד ובלעז דיבלי ׃

בת קול בתרגום ירושלמי ברת לאח כגון ויכר יהודה ואומר ברת קלא נפקת מן שמיא וכן בפסוק וישלח יי בעם וכן בפסוק יונתי בחגוי הסלע ובפסוק ואלה שמות הגבורים נפיק בפום־קלא ולא ידעתי מה הוא ׃

גבה והשם גבאי וכן בחידות דמלכת שבא שבח לחורין גבאי למסכנין שבח למתין גבאי לחיין

תקונים

דקדק אשר בשערה ישופני °° עד הוטי ביצתא מדקדק עמי וכן בפסוק לחייו כערוגת מרבין דקדוקין וטעמין ׃

דרן דורון לשון יון וכן זבח ומנחה לא חפצת תרגו׳ נכסיא ודורון ומשלוח מנות וישלחון דורון

טפי ולא נמצא בתרגום רק ותגרע אליך חכמה שפי רש״י בו לשון רבוי תרגום ותטפי לך ׃

לסטיס ליסטין וכן ושאת צמים ויבזון ליסטין אבל מחצבים בין משאבים תרגום מכוונת לסטסין בשתי סמכין ותרגום ובני לביא יתפרדו ובנוי דלסטיא

קטרג אם אמר איש כי יבלע תרגום ארי יקטרג ׃

חלת הס דברי הספר · המתן לאמרי ספר ׃

דורש דבר חפץ	וחדושים	מעט יני מקרא	ופירוד	שים ׃
גם כן רבדים מ	חכמינו	תלמוד ומשניות	ומרר	שים ׃
גם יש לשונות מ	לשון עמים	המה לך יהיו	מפוד	שים ׃
תהגה בתורתי	ולמוד אותי	תמצא כחפצך כי	בשר	שים ׃
מחשך לפניך	לאור אשים	כי אין בפי שקר	ושבו	שים ׃
מי י ערוך אלי	לבר אתי	המה בני אבי	מחור	שים ׃
תשעה אנחנו כן	וכלנו	אחים בני איש חר	מקור	שים ׃
הוא אש כנזי שב	וגם ישיש	נודע בכל ערים	ומגר	שים ׃
ואני אשר נולר	באחרונה	בראש לחדש סוף	להר	שים ׃
ופרט שנותי ראש	בלי ראש ראש	פרשת בשמים ראש	ושא דא	שים ׃
נרפס בעיר איזנה	בבית השר	פאולש אבי רורשים	נבון לה	שים ׃
לכן שמעוני	בני א תי	קולי אליכם אך	ראה אי	שים ׃
עשו ובאו גם	בני נכר	קרבת לשון קרש	ורת רור	שים ׃
איש עם צרור כספו	באמתחתו	וקנו ואל תהיו	כמתיא	שים ׃
נכן להבין ת	היו זוכים	תלמוד ופירושים	והרו	שים ׃

תמו דברי הטילה · והספר עד גמירה ׃

ברוך א׳ עליון אשר נתן כח עבדו בן אמתו להחל
ולכלות ספר הזה וכן יהי רצון מלפניו
שיהיה עמי להדפיס שאר הספרים
כאשר בלבבי
ותהי השלמותו בעיר איזנא שנת חמשת
אלפים ושלש מאות ואחת
לבריאת עולם

1541

פ נ

כל אילן טוב נושא פרי טוב